

**TÜRKİYE'DEKİ ÖNEMLİ TEŞVİK VE DESTEK
SİSTEMLERİ, ETKİLİ UYGULANMASINDA
ÜST YÖNETİM VE LOJİSTİĞİN ROLÜ**

Ahmet YÜKSEL
Yüksek Lisans Tezi
Yönetim ve Organizasyon Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Ahmet KUBAŞ

2016

**T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM VE ORGANİZASYON ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**TÜRKİYE'DEKİ ÖNEMLİ TEŞVİK VE DESTEK
SİSTEMLERİ, ETKİLİ UYGULANMASINDA
ÜST YÖNETİM VE LOJİSTİĞİN ROLÜ**

Ahmet YÜKSEL

YÖNETİM VE ORGANİZASYON ANABİLİM DALI

DANIŞMAN: PROF. DR. AHMET KUBAŞ

TEKİRDAĞ-2016

Her hakkı saklıdır

T.C.
NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÖNETİM VE ORGANİZASYON ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Ahmet YÜKSEL tarafından hazırlanan “TÜRKİYE’DEKİ ÖNEMLİ TEŞVİK VE DESTEK SİSTEMLERİ, ETKİLİ UYGULANMASINDA ÜST YÖNETİM VE LOJİSTİĞİN ROLÜ” konulu YÜKSEK LİSANS Tezinin Sınavı, Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 11.08.2016 günü saat 13:30’da yapılmış olup, tezin* kabul edilmesine OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Prof. Dr. Ahmet KUBAŞ	Başarılı	
Prof. Dr. Dilek ALTAŞ	Başarılı	
Doç. Dr. S. Ahmet MENTEŞ	Başarılı	

* Jüri üyelerinin tezle ilgili karar açıklaması kısmında “Kabul Edilmesine / Reddine” seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

ÖZET

Bu araştırmada; Türkiye’de, T.C. Ekonomi Bakanlığı’nın öncülüğünde yatırımcı ve girişimciler için seferber edilmiş, temel amaçları arasında cari açığın kapatılması, bölgeler arası farkların azaltılması, nitelikli iş gücünü artırma, gelişmiş altyapı sağlama, ileri teknoloji üretim odaklı yatırımların desteklenmesi olan önemli teşvik ve destek sistemleri incelenmiştir. Bu kapsamda Genel Teşvik Sistemi bünyesinde Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları, Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları, Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları, Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları hakkında literatür araştırması yapılmış olup, amaçları, destek unsuru ve koşullarına çalışmada yer verilmiştir. Yine aynı yöntem ile Kalkınma Ajanslarının, KOSGEB ve TÜBİTAK’ın sağlamış olduğu destek sistemlerine detaylı olarak değinilmiştir. Ülkemizde teşvik sistemi içerisinde yer alan ve en kapsamlı yatırım teşvik modeli olarak kabul edilebilecek “Serbest Bölge” kavramı, serbest bölgelerin ülkemiz için neden önemli olduğu, Türkiye’de serbest bölgelerin kurulma amaçları, işletme modelleri, lojistik olanakları, yatırımcılara sağlamış olduğu teşvik ve avantajlar incelenmiş olup, dünyadaki ve ülkemizdeki serbest bölge örneklerine yer verilmiştir. Teşvik sisteminin daha iyi anlaşılabilmesi ve aksayan yönlerin belirlenmesi ve bunların giderilmesi adına Serbest Bölgeler “SWOT Analizi” uygulanarak incelenmiş olup, elde edilen veriler ışığında güçlü yönlerinin korunması, zayıf yönlerinin iyileştirilmesi, fırsatların değerlendirilmesi ve tehditlerin alınacak önlemler ile fırsata dönüştürülmesi için atılabilecek adımlara değinilmiştir. Nihayetinde, ülkemizdeki teşvik ve destek sisteminin problemlerine ve bunlara karşı çözüm önerilerine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Genel Teşvik Sistemi, Kalkınma Ajansı, KOSGEB, TÜBİTAK, Serbest Bölge, Teşvik ve Yatırım Avantajları, Lojistik

ABSTRACT

In this study; incentives and support systems provided by Turkish Republic Ministry of Economy to investors and entrepreneurs were examined. The main purposes of incentives and supports system are reduction of current account deficit, closure of the gap between regions, increasing the skilled labor force, providing advanced infrastructure, and supporting the high-tech production-oriented investments. In this context, a literature review regarding the General Investment Incentive Practices, Regional Investment Incentive Applications, Large-Scale Investment Incentive Applications, Strategic Investment Incentives Practice within General Incentive Scheme is carried out. Objectives, support elements and conditions of General Incentive Scheme are also included in the study. With the same method, support systems provided by Regional Development Agencies, KOSGEB and TUBITAK are discussed in detail in the study. The study is also focus on free trade zones which are accepted as the most comprehensive investment incentive system, as such the establishment purpose, business models, logistics facilities, incentives and benefits of free trade zones in Turkey are examined and examples of free trade zones in Turkey and world are incorporated in our study. In order to better understand of the incentive system, determine problem areas of the incentive system and give some advices for making the system better, free trade zones are examined by applying SWOT analysis. SWOT analysis reveals the strengths to be protected, weaknesses to be improved, opportunities to be evaluated and threats to be converted into opportunity with the measures to be taken. Finally, problems and solutions to these problems in the incentive and support system in Turkey are mentioned in this study.

Key Words: General Incentive Scheme, Regional Development Agencies, KOSGEB and TUBITAK, Free Trade Zones, Advantages of Incentives and Investments, Logistics

ÖNSÖZ

Bu araştırmada; Türkiye’deki yatırım teşvik ve destek sistemleri incelenmesi sonucunda elde ettiğim bilgiler ve çalıştığım kurumdaki 16 yıllık serbest bölge sektör tecrübe ve birikimin akademik olarak ele alınmıştır. Ülkemizdeki teşvik sistemleri hakkında genel bilgilere yer verdiğim araştırmamda, serbest bölgeler özelinde sektörün genel durumu, dış ticaret ilişkisi ve lojistik olanakları değerlendirilmiştir. Yine araştırma; serbest bölge, dış ticaret istatistik bilgileri ve serbest bölgeler “SWOT Analizi” uygulanarak desteklenmiştir. Nihayetinde özellikle serbest bölgeler başta olmak üzere, ülkemizdeki teşvik ve destek siteminin problemlerine ve bunlara karşı zm önerilerine yer verilmiş, sitemi daha iyi noktalara taşınması için kaynak olabilecek bir çalışma oluşturulmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde, üç yıl boyunca değerli bilgilerini bizlerle paylaşan, her türlü konuda manevi desteğini esirgemeyen, kullandığı her kelimenin hayatıma kattığı önemini asla unutmayacağım saygıdeğer danışman hocam; Prof. Dr. Ahmet KUBAŞ’a, çok değerli önerilerini benimle paylaşan, beni yönlendiren sayın hocam; Prof. Dr. Rasim YILMAZ’a, yüksek lisans eğitimim boyunca değerli bilgilerinden feyzaldığım hocalarım; Doç. Dr. S. Ahmet MENTEŞ, Doç. Dr. E. Recep ERBAY, Doç. Dr. Çiğdem VATANSEVER, Doç. Dr. Leyla ATEŐ, Yrd. Doç. Dr. Seda Ő. GÜNGÖR, Yrd. Doç. Dr. E. stm GEYİK’e, çalışmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen sayın Dr. Hacim S. KOSAOğLU, Eyyüp DAŐKIN, Zafer ATBAKAN, Tarkan DEğerMENCİ, Ahsen KKALIK ve mesai arkadaşlarıma, yazım kuralları denetimi konusunda yardımı için Sayın Sevi BALOğLU’na ve çalışma süresince tüm zorlukları benimle gğsleyen ve hayatımın her evresinde bana destek olan değerli eşime, neşeleri ile bana destek olan ocuklarım Ece Nas ve Ege Yiğit’e, sürekli yanımda olan aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tekirdağ 2016

Ahmet YÜKSEL

İÇİNDEKİLER

ÖZET	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLolar LİSTESİ	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ	x
GİRİŞ.....	- 1 -
TEMEL KAVRAMLAR.....	- 6 -
Yatırım Teşvik Belgesi.....	- 6 -
1. GENEL TEŞVİK (YATIRIM TEŞVİK) SİSTEMİ.....	- 8 -
Yeni Teşvik Sisteminde Destek Unsurları ve Limitler	- 10 -
1.1 Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları.....	- 12 -
1.2. Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları.....	- 13 -
1.3. Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları	- 18 -
1.4. Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları.....	- 21 -
1.5. Destek Oran ve Süreleri.....	- 22 -
2. KALKINMA AJANSI(KA) DESTEKLERİ	- 26 -
2.1. Mali Destekler	- 28 -
2.1.1 Faiz Desteği	- 29 -
2.1.2. Doğrudan Finansman Desteği.....	- 29 -
2.1.3. GÜdümlü Proje Desteği	- 30 -
2.2. Teknik Destekler	- 31 -
3. KOSGEB DESTEKLERİ	- 32 -
3.1. KOBİ Proje Destek Programı.....	- 32 -

3.2. Tematik Proje Destek Programı	- 33 -
3.3. İşbirliği Güç Birliği Destek Programı	- 34 -
3.4. AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı.....	- 36 -
3.5. Genel Destek Programı	- 38 -
3.6. Girişimcilik Destek Programı	- 39 -
Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi.....	- 39 -
Yeni Girişimci Desteği	- 39 -
İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği	- 41 -
İş Planı Ödülü	- 42 -
3.7. Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı	- 42 -
3.8. Kredi Faiz Desteği	- 43 -
3.9. Laboratuvar Hizmetleri.....	- 44 -
4. TÜBİTAK TEŞVİKLERİ.....	- 46 -
4.1. TÜBİTAK Akademik Destek Programları.....	- 46 -
4.1.1. Ulusal Destek Programları	- 46 -
4.1.2. Uluslararası Destek Programları	- 54 -
4.1.3. Konuk Araştırmacı Destek Programları	- 56 -
4.2. TÜBİTAK Sanayi Destek Programları	- 57 -
4.2.1. Ulusal Destek Programları	- 57 -
4.2.2. Uluslararası Ortaklı Destek Programları.....	- 67 -
4.2.3. Sanayi Teşvikleri.....	- 69 -
4.3. TÜBİTAK Kamu Destek Programları.....	- 70 -
4.3.1. Ulusal Destek Programları	- 70 -
4.3.2. Uluslararası Destek Programları	- 70 -
4.4. TÜBİTAK Girişimcilik Destek Programları	- 70 -
4.4.1. Ulusal Destek Programları	- 70 -
4.5. TÜBİTAK Bilimsel Etkinlik Destek Programları.....	- 72 -
4.5.1. Etkinlik Düzenleme Destekleri	- 72 -
4.5.2. Etkinliklere Katılma Destekleri	- 74 -

4.5.3. Uluslararası Destekler	- 75 -
4.6. TÜBİTAK Bilimsel ve Toplum Destek Programları	- 76 -
4.6.1. Ulusal Destek Programları	- 76 -
4.6.2. Uluslararası Destek Programları	- 78 -
5. SERBEST BÖLGE DESTEKLERİ	- 79 -
5.1. Türkiye’de ki Serbest Bölgelerin Kurulma Amaçları	- 79 -
5.2. Türkiye’deki Serbest Bölgelerin Kuruluş ve İşletme Modelleri	- 80 -
5.3. Serbest Bölgelerimizin Sunduğu Avantajlar	- 82 -
Vergi İstisna ve Muafiyetleri:	- 83 -
Orta ve Uzun Vadede Geleceği Planlayabilme İmkânı	- 88 -
Diğer.....	- 89 -
Diğer Teşvik Sistemleri.....	- 90 -
5.4. Serbest Bölge Faaliyet Türleri.....	- 90 -
5.5. Başvuru Prosedürü	- 91 -
5.6. Serbest Bölge Örnekleri.....	- 92 -
Jurong Petrokimya Özel Ekonomi Bölgesi (Singapur)	- 92 -
Incheon Serbest Ekonomi Bölgesi (G. Kore).....	- 92 -
JAFZA-Jebel Ali Serbest Bölgesi (Dubai)	- 92 -
Avrupa Serbest Bölgesi (Türkiye)	- 93 -
5.7 Serbest Bölge İstatistikleri.....	- 95 -
5.8 Serbest Bölge SWOT Analizi	- 110 -
Güçlü Yönler:	- 110 -
Zayıf Yönler:	- 112 -
Fırsatlar:	- 114 -
Tehditler.....	- 115 -
SWOT Sonucu:	- 116 -
SONUÇ ve ÖNERİLER	- 119 -
Kaynakça	- 123 -

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: Yatırım Teşvik Rejimleri Çerçevesinde Destek Unsurları	- 9 -
Tablo 2: Yeni Teşvik Sistemi.....	- 10 -
Tablo 3: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları Bölge/İl Tablosu	- 14 -
Tablo 4: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları	- 15 -
Tablo 5: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları Kapsamında Yatırım / İşletme Dönemlerinde Uygulanabilir Yatırıma Katkı Oranı.....	- 16 -
Tablo 6: Büyük Ölçekli Yatırımlar.....	- 19 -
Tablo 7: Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları	- 19 -
Tablo 8: Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları Kapsamında Yatırım / İşletme Dönemlerinde Uygulanabilir Yatırıma Katkı Oranı	- 20 -
Tablo 9: Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları	- 21 -
Tablo 10: Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları Kapsamında Yatırım / İşletme Dönemlerinde Uygulanabilir Yatırıma Katkı Oranı.....	- 22 -
Tablo 11: Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar için Vergi İndirimi Yatırım Katkı Oranları(%)	- 23 -
Tablo 12: Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar Teşviki Uygulamalarında Vergi İndirimi	- 23 -
Tablo 13: Yatırım Teşvik Sistemi Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği	- 24 -
Tablo 14: Yatırım Teşvik Sistemi Faiz Desteği	- 25 -
Tablo 15: KOBİ Proje Destek Program ve Proje Limitleri	- 33 -
Tablo 16: Tematik Proje Destek Programı Destek Unsurları	- 34 -
Tablo 17: İşbirliği Güç Birliği Destek Programı Program ve Proje Limitleri.....	- 36 -
Tablo 18: Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı	- 37 -
Tablo 19: Genel Destek Programı Destek Unsurları.....	- 38 -
Tablo 20: Yeni Girişimci Desteğinin Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti	- 40 -
Tablo 21: İŞGEM Destek Unsurları.....	- 41 -
Tablo 22: Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Unsurları ve Üst Limitleri.....	- 43 -
Tablo 23: Laboratuvar Hizmeti Veren Kosgeb Merkezlerinin İletişim Bilgileri.....	- 44 -
Tablo 24: (1505 - Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı Proje Ekibi).....	- 51 -
Tablo 25: TÜBİTAK 1511-1003 Destek Programları Karşılaştırması	- 63 -
Tablo 26: Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret Hacmi, 1991-2015 (Bin ABD \$)	- 95 -
Tablo 27: Serbest Bölge Ticaret Hacmi,1991-2015 19991-2015 (Bin ABD \$).....	- 97 -
Tablo 28: Ülkemiz Dış Ticareti ve Serbest Bölgelerin İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)	- 99 -
Tablo 29: Ülkemiz Dış Ticareti Yollara Göre İthalat 2000 -2015 (Bin USD)	- 101 -
Tablo 30: Ülkemiz Dış Ticareti Yollara Göre İhracat 2000 -2015 (Bin USD)	- 102 -
Tablo 31: Serbest Bölgeler İtibariyle Ticaret Hacimleri (Bin USD).....	- 104 -
Tablo 32: Serbest Bölge İstihdam Verileri.....	- 105 -

Tablo 33: 2015 yılı Serbest Bölge Ticaret Hacmi ve İstihdam Verileri..... - 108 -

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları Bölge Haritası.....	- 14 -
Şekil 2: Bölgesel Kalkınma Ajansı Haritası	- 28 -
Şekil 3: 1505 - Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı Proje Kurgusu.....	- 51 -
Şekil 4: Ar-Ge türleri ve TÜBİTAK Sanayi Destek Programları	- 59 -
Şekil 5: Girişim Sermayesi Destekleme Programı İşleyişi	- 65 -
Şekil 6: Serbest Bölge Gümrük Vergi Uygulaması	- 87 -
Şekil 7: Serbest Bölge Başvuru Prosedürü	- 91 -
Şekil 8: Ülkemiz Dış Ticareti ve Serbest Bölgelerin İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)..	- 100 -
Şekil 9: 2015 Yılı Serbest Bölgeler İtibari ile İstihdam Verileri (%)	- 107 -

GİRİŞ

Ticaretin ve yatırımlarının artık coğrafi sınırlar tanımadığı günümüzde tüm ülkeler gibi Türkiye de yatırım ve ticaret pastasındaki payını arttırma amaçlı politikalar uygulamaktadır. Yerli ve yabancı sermayeli yatırımcılara, T.C. Ekonomi Bakanlığı'nın öncülüğünde ülkemizin tarihindeki en kapsamlı destek ve teşvik sistemleri seferber edilmiştir. Bu kapsamda Genel Teşvik Sistemi, KOSGEB, Kalkınma Ajansı, TÜBİTAK, Serbest Bölge, AR-GE, San-Tez, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, OSB, Kültür ve Turizm Yatırımları, Tarım, Dış Ticaret, İŞKUR, Avrupa Birliği Projeleri gibi birçok destek ve teşvik sistemi uygulanmaktadır. Bu teşvik sistemleri yatırımcılar tarafından tam anlamıyla bilinmemekte veya yerine getirilmesi gerekli prosedür çok fazla olduğu için ulaşılmaktadır. Dolayısı ile yatırımcılar bu kapsamlı imkânlardan yararlanamamaktadır.

Ülkemizdeki teşvik ve destek programlarının temel amaçları tasarrufları katma değeri yüksek yatırımlara yönlendirilmesi, cari açığın kapatılması, bölgeler arası farkların azaltılması, nitelikli iş gücünü artırma, gelişmiş altyapı sağlama, ileri teknoloji üretim odaklı araştırma-geliştirme içeriği yüksek yatırımların desteklenmesi, kümelenme ve çevre korumaya yönelik yatırımları özendirmek şeklindedir. Bu amaçlar doğrultusunda uygulanmakta olan, Genel Teşvik Sistemi, Kalkınma Ajansı Destekleri, KOSGEB Destekleri, TÜBİTAK Destekleri, Serbest Bölgeler sistemin önemli teşvik ve destek unsurlarındandır. Desteklenecek yatırıma göre farklılık göstermek ile birlikte ülkemizdeki teşvik sisteminin özeti niteliğinde ki bu teşvik ve destek programları incelendiğinde sistemin genel yapısı ve destek unsurları daha iyi anlaşılacaktır. Bu sayede desteklerin, ülkemiz için sürdürülebilir kalıcı kalkınma ve büyüme sağlayacak yatırımlar bulunduğu, aksayan noktaların giderilmesi için iyileştirme fırsatları değerlendirildiği ve nihayetinde sistemin daha iyi noktalara taşınması sağlanacaktır.

Bu kapsamda değinilen Ekonomi Bakanlığı bünyesinde yönetilen yeni yatırım teşvik sistemi (Genel Yatırım Teşvik Sistemi), ülkenin stratejik sektörleri için

önem arz eden ara mallara olan ithalat bağımlılığını azaltma potansiyeli taşıyan yatırımları teşvik etmek amacıyla özel olarak tasarlanmıştır.

2012 yılı Nisan ayı içinde kamuoyuna tanıtılan Türkiye'nin yeni Yatırım Teşvik Programı, 15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile yürürlüğe girmiş; Kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar da 2012/1 sayılı Tebliğ'de tanımlanan, (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016b) 1 Ocak 2012 tarihi itibarıyla geçerli olan yeni yatırım teşvik sistemi dört ayrı rejimden oluşmaktadır. Yerli yabancı ayrımı yapmaksızın yatırımcıların yararlanmış olduğu teşvik uygulamaları aşağıdaki gibidir: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

- Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları
- Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları
- Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları
- Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları

Diğer detaylarına değinilen Kalkınma Ajansları, kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek ve bu sayede ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu bir şekilde bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak" olarak belirlenmiştir. (Resmi Gazete Tarih:25.01.2006 ve Sayı:5449, 2006)

Kalkınma Ajansları, sorumlu olduğu bölgenin kalkınma sürecinin hızlandırılması ve bölge için kritik öneme sahip faaliyetlerin hayata geçirilmesi amacıyla, bölge planı ve programları ile yıllık çalışma programı ve ilgili başvuru rehberlerinde belirlenen alanlarda bölge aktörlerine mali ve teknik destek sağlamaktadır. (T.C. Trakya Kalkınma Ajansı, 2016)

Teşvik sistemimizde önemli bir yere sahip KOSGEB, 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/9617 sayılı Bakanlar Kurulu

kararı ile yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" gereği; KOBİ: 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25.000.000-TL'yi (yirmi beş milyon Türk Lirası'nı) aşmayan ve KOBİ Tanımı Yönetmeliğinde mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimdir. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) 1990 yılında 3624 Sayılı Kanun ile İmalat Sanayi İşletmelerinin ekonomideki yerlerinin geliştirilmesi amacıyla kurulmuş bir kamu kuruluşudur. KOSGEB'in 1990-2009 yılları arasında imalat sanayi KOBİ'lerine yönelik yapmış olduğu çalışmalar takdirle karşılanmış ve 2009 yılında imalat sanayi dışında yer alan sektörlerdeki KOBİ'lerin de geliştirilmesi görevi KOSGEB'e verilmiştir. (KOSGEB, 2016c)

Yine teşvik sistemimizin içerisinde teknoloji ve araştırmanın desteklendiği TÜBİTAK'ın ana hedefleri arasında endüstriyel araştırma ve teknoloji geliştirmeyi ve yenilikçiliği geliştirmek, özendirmek, izlemek ve üniversite-sanayi ilişkilerini gerçekleştirmek yer almaktadır. Bu hedefler doğrultusunda Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB), ülkemizde yerleşik tüm kuruluşların araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerini destekleyerek çağımızın en önemli ekonomik gelişme kaynağı olan teknolojinin toplumsal faydaya dönüşmesi sürecine katkıda bulunduğu TEŞVİK modelidir. (GMKA, 2016)

TÜBİTAK destekleri kendisini 6 ana çerçeveye oturtmaktadır. Bu 6 ana çerçeve aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır. Bunlar; (TÜBİTAK, 2016)

- Akademik Destek Programları
- Sanayi Destek Programları
- Kamu Destek Programları
- Girişimcilik Destek Programları
- Bilimsel Etkinlik Destek Programları
- Bilim ve Toplum Destek Programları

Son olarak 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunda tanımlanan “ihracata yönelik yatırım ve üretimi teşvik etmek, doğrudan yabancı yatırımları ve teknoloji girişini hızlandırmak, işletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek” (3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu) amaçlarıyla kurulmuş en kapsamlı yatırım teşvik ve destek sistemlerinden biri olan Serbest Bölge Teşviklerine detaylı olarak değinilmiş ve analiz edilmiştir.

Türkiye’de Serbest Bölgeler, 1980’li yıllarda başlayan liberalleşme, dışa açılım ve serbest ticaret programları kapsamında 1985 yılında 3218 sayılı Serbest Bölgeler kanunu ile hayat bulmuştur. (Işık & Çabuk, 2007) İlk uygulamalarında ticaret ve üretimin birlikte desteklendiği serbest bölgelerde Türkiye’nin cari açığını kapatmaya destek olmak amacı ile 2004 yılı Şubat ayı sonrası sadece ihracata yönelik üretim yapan kuruluşlar desteklenmeye devam edilmiş, iç piyasaya çalışacak kuruluşlara sağlanan destek unsurları azaltılmıştır.

Genel olarak, serbest bölgeler; ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber, dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatının uygulanması bakımından gümrük hattı dışında sayıldığından, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin yasal düzenlemelerin uygulanmadığı (Küçükarslan, 2001) özel yatırım bölgeleridir.

Serbest bölgeler, aynı zamanda yapılan sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş muafiyet ve teşviklerin tanındığı, ülkenin diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılan ve ticari, endüstriyel ve hizmet faaliyetlerinin yapıldığı yerler olarak da tanımlanabilir. (Gençyürek, 2004)

Üretim maliyetlerin birbirine çok yakın olduğu günümüzde, girişimci ve yatırımcıların rakiplerinden bir adım önde olması için yatırım, üretim, depolama, teslimat gibi maliyetlerini düşürmeleri gerekmektedir. Bu maliyetleri düşürebilmek için sadece teşvik sistemleri yeterli olmayıp, diğer maliyet unsurlarının da yönetilmesi ön koşuldur. Bu kapsamda uygun maliyetteki ürünün kabul edilebilir bir kalitede, fiyatta ve zamanında pazara sunulması gerekmektedir. Bu esnada karşımıza “lojistik” kavramı çıkmaktadır. Çok geniş anlama sahip askeri bir kavram olan “lojistik”, ülkemizde tam olarak anlaşılmamakta lojistiğin bir bölümü olan “nakliye”

ile karıştırılmaktadır. Lojistiğin günümüzde kabul gören en geçerli tanımı Lojistik Yönetim Konseyi (The Council of Logistics Management - CLM) kuruluşu (yeni adı Tedarik Zinciri Yönetimi Profesyonelleri / Council of Supply Chain Management Professionals - CSCMP) tarafından yapılmıştır. Bu tanıma göre lojistik; müşterilerin ihtiyaçlarını karşılamak üzere her türlü ürünün, servis hizmetinin ve bilgi akışının, başlangıç noktasından (kaynağından) tüketildiği son noktaya (nihai tüketiciye) kadar olan tedarik zinciri içindeki her iki yöne doğru olan hareketinin etkili ve verimli bir şekilde planlanması, uygulanması, taşınması, depolanması ve kontrol altında tutulmasıdır. (Özyaşar, 2016)

Bir yatırımın sürdürülebilir olması lojistik yönetiminin modern anlayışı olan “Tedarik Zinciri Yönetimi” ile mümkün olabilmektedir. Bu kavram içerisinde nakliyeden çok daha fazlası; ürünün satın alınması, depolanması, envanter yönetimi, elleçleme, ambalajlanması, gümrüklenmesi, veri yönetimi gibi bir çok entegre süreci içermektedir. Kapsamı bu kadar geniş tedarik zinciri yönetimini, kurumlar kendi bünyelerinde organize etme külfetine katlanmayıp dış kaynak kullanımı ile bu konuda uzmanlaşmış şirketlere işi vermekte ve bu sayede kendi esas işlerine daha iyi odaklanmaktadırlar.

TEMEL KAVRAMLAR

Yatırım Teşvik Belgesi

Yatırım Teşvik Belgesi, yatırımın karakteristik değerlerini ihtiva eden, yatırımın belirlenen asgari şartlara uygun olarak gerçekleştirilmesi halinde üzerinde kayıtlı destek unsurlarından istifade imkânı sağlayan, teşvik sistemi ile ilgili kararın amaçları doğrultusunda gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen belgedir. (Tutar, Demir, Elyıldırım, & Borazan, 2013)

Gerçek kişiler, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, kooperatifler, iş ortaklıkları, kamu kurum ve kuruluşları (genel ve özel bütçeli kurum ve kuruluşlar, il özel idareleri, belediyeler ve kamu iktisadi teşebbüsleri ile bunların sermaye bileşimindeki hisse oranları %50'yi geçen kurum ve kuruluşlar) ile kamu kuruluşu niteliğindeki meslek kuruluşları, dernekler ve vakıflar, yurt dışındaki yabancı şirketlerin Türkiye' deki şubeleri ile Türk Ticaret Kanunu'na göre kurulmuş yabancı sermayeli şirketler Yatırım Teşvik Belgesi almak için başvuru yapabilirler. SGK borcu olan ve borcunu yapılandırmamış olanlar, yasal ödeme süresi geçmiş sigorta primi, işsizlik sigortası primi, idari para cezası ve bunlara ilişkin gecikme cezası ve gecikme zammı borçlarının toplamı aylık brüt asgari ücretten fazla olan ve söz konusu borçların tecili ve taksitlendirmesini ya da çeşitli bu borçları yeniden yapılandırmayan işletmeler teşviklerden faydalanamazlar. (Tutar, Demir, Elyıldırım, & Borazan, 2013)

Yatırımların, yeni teşvik sisteminde öngörülen destek unsurlarından yararlanabilmesi için yatırımcı tarafından T.C. Ekonomi Bakanlığı'na (Teşvik Uygulama ve Yabancı Sermaye Genel Müdürlüğü) müracaat edilerek yatırım projesi için Yatırım Teşvik Belgesi alınması gerekmektedir. Bununla birlikte, genel teşvik uygulamaları kapsamında yer alan sabit yatırım tutarı 10 milyon TL'yi aşmayan tebliğ ile belirlenen imalat sanayi yatırımları için Kalkınma Ajanslarına veya yetkili Sanayi Odalarına da müracaat edilebilir. (Tutar, Demir, Elyıldırım, & Borazan, 2013)

Yatırımcıların bu teşvik belgesini alabilmek için aşağıdaki belgeleri hazırlamaları gerekmektedir. Bunlar; (Tutar, Demir, Elyıldırım, & Borazan, 2013)

- Müracaat dilekçesi,
- Noter tasdikli imza sirküleri veya imza beyannamesi,
- Tebliğ ekindeki örneğe uygun Yatırım Bilgi Formu ve taahhütname,
- Makine ve teçhizat listeleri,
- 400 TL teşvik belgesi müracaat bedelinin Ekonomi Bakanlığı'na yatırıldığına dair belge (Kalkınma Ajansı veya Sanayi odasına yapılacak müracaatlarda bu bedelin 100 TL' si ilgili birime yatırılır),
- Firmanın son durumunu gösterir Türkiye Ticaret Sicili Gazetesi aslı veya noterden onaylı örneği,
- SGK'dan alınacak prim borcuna ilişkin 'temiz kâğıdı' veya kurumun elektronik bilgi iletişim ortamından alınacak barkodlu çıktı (Kamu kurum ve kuruluşları hariç),
- ÇED Yönetmeliği eki yatırımlar için 'ÇED Olumlu Kararı' veya 'ÇED Gerekli Değildir Kararı',
- Yatırımın karakteristiğine bağlı olarak ilgili mevzuatı gereği diğer kamu kurum ve kuruluşlarından alınması gereken ve Tebliğ' de belirtilen bilgi ve belgeler (Örneğin EPDK Lisansı, Maden İşletme Ruhsatı vb.),
- Stratejik yatırımlar için Kararnamede öngörülen şartların gerçekleştiğini gösterir sektörel, mali ve teknik analizler ile bu konuda bilgi, belge, hesap ve tabloları içeren fizibilite raporu,
- Yatırım yapılacak taşınmaza ilişkin tapu belgesi veya kira sözleşmesi,
- Yatırımın sektörüne, büyüklüğüne veya teşvik uygulamalarına bağlı olarak Ekonomi Bakanlığı'na talep edilebilecek diğer bilgi ve belgeler

şeklindedir.

1. GENEL TEŞVİK (YATIRIM TEŞVİK) SİSTEMİ

Ekonomi Bakanlığı bünyesinde yönetilen yeni yatırım teşvik sistemi, ülkenin stratejik sektörleri için önem arz eden ara mallara olan ithalat bağımlılığını azaltma potansiyeli taşıyan yatırımları teşvik etmek amacıyla özel olarak tasarlanmıştır. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

Cari açığın kapatılması, az gelişmiş bölgelere sağlanan yatırım desteklerinin genişletilmesi, destek unsuru miktarlarının artırılması, kümelenme faaliyetlerinin teşvik edilmesi, teknoloji dönüşümü sağlayacak yatırımların desteklenmesi, üretim ve istihdamın artırılması, yeni yatırım teşvik sisteminin temel amaçları arasında yer almaktadır. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

2012 yılı Nisan ayı içinde kamuoyuna tanıtılan Türkiye'nin yeni Yatırım Teşvik Programı, 15 Haziran 2012 tarih ve 2012/3305 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile yürürlüğe girmiş; Kararın uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar da 2012/1 sayılı Tebliğ'de tanımlanan, (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016b) 1 Ocak 2012 tarihi itibarıyla geçerli olan yeni yatırım teşvik sistemi dört ayrı rejimden oluşmaktadır. Yerli yabancı ayrımı yapmaksızın yatırımcıların yararlanmış olduğu teşvik uygulamaları aşağıdaki gibidir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

- Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları
- Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları
- Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları
- Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları

İleride detayları ile değinilecek olan farklı yatırım teşvik rejimleri çerçevesinde sağlanan destek unsurları Tablo 1'de gösterilmektedir.

Tablo 1: Yatırım Teşvik Rejimleri Çerçevesinde Destek Unsurları

Destek Unsurları	Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları	Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları
KDV İstisnası	+	+	+	+
Gümrük Vergisi Muafiyeti	+	+	+	+
Vergi İndirimi		+	+	+
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (İşveren Payı)		+	+	+
Gelir Vergisi Stopajı İndirimi*		+	+	+
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (Çalışan Payı)*		+	+	+
Faiz Oranı Desteği **		+		+
Arazi Tahsisi		+	+	+
KDV İadesi***				+

* Yatırımın Bölge 6'da gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

**Yatırımın Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında Bölge 3, 4, 5 veya 6'da gerçekleştirilmesi halinde sağlanır.

***Asgari sabit yatırım tutarı 500 milyon TL olan stratejik yatırımların inşaat harcamaları için sağlanır.

Kaynak: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Tablo 2: Yeni Teşvik Sistemi

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015a) *Yeni Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. T.C. Ekonomi Bakanlığı: www.ekonomi.gov.tr adresinden alındı

Yeni Teşvik Sisteminde Destek Unsurları ve Limitler

Yeni teşvik sisteminde bulunan KDV muafiyeti, gümrük vergisi muafiyeti, vergi indirimi, faiz desteği, yatırım yeri tahsisi, sigorta primi işveren hissesi desteği, sigorta primi desteği, gelir vergisi stopajı desteği, KDV iadesi ekinde destek unsurları bulunmaktadır. Söz konusu destek unsurlarının her birinin açıklaması şu şekildedir:

KDV Muafiyeti: Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanmaktadır. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Gümrük Vergisi Muafiyeti: Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Vergi İndirimi: Vergi İndirimi; gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşıncaya kadar indirimli olarak uygulanmasıdır. Bu destek, stratejik yatırımlar, büyük ölçekli yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları çerçevesinde düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında sağlanır. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Faiz Desteği: Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında kullanılan en az bir yıl vadeli krediler için sağlanan bir finansman desteğidir. Teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmı Ekonomi Bakanlığınca karşılanmaktadır. Bu destek unsuru, Stratejik yatırımlar, Ar-Ge ve çevre yatırımları ile 3., 4., 5. ve 6. bölgelerde bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında yapılacak yatırımlar için uygulanmaktadır. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Yatırım Yeri Tahsisi: Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde yatırım yeri tahsis edilebilir. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği: Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının belirli bir süre Bakanlıkça karşılanması olup; büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında düzenlenen teşvik belgeleri için uygulanmaktadır. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Sigorta Primi Desteği: Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının 10 yıl süreyle Bakanlıkça karşılanmasıdır. Genel teşvik uygulamaları hariç olmak üzere, sadece 6. Bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülmektedir. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Gelir Vergisi Stopajı Desteği: Yatırım Teşvik Belgesi kapsamı yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken gelir vergisi stopajının asgari ücrete

tekabül eden kısmının 10 yıl süreyle terkin edilmesidir. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülmektedir. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

KDV İadesi: Sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Yukarıda belirtilen destek unsurları için Genel Teşvik Sistemi'nde asgari sabit yatırım tutarları yatırımın bölgesine ve tipine göre değişiklik göstermekte olup, bu tutarlar şu şekildedir: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

- I ve II. Bölgelerde 1 milyon TL, III., IV., V. ve VI. Bölgelerde 500 bin TL'dir.
- Büyük Ölçekli Yatırımlar için asgari sabit yatırım tutarı yatırım konusuna göre farklılık göstermekle birlikte, asgari 50 milyon TL olarak belirlenmiştir.
- Stratejik Yatırımlar için belirlenen asgari sabit yatırım tutarı 50 milyon TL'dir.
- Bölgesel Teşvik Uygulamaları için ise asgari 500.000 TL'den başlamak üzere desteklenen her bir sektör ve her bir il için ayrı ayrı belirlenmiştir.

Genel Teşvik Sistemi'nde yatırımın kümeleşmiş bir alanda yapılması, Bölgesel Teşvik Uygulamaları'nın, yatırım havzalarının oluşturulması ve kümelenmenin desteklenmesi hedefleri çerçevesinde; OSB'lerde veya Serbest bölgelerde yapılacak yatırımlar, sektörel işbirliğine dayalı yatırımlar "Vergi İndirimi" ve "Sigorta Primi İşveren Hissesi Destekleri" açısından bir alt bölgede uygulanan desteklerden yararlanmaktadırlar. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

1.1 Genel Yatırım Teşvik Uygulamaları

Yatırımın yapılacağı bölge ayrımı yapılmaksızın, belirlenen kapasite şartları ve asgari sabit yatırım tutarını karşılayan tüm projeler Genel Yatırım Teşvik

Uygulamaları çerçevesinde desteklendiği teşvik modelidir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

Girişimciler yatırım teşvik sistemi kapsamında yer almayan yatırım konuları bu rejimden yaralandıkları, Bölge 1 ve 2 için belirlenen asgari sabit yatırım tutarı 1 milyon TL; Bölge 3, 4, 5 ve 6 için ise 500.000 TL şeklindedir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

Destek unsurları; KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti ve Gelir Vergisi Stopajı Desteği (6. Bölge) şeklindedir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

1.2. Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları

İller arasındaki gelişmişlik farkını azaltmayı, illerin üretim ve ihracat potansiyellerinin artırılmasının hedeflendiği ve illerin gelişmişlik seviyelerine göre yardım yoğunlukları farklılaştığı yatırım teşvik modelidir. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Burada yatırımcılar, kriterleri sağlamaları durumunda KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Vergi İndirimi, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Faiz Desteği (3.,4.,5. ve 6. Bölgelerde), Yatırım Yeri Tahsis, Sigorta Primi Desteği (6. Bölgede), Gelir Vergisi Stopajı Desteği (6. Bölgede) destek unsurlarından yararlanmakta olup, yararlanacak sektörler, illerin potansiyelleri ve ekonomik ölçek büyüklükleri dikkate alınarak tespit edilmektedir. Sağlanacak desteklerin yoğunluğu bölgelerin gelişmişlik düzeyine bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda iller, SEGE 2011 çalışması esas alınarak 6 bölgeye ayrılmıştır. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Şekil 1: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları Bölge Haritası

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b) Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652> adresinden alındı

Tablo 3: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları Bölge/İl Tablosu

BÖLGE 1	BÖLGE 2	BÖLGE 3	BÖLGE 4	BÖLGE 5	BÖLGE 6
Ankara	Adana	Balıkesir	Afyonkarahisar	Adıyaman	Ağrı
Antalya	Aydın	Bilecik	Amasya	Aksaray	Ardahan
Bursa	Bolu	Burdur	Artvin	Bayburt	Batman
Eskişehir	Çanakkale(Bozcaada & Gökçeada hariç)	Gaziantep	Bartın	Çankırı	Bingöl
İstanbul	Denizli	Karabük	Çorum	Erzurum	Bitlis
İzmir	Edirne	Karaman	Düzce	Giresun	Diyarbakır
Kocaeli	Isparta	Manisa	Elazığ	Gümüşhane	Hakkari
Muğla	Kayseri	Mersin	Erzincan	Kahramanmaraş	Iğdır
	Kırklareli	Samsun	Hatay	Kilis	Kars
	Konya	Trabzon	Kastamonu	Niğde	Mardin
	Sakarya	Uşak	Kırıkkale	Ordu	Muş
	Tekirdağ	Zonguldak	Kırşehir	Osmaniye	Siirt
	Yalova		Kütahya	Sinop	Şanlıurfa
			Malatya	Tokat	Şırnak
			Nevşehir	Tunceli	Van
			Rize	Yozgat	Bozcaada & Gökçeada
			Sivas		
8	13	12	17	16	16*

* Bozcaada & Gökçeada ile birlikte sayı 16 olmaktadır.

Kaynak: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Tablo olarak Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları çerçevesinde verilen desteklerin oran ve süreleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları

Destek Unsurları		Bölge						
		I	II	III	IV	V	VI	
KDV İstisnası		VAR						
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR						
Vergi İndirimi **	Vergi İndirim Oranı (%)	50	55	60	70	80	90	
	İndirimli Vergi Oranı (%)	10	9	8	6	4	2	
Yatırıma Katkı Oranı (%)	OSB dışı*	15	20	25	30	40	50	
	OSB içi*	20	25	30	40	50	55	
Sosyal Sigortalar Primi İşveren Hisse Desteği	31.12.2015'e kadar	OSB dışı*	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB içi*	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
	31.12.2015 itibari ile	OSB dışı*	-	-	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl
		OSB içi*	-	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
	Destek Üst Sınırı (%)	OSB dışı*	10	15	20	25	35	Sınır yok
		OSB içi*	15	20	25	35	Sınır yok	Sınır yok
Arazi Tahsisi		VAR						
Faiz Oranı Desteği	Yerli Krediler (puan)	YOK	YOK	3 puan	4 puan	5 puan	7 puan	
	Dövizle Endeksli Krediler (puan)	YOK	YOK	1 puan	1 puan	2 puan	2 puan	
Sosyal Sigortalar Primi İşçi Hisse Desteği		YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl	
Gelir Vergisi Stopajı İndirimi		YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl	

*OSB: Kümeleşmiş Yatırım Bölgeleri (Organize Sanayi Bölgesi, Serbest Bölge vb.)

**Vergi İndirim oranları olarak Ekonomi Bakanlığı üzerindeki veriler kullanılmıştır.

Kaynaklar: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b) Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652>

adresinden ve (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Yukarıda da değinildiği üzere Tablo 4’te yatırım kümeleşmiş bir yatırım bölgesinde yapılır ise “Yatırım Katkı Oranı” ve “Sosyal Sigortalar Primi İşveren Hisse Desteği” bir alt bölge olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 5: Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları Kapsamında Yatırım / İşletme Dönemlerinde Uygulanabilir Yatırıma Katkı Oranı

Bölge	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi
I	%50	%50
II	%55	%45
III	%60	%40
IV	%65	%35
V	%70	%30
VI	%80	%20

Kaynak: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Yeni yatırım teşvik sistemi bazı yatırım alanlarını "öncelikli" olarak tanımlamakta ve bunlara yatırımın bölgesine bakılmaksızın Bölgesel Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında Bölge 5’e verilen bölgesel destekleri sunmaktadır. Öncelikli yatırımlarda sabit yatırım tutarının 1 milyar TL ve üzerinde olması durumunda vergi indirim desteği Bölge 5’te geçerli olan yatırıma katkı oranına 10 puan ilave edilerek uygulanacaktır. Öncelikli yatırımların Bölge 6’da yapılması halinde, bu bölgeye yönelik mevcut bölgesel teşvikler uygulanacaktır. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

Yer aldığı bölgeye bakılmaksızın Bölge 5 unsurlarıyla desteklenecek özel öneme sahip yatırım konuları şunlardır: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

- Kültür ve Turizm Koruma ve Gelişim Bölgeleri'nde veya termal turizm konusunda bölgesel desteklerden yararlanabilecek nitelikteki turizm konaklama yatırımları
- Maden çıkarma ve/veya işleme yatırımları
- Maden Kanununa istinaden düzenlenmiş geçerli arama ruhsatı veya sertifikasına sahip yatırımcıların ruhsatlı sahalarında yapacağı maden arama yatırımları
- Demir yolu ve deniz yolu ile yük veya yolcu taşımacılığına yönelik yatırımlar
- Savunma Sanayii Müsteşarlığından alınacak proje onayına istinaden gerçekleştirilecek savunma alanındaki yatırımlar
- Otomotiv, uzay veya savunma sanayisine yönelik test merkezleri, rüzgâr tüneli ve benzer nitelikli yatırımlar
- Özel sektör tarafından gerçekleştirilecek olan kreş ve gündüz bakımevleri ile okul öncesi eğitim, ilkokul, ortaokul ve lise eğitim yatırımları
- Asgari 50.000 m2 kapalı alana sahip uluslararası fuar yatırımları (konaklama ve alışveriş merkezi üniteleri hariç).
- Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, TÜBİTAK ve KOSGEB tarafından desteklenen Ar-Ge projeleri neticesinde geliştirilen ürünlerin veya parçaların üretimine yönelik yatırımlar
- Motorlu kara taşıtları ana sanayinde gerçekleştirilecek asgari 300 milyon TL tutarındaki yatırımlar ve asgari 75 milyon TL tutarındaki motor yatırımları ile asgari 20 milyon TL tutarındaki motor aksamaları, aktarma organları/aksamları ve otomotiv elektroniğine yönelik yatırımlar
- Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı tarafından düzenlenen geçerli bir maden işletme ruhsatı ve izni kapsamında 3213 sayılı Maden Kanununun 2. maddesinin 4-b grubunda yer alan madenlerin girdi olarak kullanıldığı elektrik üretimi yatırımları

- Yıllık asgari 500 TEP (ton eşdeğeri petrol) enerji tüketimi olan mevcut imalat sanayi tesislerinde gerçekleştirilecek, birim ürün başına en az %20 oranında enerji tasarrufu sağlayan ve yatırım geri dönüş süresi azami 5 yıl olan enerji verimliliğine yönelik yatırımlar
- Atık ısı kaynaklı olarak, bir tesisteki atık ısıdan geri kazanım yolu ile elektrik üretimine yönelik yatırımlar (doğal gaza dayalı elektrik üretim tesisleri hariç)
- Asgari 50 milyon TL tutarındaki, sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) yatırımları ve yeraltı doğal gaz depolama yatırımları
- Karbon elyaf üretimine veya karbon elyaf üretimi ile birlikte olmak kaydıyla karbon elyaftan mamul kompozit malzeme üretimine yönelik yatırımlar
- Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) teknoloji yoğunluk tanımına göre yüksek teknolojili sanayi sınıfında yer alan ürünlerin üretimine yönelik yatırımlar
- Asgari sabit yatırım tutarı 3 milyar Türk lirasının üzerinde olan öncelikli yatırımlar, stratejik yatırım olarak kabul edilmektedir. Ancak, bu yatırımlar için sağlanacak faiz desteği tutarı 700.000 Türk lirasını geçemez
- Yenilenebilir enerji üretimine yönelik türbin ve jeneratör imalatı ile rüzgâr enerjisi üretiminde kullanılan kanat imalatı yatırımları

1.3. Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları

Potansiyel olarak Türkiye'nin teknolojisi, Ar-Ge kapasitesi ve rekabetçiliğini artıracak 12 yatırım konusu, Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları çerçevesinde desteklenmektedir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

Burada yatırımcılar, kriterleri sağlamaları durumunda KDV İstisnası, Gümrük Vergisi Muafiyeti, Vergi İndirimi, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Yatırım Yeri Tahsisi, Sigorta Primi (İşçi Hissesi)Desteği (6. Bölgede), Gelir Vergisi

Stopajı Desteği (6. Bölgede) teşvik unsurlarında Tablo 6’da belirtilen Büyük ölçekli yatırımlarda yararlanmaktadırlar. (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b)

Tablo 6: Büyük Ölçekli Yatırımlar

	Yatırımın Konusu	Asgari Sabit Yatırım Tutarı (milyon TL)
1	Rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	1000
2	Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı	200
3	Liman ve liman hizmetleri	200
4	a) Motorlu kara taşıtları ana sanayi	200
	b) Motorlu kara taşıtları yan sanayi	50
5	Demir yolu ve tramvay lokomotifleri ve/veya vagon imalatı	50
6	Transit boru hattıyla taşımacılık hizmetleri	
7	Elektronik sanayi	
8	Tıbbi alet, hassas ve optik aletler imalatı	
9	İlaç üretimi	
10	Hava ve uzay taşıtları ve/veya parçaları imalatı	
11	Makine (elektrikli makine ve cihazlar dâhil) imalatı	
12	Madencilik (metal üretimi dâhil)	

Kaynak: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları çerçevesinde verilen desteklerin oran ve süreleri Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları

Teşvik Unsurları		Bölge						
		I	II	III	IV	V	VI	
KDV İstisnası		VAR						
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR						
Vergi İndirimi **	Vergi İndirim Oranı (%)	50	55	60	70	80	90	
	İndirimli Vergi Oranı (%)	10	9	8	6	4	2	
Yatırıma Katkı Oranı (%)	01.01.2016 sonrası yatırım	OSB dışı*	20	25	30	30	35	40
		OSB içi*	25	30	30	35	40	45
	31.12.2015 öncesi yatırım	OSB dışı*	25	30	35	40	50	60
		OSB içi*	30	35	40	50	60	65
Sosyal Sigortalar Prim Desteği	Destek Süresi	OSB dışı*	2 yıl	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl
		OSB içi*	3 yıl	5 yıl	6 yıl	7 yıl	10 yıl	12 yıl
	Destek Üst Sınırı (%)	OSB dışı*	3	5	8	10	11	Sınır yok

(İşveren Payı)			OSB içi*	5	8	10	11	Sınır yok	Sınır yok
Arazi Tahsisi	VAR								
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (Çalışan Payı)	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl
Gelir Vergisi Stopajı İndirimi	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	YOK	10 yıl

*OSB: Kümelenmiş Yatırım Bölgeleri (Organize Sanayi Bölgesi, Serbest Bölge vb.)

**Vergi İndirim oranları olarak Ekonomi Bakanlığı üzerindeki veriler kullanılmıştır.

Kaynaklar: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b) Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652> adresinden ve (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Tablo 8: Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları Kapsamında Yatırım / İşletme Dönemlerinde Uygulanabilir Yatırıma Katkı Oranı

Bölge	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi
I	%50	%50
II	%55	%45
III	%60	%40
IV	%65	%35
V	%70	%30
VI	%80	%20

Kaynak: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Aşağıdaki yatırım kategorileri, Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında, vergi indirimi ve sosyal sigortalar prim desteği (işveren payı) açısından bir alt bölgeye sağlanan desteklerden faydalanabilmektedir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

- Kümelenmiş Yatırım Bölgelerinde (Organize Sanayi Bölgesi, Serbest Bölge vb.) yapılacak yatırımlar

- Aynı sektörde faaliyet gösteren en az beş şirketin iş birliğine dayalı entegrasyon yatırımları

Örneğin, bir OSB veya Serbest Bölge içinde Bölge 3 düzeyinde bir yatırım, Bölge 4 düzeyinde vergi indiriminden yararlanabilir. Benzer şekilde, Bölge 6 düzeyinde bir yatırım, %5 seviyesinde ilave bir yatırıma katkı oranından faydalanabilir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

1.4. Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları

Ülkemiz açısından Stratejik olan aşağıdaki kriterlere uyan yatırımlar Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları kapsamında desteklenmektedir. (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı)

- Yatırımla imal edilecek ürüne yönelik yerel üretim kapasitesi ürünün ithalatından az olmalıdır.
- Yatırımın asgari sabit yatırım tutarı 50 milyon TL olmalıdır.
- Yatırım asgari %40 katma değer yaratmalıdır (rafineri ve petrokimya yatırımlarında bu şart aranmamaktadır).
- Üretilen ürünle ilgili toplam ithalat değeri son 1 yıl itibarıyla en az 50 milyon ABD olmalıdır (yurt içi üretimi olmayan mallarda bu şart aranmamaktadır).

Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları çerçevesinde verilen desteklerin oran ve süreleri aşağıdaki Tablo 9’da gösterilmiştir.

Tablo 9: Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları

Teşvik Unsurları		Bölge					
		I	II	III	IV	V	VI
KDV İstisnası		VAR					
Gümrük Vergisi Muafiyeti		VAR					
Vergi İndirimi	Vergi İndirim Oranı (%)	90					
	İndirimli Vergi Oranı (%)	2					
Yatırıma Katkı Oranı (%)		50					
Sosyal Sigortalar Prim Desteği	Destek Süresi	7 yıl					
		(Bölge 6 için 10 yıl)					
(İşveren Payı)	Destek Üst Sınırı (%)	15 (Bölge 6 için sınır bulunmamaktadır)					

Arazi Tahsisi		VAR	
Faiz Oranı Desteği	Yerli Krediler (puan)	5	5
	Döviz Endeksli Krediler (puan)	2	2
	Maksimum Destek Tutarı (*)	50 milyon TL	50 milyon TL
Sosyal Sigortalar Prim Desteği (Çalışan Payı)		10 yıl (sadece Bölge 6'da gerçekleştirilecek yatırımlar için)	
Gelir Vergisi Stopajı İndirimi		10 yıl (sadece Bölge 6'da gerçekleştirilecek yatırımlar için)	
KDV İadesi		VAR (500 milyon TL'nin üzerindeki stratejik yatırımların inşaat harcamaları için)	

*Yatırım tutarının %5'i aşmamak kaydıyla

Kaynak: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

Tablo 10: Stratejik Yatırım Teşvik Uygulamaları Kapsamında Yatırım / İşletme Dönemlerinde Uygulanabilir Yatırıma Katkı Oranı

Bölge	Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi
I, II, III, IV, V	%70	%30
VI	%80	%20

Kaynak: (T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı) *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

1.5. Destek Oran ve Süreleri

Yukarıda detaylı olarak verilen destek oran ve süreleri Tablo 11, Tablo 12, Tablo 13, Tablo 14'te özet olarak verilmiştir.

Tablo 11: Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar için Vergi İndirimi Yatırım Katkı Oranları(%)

Bölgeler	Bölgesel Teşvik Uygulamaları		Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	
	31.12.2015 tarihine kadar başlanılan yatırımlar	01.01.2016 tarihinden sonra başlanılan yatırımlar	31.12.2015 tarihine kadar başlanılan yatırımlar	01.01.2016 tarihinden sonra başlanılan yatırımlar
1. Bölge	15	10	25	20
2. Bölge	20	15	30	25
3. Bölge	25	20	35	30
4. Bölge	30	25	40	35
5. Bölge	40	30	50	40
6. Bölge	50	35	60	45

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b) Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652> adresinden alındı

Tablo 12: Bölgesel ve Büyük Ölçekli Yatırımlar Teşviki Uygulamalarında Vergi İndirimi

Bölgeler	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Vergi İndirim Oranı (%)	2015-2016 Harcamaları İçin İşletme / Yatırım Döneminde Uygulanacak Yatırıma Katkı Oranı (%)	
			Yatırım Dönemi	İşletme Dönemi
I. Bölge	15 (25)*	50	50	50
II. Bölge	20 (30)*	55	55	45
III. Bölge	25 (35)*	60	60	40
IV. Bölge	30 (40)*	70	65	35
V. Bölge	40 (50)*	80	70	30
VI. Bölge	50 (60)*	90	80	20

* Büyük Ölçekli Yatırımlar

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b) Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652> adresinden alındı

Tablo 13: Yatırım Teşvik Sistemi Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği

Bölgeler	31.12.2015'e kadar	01.01.2015 itibariyle	Destek Tavanı (Sabit Yatırıma Oranı)		
			Bölgesel Teşvik	Büyük Ölçekli Yatırımlar	Stratejik Yatırımlar
1	2 yıl	-	%10	%3	%15
2	3 yıl	-	%15	%5	%15
3	5 yıl	3 yıl	%20	%8	%15
4	6 yıl	5 yıl	%25	%10	%15
5	7 yıl	6 yıl	%35	%11	%15
6	10 yıl	7 yıl	-	-	-

Stratejik yatırımlar için uygulama süresi 6. bölgede 10 yıl, diğer bölgelerde 7 yıldır.

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b) Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652> adresinden alındı

Tablo 14: Yatırım Teşvik Sistemi Faiz Desteği

Uygulamalar		Destek Oranı		Azami Destek Tutarı (Bin TL)
		TL Cinsi Kredi	Döviz Cinsi Kredi	
Ar-Ge ve Çevre		5 Puan	2 Puan	500
Stratejik Yatırımlar		5 Puan	2 Puan	Yatırımın %5'i ve azami 50.000
Bölgesel Teşvik	3. Bölge	3 Puan	1 Puan	500
	4. Bölge	4 Puan	1 Puan	600
	5. Bölge	5 Puan	2 Puan	700
	6. Bölge	7 Puan	2 Puan	900

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2015b) Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı: <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652> adresinden alındı

2. KALKINMA AJANSI(KA) DESTEKLERİ

Kamu kesimi, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki işbirliğini geliştirmek, kaynakların yerinde ve etkin kullanımını sağlamak, yerel potansiyeli harekete geçirmek ve bu sayede ulusal kalkınma planı ve programlarda öngörülen ilke ve politikalarla uyumlu bir şekilde bölgesel gelişmeyi hızlandırmak, sürdürülebilirliğini sağlamak, bölgelerarası ve bölge içi gelişmişlik farklarını azaltmak” olarak belirlenmiştir (Resmi Gazete Tarih:25.01.2006 ve Sayı:5449, 2006)

Bölgesel kalkınmaya yönelik uygulamaların geliştirilmesi tek bir kurum ve tek bir yönetime bağlı olarak gerçekleştirilememekte ve çok boyutlu ve çok katımlı bir süreci kapsamaktadır. KA’lar gerek amaçları, gerekse de yapıları nedeniyle çok katımlı bir yapıyı zorunlu kılmaktadır. KA’ların karşılaştıkları sorunlar; yönetsel ve finansal sorunlar, koordinasyon sorunları, bölgesel kalkınmaya yönelik kurumlar arası çatışmalar ve politikaların uygulanmasında yaşanan sorunlar gibi ortak başlıklar altında toplanabilir. Bu sorunlar arasına pek çok alanda olduğu gibi eğitim ve yetişmiş işgücü sorunları da eklenebilir. (KOBİ-LINE, 2016)

Bölgesel gelişmede kalkınma ajanslarının yaygınlaşmış bir kurumsal yapı ve araç olması ve çeşitli bölgelerde elde ettiği başarılar bu organizasyonların Türkiye’de bölgesel politikaları olumlu etkileyebileceğini göstermektedir. AB süreci ile birlikte yerel ortaklıklarla ve girişimlerle gerçekleştirilecek bölgesel ve mikro projelerin önümüzdeki dönemde artacağı düşünüldüğünde kalkınma ajanslarının Türkiye’deki rolü daha da netleşmektedir. (KOBİ-LINE, 2016)

Kalkınma Ajansları, sorumlu olduğu bölgenin kalkınma sürecinin hızlandırılması ve bölge için kritik öneme sahip faaliyetlerin hayata geçirilmesi amacıyla, bölge planı ve programları ile yıllık çalışma programı ve ilgili başvuru rehberlerinde belirlenen alanlarda bölge aktörlerine mali ve teknik destek sağlamaktadır. (T.C. Trakya Kalkınma Ajansı, 2016)

Ülkemizde faaliyet gösteren Kalkınma Ajans bilgileri aşağıdaki gibidir: (rgp.sabanciuniv.edu, 2016)

- İstanbul Kalkınma Ajansı
- Trakya Kalkınma Ajansı (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)
- Ankara Kalkınma Ajansı
- Güney Marmara Kalkınma Ajansı (Balıkesir, Çanakkale)
- Bursa, Eskişehir, Bilecik Kalkınma Ajansı
- Doğu Marmara Kalkınma Ajansı (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)
- Bati Karadeniz Kalkınma Ajansı (Bartın, Karabük, Zonguldak)
- Kuzey Anadolu Kalkınma Ajansı (Çankırı, Kastamonu, Sinop)
- Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı (Amasya, Corum, Samsun, Tokat)
- Doğu Karadeniz Kalkınma Ajansı (Artvin, Gümüşhane, Giresun, Ordu, Rize, Trabzon)
- Kuzeydoğu Anadolu Kalkınma Ajansı (Bayburt, Erzincan, Erzurum)
- Serhat Kalkınma Ajansı (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)
- Ahiler Kalkınma Ajansı (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Niğde, Nevşehir)
- Orta Anadolu Kalkınma Ajansı (Kayseri, Sivas, Yozgat)
- Fırat Kalkınma Ajansı (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)
- Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)
- İzmir Kalkınma Ajansı
- Zafer Kalkınma Ajansı (Afyonkarahisar, Kütahya, Manisa, Uşak)
- Güney Ege Kalkınma Ajansı (Aydın, Denizli, Muğla)
- Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (Antalya, Burdur, Isparta)
- Mevlana Kalkınma Ajansı (Konya, Karaman)
- Çukurova Kalkınma Ajansı (Adana, Mersin)
- Doğu Akdeniz Kalkınma Ajansı (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)
- İpek Yolu Kalkınma Ajansı (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)
- Karacadağ Kalkınma Ajansı (Diyarbakır, Şanlıurfa)
- Dicle Kalkınma Ajansı (Batman, Mardin, Şırnak, Siirt)

Şekil 2: Bölgesel Kalkınma Ajansı Haritası

Kaynak: (Başkent Danışmanlık Hizmetleri, 2016), Mayıs). *Kalkınma Ajansı Destekleri*. Mayıs 2016 tarihinde Başkent Danışmanlık Hizmetleri: <http://www.baskent.com.tr/kalkinma-ajansi-destekleri> adresinden alındı

Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından belirlendiği sektörlere öncelikli olarak; Kira, Makina-teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet alımı, Personel Giderleri, Proje Danışmanlık Desteği, Eğitim Desteği, Sınai ve Fikri Mülkiyet Hakları Desteği, Proje Tanıtım Desteği, Yurtdışı Kongre/Konferans/Fuar, Test, Analiz, Belgelendirme Desteği sağlamaktadırlar. (KOBİ-LINE, 2016)

2.1. Mali Destekler

Bölgesel Kalkınma Ajansları, yıllık çalışma programında ve başvuru rehberinde açıkça belirtilmek kaydıyla; özel işletmelerin, sivil toplum kuruluşlarının, kamu kurum ve kuruluşlarının, üniversitelerin, kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşlarının, yerel yönetimlerin ve bunların birliklerinin, kooperatiflerin ve bunların birlikleri ile diğer gerçek ve tüzel kişilerin aşağıda sayılan türlerdeki proje ve faaliyetlerine mali destek sağlanmaktadır. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

Ajansın sağladığı mali destekler; Doğrudan Finansman Desteği, Faiz Desteği ve Faizsiz Kredi Desteği olmak üzere 3 (üç) ayrı grupta toplanmıştır. Söz konusu desteklere ilişkin detaylar aşağıdaki gibidir.

2.1.1 Faiz Desteği

Faiz desteği, kâr amacı güden gerçek ve tüzelkişilerin başvuru rehberinde belirtilen nitelikteki projeleri için, ilgili aracı kuruluşlardan alacakları krediler karşılığında ödeyecekleri faiz giderlerinin, KA tarafından karşılanmasını öngören karşılıksız yardımdır. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

Faiz desteği ve faizsiz kredi desteği uygulamalarında ilgili aracı kuruluş Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi, Kredi Garanti Fonu, Türkiye Kalkınma Bankası, diğer bankalar ve finans kuruluşları gibi ajansın anlaşmalı olduğu kurum ve kuruluşlardan oluşmaktadır. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

2.1.2. Doğrudan Finansman Desteği

Doğrudan finansman desteği, Ajansın aşağıda belirtilen usul ve kurallar çerçevesinde, belli proje ve faaliyetlere yaptığı karşılıksız yardımlardır. Doğrudan finansman desteği, Ajansın esas itibarıyla Proje Teklif Çağrısı yöntemiyle kullandırığı desteklerden oluşur. Ancak Ajans istisnai olarak, proje teklif çağrısı yapmaksızın ve proje hazırlığı konusundaki yükümlülüklerinden bazılarını hafifletmek veya proje hazırlık sürecini doğrudan yönetmek suretiyle, Doğrudan Faaliyet Desteği ve GÜdümlü Proje Desteği şeklinde de doğrudan destek sağlanabilmektedir. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

2.1.2.1. Doğrudan Faaliyet Desteği

Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından sağlanacak doğrudan finansman desteği, esas itibarıyla Ajansın proje teklif çağrısı yöntemiyle kullandırığı desteklerden oluşmaktadır. Ancak Ajans istisnai olarak, proje teklif çağrısı yapmaksızın ve proje hazırlığı konusundaki yükümlülüklerden bazılarını hafifletmek ve proje destek sürecini hızlandırmak amacıyla, doğrudan faaliyet desteği (DFD) şeklinde de destek sağlayabilir. DFD istisnai bir destek olup, bu destek türünde proje teklif çağrısı usulü uygulanmamaktadır. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

2.1.2.2. Proje Teklif Çağrısı

Kalkınma Ajansları tarafından, belirli dönemler itibarıyla planlanan destek programları kapsamında, proje teklif çağrısı yöntemiyle proje karşılığı mali destek sağlayabilir. Proje teklif çağrısı, belirli bir destek programı kapsamında, nitelikleri net bir şekilde belirlenmiş olan potansiyel başvuru sahiplerinin, önceden belirlenen konu ve koşullara uygun olarak proje teklifi sunmaya davet edilmesidir. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

2.1.2.2.1. Aşamalı Teklif Çağrısı

Bölgesel Kalkınma Ajansı, bölge planı ve programları ile çalışma programı önceliklerine uygun olarak, bölgenin iş ve yatırım imkanlarının geliştirilmesine, rekabet etme potansiyelinin harekete geçirilmesine, teknolojik altyapının iyileştirilmesine, girişimcilik ve yenilikçilik kapasitesinin artırılmasına hizmet eden iş geliştirme merkezi, teknoloji geliştirme merkezi, teknopark gibi büyük bütçeli altyapı ve işletme proje ve faaliyetlerine, başta küçük ve orta büyüklükteki işletmelere sağlananlar olmak üzere geniş yararlanıcı kitleler için alt program şeklindeki yenilikçi destek sistemlerinin ve ara destek mekanizmalarının geliştirilmesine yönelik proje ve faaliyetlere, yerel yönetimlerin küçük ölçekli alt yapı proje ve faaliyetlerine veya detaylı proje hazırlık süreci gerektiren diğer alanlara yönelik olarak aşamalı proje teklif çağrısı yöntemi uygulayabilir. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

2.1.3. GÜDÜMLÜ PROJE DESTEĞİ

Bölgesel Kalkınma Ajansları tarafından sağlanan GÜDÜMLÜ PROJE DESTEĞİNİN (GPD) amacı, bölgesel gelişmenin hızlandırılması, bölgenin rekabet edebilirliğinin güçlendirilmesi ve bölgedeki iş ortamının iyileştirilmesi açısından önem taşıyan projeleri Ajansın öncülük etmesi ve koordinasyonu üstlenmesiyle şeklinde uygulanmaktadır. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

Bu projelerde, bölge plan ve stratejilerine uygun sektörel ihtisaslaşmalar özendirilir. GPD'yi diğer mali destek yöntemlerinden farklı kılan esas unsur, Ajansın öncülüğü ile başlatılmış olmasıdır. Projeler, Ajansın öncülüğünde geliştirilir. Bu kapsamda; Ajans, ilk fikri oluşturma aşamasından itibaren genel çerçevesini ortaya koymuş olduğu projeyi uygulayacak muhtemel aktörleri belirlemek için gerekli koordinasyonu yürütür. (T.C. Zafer Kalkınma Ajansı, 2015)

2.2. Teknik Destekler

Teknik destekler, Bölgesel Kalkınma Ajanslarının ilgili kurum ve kuruluşların teknik kapasitelerinin artırılması amacıyla, herhangi bir mali destek vermeksizin mevcut personeli ya da hizmet alımı yolu ile sağladığı destek türüdür. (T.C. İzmir Kalkınma Ajansı, 2016)

3. KOSGEB DESTEKLERİ

KOSGEB, 18 Kasım 2005 tarih ve 25997 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan 2005/9617 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile yürürlüğe giren "Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik" gereği; KOBİ: 250 kişiden az yıllık çalışan istihdam eden ve yıllık net satış hasılatı ya da mali bilançosu 25.000.000-TL'yi (yirmi beş milyon Türk Lirası'nı) aşmayan ve KOBİ Tanımı Yönetmeliğinde mikro işletme, küçük işletme ve orta büyüklükteki işletme olarak sınıflandırılan ekonomik birimdir. T.C. Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) 1990 yılında 3624 Sayılı Kanun ile İmalat Sanayi İşletmelerinin ekonomideki yerlerinin geliştirilmesi amacıyla kurulmuş bir kamu kuruluşudur. KOSGEB'in 1990-2009 yılları arasında imalat sanayi KOBİ'lerine yönelik yapmış olduğu çalışmalar takdirle karşılanmış ve 2009 yılında imalat sanayi dışında yer alan sektörlerdeki KOBİ'lerin de geliştirilmesi görevi KOSGEB'e verilmiştir. (KOSGEB, 2016c)

3.1. KOBİ Proje Destek Programı

Kobi Proje Destek Programı, işletmelere özgü sorunların işletmeler tarafından projelendirildiği ve projelendirilen maliyetlerin desteklenebildiği bir programa ihtiyaç duyulması, KOBİ'lerde proje kültürü ve bilincinin oluşturulması, işletmelerin proje yapabilme kapasitelerinin geliştirilmesi, esnek destekleme sistemine ihtiyaç duyulması amaç ve gerekçesi ile işletmelerin; üretim, yönetim-organizasyon, pazarlama, dış ticaret, insan kaynakları, mali işler ve finans, bilgi yönetimi ve bunlarla ilişkili alanlarda sunacakları projelerin desteklendiği KOBİ destek programıdır. (KOSGEB, 2016h)

Kobi Proje Destek Programı kapsamında program ve limitleri Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15: KOBİ Proje Destek Program ve Proje Limitleri

Program Süresi	3 Yıl
Proje Süresi	6-24 ay(+12 ay)
Destek Üst Limiti	150.000 TL
Proje Destek Oranı	1. ve 2. Bölgelerde %50 3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %60

Kaynak: (KOSGEB, 2016h), Mart 07). *KOSGEB KOBİ Proje Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı:
<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=3> adresinden alındı

Bu program kapsamında desteklenecek proje giderlerine Kurul karar verir. Ancak, arsa, bina, inşaat, tadilat, tefrişat ve benzeri, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji ve su giderleri, kira giderleri, finansman giderleri, proje ile ilişkilendirilmemiş diğer maliyetler desteklenmemektedir. (KOSGEB, 2016h)

Proje kapsamında desteklenmesi uygun görülen gider gruplarının toplamı Kurul tarafından belirlenir ve sabitlenir. Her bir proje gider grubunun desteklemeye esas tutarı; makine-teçhizat, hammadde, malzeme için, sabitlenen toplam tutarın %10'unu ve personel, yazılım ve hizmet/diğer gider gruplarının her biri için %40'ını geçmeyecek şekilde belirlenir. Proje bütçe gerçekleşmesindeki değişiklikler bu tutarları değiştirmez. (KOSGEB, 2016h)

3.2. Tematik Proje Destek Programı

Tematik Proje Destek Programının amacı ve gerekçesi; KOBİ'lerin kendi işletmelerini geliştirmeleri ve Meslek Kuruluşları tarafından küçük ve orta ölçekli işletmelerin geliştirilmesi amacıyla daha fazla proje hazırlamalarının teşvik edilmesi, makro strateji dokümanlarında işaret edilen öncelikler dikkate alınarak belirlenen tematik alanlarda bölgesel ve sektörel ihtiyaçların karşılanması, KOBİ'lerin uluslararası mevzuat ve önceliklere uyumunun sağlanması, şeklindedir. (KOSGEB, 2016i)

Bu kapsamda uygulanan Tematik Proje Destek Programı Destek Unsurları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16: Tematik Proje Destek Programı Destek Unsurları

	Çağrı Esaslı Tematik Program	Meslek Kuruluşu Proje Destek Programı
Başvuru Yapabilecekler	KOBİ’ler ve Meslek Kuruluşları	Meslek Kuruluşları
Program Süresi	Proje Teklif Çağrısında Belirlenir	36 Ay
Proje Süresi		24 Ay (+12 Ay)
Destek Oranı		1. ve 2. Bölgede %50 3., 4., 5. ve 6. Bölgelerde %60
Destek Türü		Geri Ödemesiz
Destek Üst Limiti		150.000 TL

Kaynak: (KOSGEB, 2016i), Mart 07). *KOSGEB Tematik Proje Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı:
<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=4> adresinden alındı

Çağrı Esaslı Tematik Program desteklenecek proje giderleri; Personel net ücretleri ve seyahat giderleri, yeni makine-ekipman, yazılım ve donanım alımı veya kiralanması giderleri, sarf malzemesi giderleri, hizmet alım giderleri, genel idari giderler şeklindedir. (KOSGEB, 2016i)

Diğer noktada kurul tarafından uygun bulunan ve Bina inşaat yapımı, tadilatı, gayrimenkul alımı, makine-teçhizat, tefrişat, taşıt aracı, vergi, resim ve harçlar, sosyal güvenlik primleri, haberleşme giderleri, finansman giderleri, proje ile ilgili olmayan personel giderleri, enerji, su, kira giderleri, proje ortaklarından alınan danışmanlık ve hizmet alımı giderleri ve proje ile ilişkilendirilmemiş maliyetler olarak kabul edilerek maliyetlerin dışında kalan giderler desteklenmemektedir. (KOSGEB, 2016i)

3.3. İşbirliği Güç Birliği Destek Programı

İşbirliği Güç Birliği Destek Programı amaç ve gerekçesi; KOBİ’lerin işbirliği-güçbirliği anlayışında bir araya gelerek “Ortak Sorunlara Ortak Çözümler”

üretilmesi, KOBİ'lerin tedarik, pazarlama, düşük kapasite kullanımı, rekabet gücü zayıflığı, finansman başta olmak üzere tek başlarına çözümünde zorlandıkları birçok soruna çözüm bulunması, KOBİ'lerin bir araya gelerek kapasite ve rekabet gücü yüksek işletmelere dönüşmesi, ölçek ekonomisinden yararlanılarak kaynak tasarrufu sağlanması, KOBİ'ler arasında ortaklık ve işbirliği kültürünün geliştirilmesi şeklindedir. (KOSGEB, 2016g)

İşbirliği-Güçbirliği ortaklık modellerinde Proje ortağı işletmeler mevcudiyetlerini koruyarak kurulacak işletici kuruluşa ortak olmaları, proje ortağı işletmelerin bir kısmı ya da tamamı kendilerini feshederek kurulacak işletici kuruluşa dâhil olmaları, proje ortağı işletmelerin bir kısmı kendilerini feshederek ortaklardan birinin bünyesinde birleşmesi gerekmektedir. Ayrıca, proje başvurusunda, işbirliği-güçbirliği amacı ile en az 5 (beş) işletmenin bir araya gelmesi şartı aranır. Projenin, Orta-Yüksek ve Yüksek Teknoloji alanlarında gerçekleştirilecek olması durumunda ise en az 3 (üç) işletmenin bir araya gelmesi yeterlidir. (KOSGEB, 2016g)

Yine İşbirliği Güç Birliği Destek Programı kapsamında desteklenecek proje konuları;

- Hammadde, ara mamul, mamul, lojistik ve diğer hizmetleri daha hızlı ve ucuz temin edebilmeleri amacıyla ortak tedarik,
- Üretim ve hizmet kapasitelerini, çeşitlerini, verimliliğini ve kalitelerini artırmak amacıyla ortak imalat ve hizmet sunumu,
- Ürün ve hizmet kalitelerini yükseltmek, ulusal ve uluslararası pazar paylarını artırmak, marka imajı oluşturmak, uluslararası pazarın ihtiyaçlarına cevap vermeleri amacıyla ortak pazarlama,
- Ürün ve hizmet standartlarını geliştirmeleri amacıyla ortak laboratuvar,
- Müşteri istekleri ve pazarın talebi doğrultusunda ürün ve hizmet geliştirmeleri, ürettikleri ürün ve hizmetleri yeni pazarlara sunmaları amacıyla ortak tasarım,

ve benzeri alanlarda ortak sorunlara ortak çözümler getiren, maliyet düşürücü ve rekabet avantajı sağlayıcı nitelikteki projeler ile Orta-Yüksek ve Yüksek

Teknoloji Alanlarında ortak imalata yönelik gerçekleştirilecek İşbirliği-Güçbirliği Projeleri işletici kuruluş marifetiyle desteklenir. (KOSGEB, 2016g)

Bu kapsamda uygulanan İşbirliği Güç Birliği Destek Programı Destek Unsurları Tablo 17’de verilmiştir.

Tablo 17: İşbirliği Güç Birliği Destek Programı Program ve Proje Limitleri

Proje Süresi	6-24 ay (+ 12 ay)
Destek Üst Limiti	1.000.000 TL (Geri Ödemesiz- 300.000 TL, Geri Ödemeli - 700.000 TL) Orta-Yüksek ve Yüksek Teknoloji Alanlarındaki Ortak İmalata Yönelik Projeler İçin: 1.500.000 TL (Geri Ödemesiz- 300.000 TL, Geri Ödemeli – 1.200.000 TL)
Proje Destek Oranı	1. Bölgede %50* 2., 3. ve 4. Bölgelerde %60* 5. ve 6. Bölgelerde %70*

(*)Projeye konu satın alınacak makine ve teçhizatın; Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 13/09/2014 tarih ve 29118 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan SGM 2014/35 sayılı Yerli Malı Tebliği’ne uygun olarak alınmış yerli malı belgesi ile tefrik edilmesi durumunda, bu destek oranlarına %15 (onbeş) ilave edilir.

Kaynak: (KOSGEB, 2016g), Mart 07). *KOSGEB İşbirliği Güçbirliği Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı:

<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=5> adresinden alındı

3.4. AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı amaç ve gerekçesi; bilim ve teknolojiye dayalı yeni fikir ve buluşlara sahip KOBİ ve girişimcilerin geliştirilmesi, teknolojik fikirlere sahip tekno-girişimcilerin desteklenmesi, KOBİ’lerde Ar-Ge bilincinin yaygınlaştırılması ve Ar-Ge kapasitesinin artırılması, mevcut Ar-Ge desteklerinin geliştirilmesi, inovatif faaliyetlerin desteklenmesi, Ar-Ge ve inovasyon proje sonuçlarının ticarileştirilmesi ve endüstriyel uygulamasına yönelik destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulması şeklindedir. (KOSGEB, 2016d)

Proje Süreleri Ar-Ge ve İnovasyon Programı için en az 12 (on iki), en çok 24 (yirmi dört) ay, Endüstriyel Uygulama Programı için en çok 18 (on sekiz) ay şeklinde olup, her iki program için de Kurul kararı ile 12 (on iki) aya kadar ek süre verilebilir. (KOSGEB, 2016d)

Bu kapsamda uygulanan Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı Destek Unsurları Tablo 18’de verilmiştir.

Tablo 18: Ar-Ge, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı

AR-GE, İNOVASYON VE ENDÜSTRİYEL UYGULAMA DESTEK PROGRAMI		Destek Üst Limiti (TL)	DESTEK ORANI (%)
Ar-Ge ve İnovasyon Programı			
İşlik Desteği		İşliklerden bedel alınmaz	
Kira Desteği		30.000 (Teknopark içi) 24.000 (Teknopark Dışı)	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği		150.000	75*
Makine-Teçhizat, Donanım, Hammadde, Yazılım ve Hizmet Alımı Giderleri Desteği (Geri Ödemeli)		300.000	75*
Personel Gideri Desteği		150.000	75
Başlangıç Sermayesi Desteği		20.000	100
Proje Geliştirme Desteği	Proje Danışmanlık Desteği	25.000	75
	Eğitim Desteği	10.000	
	Sınai ve Fikri Mülkiyet Hakları Desteği	20.000	
	Proje Tanıtım Desteği	5.000	
	Yurtiçi - yurtdışı Kongre/Konferans/Fuar Ziyareti/Teknolojik İşbirliği Ziyareti Desteği	15.000	
	Test, Analiz, Belgelendirme Desteği	25.000	
Endüstriyel Uygulama Programı			
Kira Desteği		18.000	75
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Giderleri Desteği		150.000	75*
Makine-Teçhizat, Donanım, Sarf Malzemesi, Yazılım ve Tasarım Gid. Desteği (Geri Ödemeli)		500.000	75*
Personel Gideri Desteği		150.000	75

* Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığınca 13/09/2014 tarih ve 29118 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan SGM 2014/35 sayılı Yerli Malı Tebliği’ne uygun olarak alınmış yerli malı belgesi ile tefrik edilmesi durumunda, destek oranlarına %15 (onbeş) ilave edilir.

Kaynak: (KOSGEB, 2016d), Mart 07). *KOSGEB AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosggeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=6> adresinden alındı

3.5. Genel Destek Programı

KOBİ Genel Destek Programı amaç ve gerekçesi; proje hazırlama kapasitesi düşük KOBİ'ler ile KOSGEB hedef kitlesine yeni dahil olmuş sektörlerdeki KOBİ'lerin de mevcut KOSGEB desteklerinden faydalanması, KOBİ'lerin kaliteli ve verimli mal/hizmet üretmelerinin sağlanması, KOBİ'lerin rekabet güçlerini ve düzeylerini yükseltmek amacıyla genel işletme geliştirme faaliyetlerinin teşvik edilmesi, KOBİ'lerin yurt içi ve yurt dışı pazar paylarını artırmak amacıyla tanıtım ve pazarlama faaliyetlerinin geliştirilmesi şeklindedir. (KOSGEB, 2016e)

Bu kapsamda uygulanan Genel Destek Programı Destek Unsurları Tablo 19'da verilmiştir.

Tablo 19: Genel Destek Programı Destek Unsurları

GENEL DESTEK PROGRAMI DESTEKLERİ	DESTEK ÜST LİMİTİ (TL)	DESTEK ORANI		
		1. Bölge	2., 3., 4. Bölgeler	5. ve 6. Bölgeler
Yurt İçi Fuar Desteği	45.000	%50	%60	%70
Yurt Dışı İş Gezisi Desteği	20.000*			
Tanıtım Desteği	25.000			
Eşleştirme Desteği	30.000			
Nitelikli Eleman İstihdam Desteği	50.000			
Danışmanlık Desteği	22.500			
Eğitim Desteği	20.000			
Enerji Verimliliği Desteği	75.000			
Tasarım Desteği	22.500			
Sınai Mülkiyet Hakları Desteği	30.000**			
Belgelendirme Desteği	30.000**			
Test, Analiz ve Kalibrasyon Desteği	30.000			

(*)KOSGEB KOBİ ve Girişimcilik Ödülleri kapsamında her yıl belirlenen finalistler, KOSGEB tarafından düzenlenen Yurtdışı İş Gezisi Programından bir defaya mahsus olmak üzere üst limitler dikkate alınmaksızın %100 (yüz) oranında desteklenir.

(**)TSE ve TPE'den alınacak belgeler, bölge farkı aranmaksızın %100 (yüz) oranında desteklenir.

Kaynak: (KOSGEB, 2016e), Mart 07). KOSGEB Genel Destek Programı. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=7> adresinden alındı

3.6. Girişimcilik Destek Programı

Girişimcilik Destek Programı amaç ve gerekçesi; girişimciliğın desteklenmesi, girişimciliğın yaygınlaştırılması, başarılı işletmelerin kurulması şeklinde olup, bu destek programından Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler (31/12/2017'e kadar), girişimciler, işletici Kuruluşlar (İş Geliştirme Merkezi'ni yönetmek üzere kurulan tüzel kişilik) yararlanmaktadır. (KOSGEB, 2016f)

Girişimcilik Destek Programı Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, Yeni Girişimci Desteği, İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği, İş Planı Ödülünden destek unsurlarından oluşmaktadır. (KOSGEB, 2016f)

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi

Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi, kendi işini kurmak isteyen girişimcilerin bir iş planına dayalı olarak kuracağı işletmelerin başarı düzeylerini artırmak amacıyla düzenlenmektedir. Bu eğitimler, 32 saat süren eğitimler olup; genel katılıma açık ve ücretsiz eğitimlerdir. Uygulamalı Girişimcilik Eğitimleri; (KOSGEB, 2016f)

- KOSGEB birimleri tarafından düzenlenen,
- Ulusal veya uluslararası projeler kapsamında, KOSGEB tarafından yürütülen,
- KOSGEB ile işbirliği içerisinde çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen eğitimler,
- Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen girişimcilik dersleridir.

Yeni Girişimci Desteği

Bu destekten Uygulamalı Girişimcilik Eğitimi tamamlayan ya da İŞGEM'de yer alacak girişimciler yararlanabilir. (KOSGEB, 2016f)

Girişimcinin başvuru tarihi itibarıyla son 1 (bir) yıl içerisinde aynı faaliyet konusunda (Güncel NACE-Ekonomik Faaliyet Sınıflamasında yer alan 4'lü koda göre) şahıs işletmesinin bulunmaması gerekmektedir. Ayrıca Girişimcinin tüzel kişi statüsünde kurulmuş herhangi bir işletmede %50'den fazla ortaklığının olmaması gerekmektedir. Girişimcinin kuracağı işletme, Türk Ticaret Kanunu'nda tanımlı gerçek veya tüzel kişi statüsünde olmalıdır. Girişimcinin destek sürecinde; başka bir işletme/kurum/kuruluşta SGK hükümlerine tabi olarak çalışmaması gerekmektedir. Ancak İnkübatör'lerde yer alacak öğretim elemanları için bu şart aranmaz. (KOSGEB, 2016f)

Tablo 20: Yeni Girişimci Desteğinin Unsurları, Oranı, Süresi ve Üst Limiti

DESTEK UNSURU		ÜST LİMİTİ (TL)	DESTEK ORANI (%) (1. ve 2 . Bölge)	DESTEK ORANI (%) (3., 4., 5. ve 6. Bölge)
İşletme Kuruluş Desteği	Geri Ödemesiz	2.000	60 Kadın Girişimci, Gazi, Birinci derecede şehit yakını veya Engelli Girişimciye %80 uygulanır.	70 Kadın Girişimci, Gazi, Birinci derecede şehit yakını veya Engelli Girişimciye %90 uygulanır
Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği		18.000		
İşletme Giderleri Desteği		30.000		
Geri Ödemesiz Destekler Toplamı	50.000			
Sabit Yatırım Desteği	Geri Ödemeli	10.000		

- İşletme kuruluş giderleri için geri ödemesiz olarak 2.000 (iki bin) TL destek sağlanır.

- Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Ofis Donanım ve Yazılım Desteği kapsamında, işletmenin kuruluş tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay içinde satın alınan/alınacak makine, teçhizat, yazılım ve ofis donanımları için geri ödemesiz olarak üst limiti 18.000 (on sekiz bin) TL destek sağlanır.

- İşletme Giderleri Desteği kapsamında, işletme kuruluş tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay içinde gerçekleşen işyeri kirası ve personel net ücretlerine yönelik olarak, aylık azami 5.000 (beş bin) TL ve toplamda geri ödemesiz olarak 30.000 (otuz bin) TL destek sağlanır.

- Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Yazılım ve Ofis Donanım Desteği ile İşletme Giderleri Desteği üst limitleri; bu destek unsurları için belirlenen üst limitlerin toplamını aşmamak üzere ihtiyaç duyulması halinde Kurul Kararı ile %50 (elli)'ye kadar arttırılabilir. Bu durumda Kuruluş Dönemi Makine, Teçhizat, Yazılım ve Ofis Donanım Desteğinin üst limiti 27.000 (yirmi yedi bin) TL, İşletme Giderleri Desteği üst limiti 45.000 (kırk beş bin) TL ve her iki desteğin üst limitleri toplamı ise 48.000 (kırk sekiz bin) TL'yi geçemez.

- Sabit Yatırım Desteği kapsamında, işletme kuruluş tarihinden itibaren 24 (yirmi dört) ay içinde satın alınacak makine, teçhizat ve yazılım için teminat karşılığı geri ödemeli olarak 100.000 (yüz bin) TL destek sağlanır.

Kaynak: (KOSGEB, 2016f), Mart 07). *KOSGEB Girişimcilik Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8> adresinden alındı

İş Geliştirme Merkezi (İŞGEM) Desteği

KOBİ'lere işletme geliştirme koçluğu, destek ağlarına ulaşım, finans kaynaklarına erişim imkânı, uygun koşullarda iş yeri mekânı, ortak ofis ekipmanı ve ofis hizmetleri sunmak amacıyla kurulacak bir İŞGEM'in, kuruluş ve işletme giderlerine destek sağlanmaktadır. (KOSGEB, 2016f)

Bu destek unsurundan, Belediyeler, Üniversiteler, Özel İdareler, Kalkınma Birlikleri, Meslek Kuruluşları, Kâr amacı gütmeyen kooperatifler İŞGEM Kuruluş Desteği için en fazla 18 ay, İŞGEM İşletme Desteği için en fazla 36 ay olarak yararlanmaktadır. (KOSGEB, 2016f)

Tablo 21: İŞGEM Destek Unsurları

DESTEK UNSURU		ÜST LİMİTİ (TL)	DESTEK ORANI (%) (1. ve 2. Bölge)	DESTEK ORANI (%) (3.,4.,5. ve 6. Bölge)
İŞGEM Kuruluş Desteği	Geri Ödemesiz	650.000	60	70
- Bina Tadilatı		500.000		
- Mobilya Donanım		100.000		
- Personel Gideri		50.000		
İŞGEM İşletme Desteği	Geri Ödemesiz	200.000	60	70
- Personel		100.000		
- Eğitim, Danışmanlık		50.000		
- Küçük Tadilat		20.000		
- İŞGEM tanıtım/organizasyon giderleri, işbirliği ağlarına erişim giderleri için		30.000		

Kaynak: (KOSGEB, 2016f), Mart 07). *KOSGEB Girişimcilik Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8> adresinden alındı

İş Planı Ödülü

Üniversiteler tarafından örgün eğitim kapsamında verilen “Girişimcilik” dersini alan öğrenciler arasında İş Planı Ödülü Yarışması düzenlenir. İş Planı Ödülünden yararlanmak isteyen üniversite KOSGEB’e başvurur. İş planları ilk üç dereceye girmiş olan öğrencilerden, en fazla 24 ay içinde işini kurmuş olmaları kaydı ile;

- Birinciye 15.000 TL,
- İkinciye 10.000 TL,
- Üçüncüye 5.000 TL ödül verilir.

(KOSGEB, 2016f)

3.7. Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı

Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programının genel amacı, gelişen İşletmeler Piyasası KOBİ Destek Programı” ile gelişme ve büyüme potansiyeline sahip küçük ve orta ölçekli işletmelerin; Borsa İstanbul (BİST) Gelişen İşletmeler Piyasası’nda işlem görmesinin sağlanması, sermaye piyasalarından fon temin edilmesine imkan sağlanması şeklindedir. (KOSGEB, 2015)

Program kapsamında, KOBİ’lerin paylarının Gelişen İşletmeler Piyasası’nda işlem görmek üzere halka açılma sürecinde geri ödemesiz destek olarak aşağıdaki maliyetler KOSGEB tarafından karşılanmaktadır. (KOSGEB, 2015)

- Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli,
- Bağımsız denetim hizmeti bedeli,
- Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) kurul kaydına alma ücreti,
- BİST Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti,
- Merkezi Kayıt Kuruluşu (MKK) masrafı,
- Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu,

Program kapsamında sağlanan desteğin toplam üst limiti 100.000 (Yüz bin) TL olup, destek unsurlarının üst limit ve oranları aşağıda Tablo 22’de verilmiştir.

Tablo 22: Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Unsurları ve Üst Limitleri

Destek Unsurları	Destek Ödemesi Üst Limiti (TL)	Oranı (%)
Piyasa danışmanı danışmanlık hizmet bedeli (azami 2 yıl)	60.000	75
Bağımsız denetim hizmeti bedeli	20.000	75
SPK kurul kaydına alma ücreti		
İMKB Gelişen İşletmeler Piyasası Listesine kabul ücreti	10.000	100
Merkezi Kayıt Kuruluşu masrafı		
Aracı kuruluşa ödenecek aracılık komisyonu	10.000	75

Program kapsamında sağlanan desteğin toplam üst limiti 100.000 (Yüz bin) TL olup, destek unsurlarının üst limit ve oranları aşağıda tablo halinde verilmiştir.

Kaynak: (KOSGEB, 2015), Kasım 09). *KOSGEB Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde KOSGEB Web Sitesi:

<http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=24> adresinden alındı

3.8. Kredi Faiz Desteği

Kredi Faiz Desteği programları ile KOSGEB tarafından; küçük ve orta ölçekli işletmelere uygun koşullarda finansal destek temin edilerek, üretim, kalite ve standartlarını artırmaları, finansman sorunlarının çözümü, istihdam yaratmaları, uluslararası düzeyde rekabet etmelerinin sağlanmasıdır. (KOSGEB, 2016a)

KOSGEB’in 2003 yılından itibaren sağladığı finansal destekler, Bakanlar Kurulu Kararı gereğince 2008 yılına kadar üç kamu bankası aracılığıyla sağlanmış, 2008 yılı Mayıs ayında ise yeniden düzenlenen Bakanlar Kurulu Kararı kapsamında, halen Türkiye’de faaliyette bulunan kamu bankaları, özel bankalar, katılım bankaları ile yapılan Protokollerle KOBİ’lere kullanılacak kredilerin faiz/kar payı, komisyon vb. giderlerinin program türüne göre kısmen ya da tamamen karşılanması şeklinde sürdürülmektedir. (KOSGEB, 2016a)

3.9. Laboratuvar Hizmetleri

İşletmelerin ürün kalitesinin artırılması, uluslararası firmalarla rekabetin sağlanması ve birçok ürünün yurtiçinde üretilebilmesi için teknik anlamda destek verme ve bilgilendirme amacıyla detayları Tablo 23’da verilen laboratuvarlar KOSGEB Merkezleri bünyesinde hizmet vermektedir. (KOSGEB, 2016b)

Bu hizmetlerin yürütülmesinde, KOBİ’lere ücretlendirmede destek olunarak düşük ücret uygulaması yapılmaktadır. Ayrıca, KOSGEB Desteği ve Ankara Sanayi Odası işbirliği ile oluşturulmuş bulunan ASO-KOSGEB Çevre Laboratuvarı (www.asokosgebcevreteb.org.tr); çevre ölçümleri yapmakta, çevresel risklerin tespiti ve çözümünü teşvik edici hizmetler vermekte olup, bu laboratuvarlar TS EN ISO/IEC 17025:2005 standardına göre TÜRKAK tarafından akredite edilmiştir (KOSGEB, 2016b)

Tablo 23: Laboratuvar Hizmeti Veren Kosgeb Merkezlerinin İletişim Bilgileri

BİRİMİ	ADRESİ
ADANA MÜDÜRLÜĞÜ	Yeşiloba Mahallesi Sanayi Sitesi 46035 Sokak 34.Blok No:25 A/B P.K.:01100 Seyhan/ADANA
ANKARA OSTİM MÜDÜRLÜĞÜ	Cevat Dünder Cad. No:156 P.K:06370 Ostim/ANKARA
ANKARA SİNCAN MÜDÜRLÜĞÜ	1. Organize Sanayi Bölgesi Dökümcüler Sitesi No:203 06935 Sincan/ANKARA
BURSA MÜDÜRLÜĞÜ	Üçevler Mah. 2. Sk. No 12 KOSGEB Binası 16120 Nilüfer/BURSA
ESKİŞEHİR MÜDÜRLÜĞÜ	Akarbaşı Mahallesi Model Sokak No:3 Odunpazarı/ESKİŞEHİR
GAZİANTEP MÜDÜRLÜĞÜ	KÜSGET Sanayi Sitesi Anafartalar Bulvarı No:16-18 27110 Şehitkamil/GAZİANTEP
İSTANBUL ANADOLU YAKASI MÜDÜRLÜĞÜ	İMES Sanayi Sitesi 308.Sok. C Blok No:46 P.K:81230 Y.Dudullu/İSTANBUL
İSTANBUL İKİTELLİ MÜDÜRLÜĞÜ	İkitelli Organize Sanayi Bölgesi ESKOOP Sanayi Sitesi P.K.:34306 İkitelli/İSTANBUL
İZMİR KUZEY MÜDÜRLÜĞÜ	Atatürk OSB 10013 Sokak P.K:35477 Çiğli/İZMİR
KONYA MÜDÜRLÜĞÜ	Fevzi Çakmak Mah. Büsan San. Sit. KOSGEB Cad. No:53 42050 Karatay/KONYA

SAMSUN MÜDÜRLÜĞÜ	Organize Sanayi Bölgesi Sosyal Tesis Alanı P.K.29 P.K.:55300 Kutlukent/SAMSUN
-------------------------	--

Kaynak: (KOSGEB, 2016b), Şubat 22). *KOSGEB - Laboratuvar Hizmetleri*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=37> adresinden alındı

4. TÜBİTAK TEŞVİKLERİ

TÜBİTAK'ın ana hedefleri arasında Endüstriyel araştırma ve teknoloji geliştirmeyi ve yenilikçiliği geliştirmek, özendirmek, izlemek ve üniversite-sanayi ilişkilerini gerçekleştirmek yer almaktadır. Bu hedefler doğrultusunda Teknoloji ve Yenilik Destek Programları Başkanlığı (TEYDEB), Ülkemizde yerleşik tüm kuruluşların araştırma ve teknoloji geliştirme faaliyetlerini destekleyerek çağımızın en önemli ekonomik gelişme kaynağı olan teknolojinin toplumsal faydaya dönüşmesi sürecine katkıda bulunduğu TEŞVİK modelidir. (GMKA, 2016)

TÜBİTAK destekleri kendisini 6 ana çerçeveye oturtmaktadır. Bu 6 ana çerçeve aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır. Bunlar; (TÜBİTAK, 2016)

- Akademik Destek Programları
- Sanayi Destek Programları
- Kamu Destek Programları
- Girişimcilik Destek Programları
- Bilimsel Etkinlik Destek Programları
- Bilim ve Toplum Destek Programları

4.1. TÜBİTAK Akademik Destek Programları

4.1.1. Ulusal Destek Programları

1000 - Üniversitelerin Araştırma ve Geliştirme Potansiyelinin Artırılmasına Yönelik Destek Programı

1000 - Üniversitelerin Araştırma ve Geliştirme Potansiyelinin Artırılmasına Yönelik Destek Programı'nın amacı Bu programın amacı, üniversitelerin Ar-Ge potansiyellerinin artırılmasına yönelik belirlenecek çağrı başlıkları kapsamındaki projelerin desteklenmesidir. Bu destek uygulamasında proje süresinin ve bütçesinin

üst sınırı, bütçe ile ilgili diğer hususlar çağrı duyurusunda belirtilmekte olup, proje süresi en fazla 36 aydır. (TÜBİTAK, 2016a)

Program çağrılı sistemle çevrimiçi başvuru almaktadır. Üniversitelerin Ar-Ge potansiyelinin artırılmasına yönelik çıkılacak çağrı başlıkları, başvuru koşulları, çağrı usulü ve çağrıya özel diğer hususlar Başkanlık tarafından belirlenerek ilan edilir. Çağrı özelinde proje önerilerinin değerlendirme yöntemi Başkanlık tarafından belirlenir ve ilan edilir. Değerlendirme sonucunda destek kararı Başkanlık tarafından verilmektedir. (TÜBİTAK, 2016a)

1001 - Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı

Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programının amacı, yeni bilgiler üretilmesi, bilimsel yorumların yapılması veya teknolojik problemlerin çözümlenmesi için bilimsel esaslara uygun olan projeler desteklemektir. Proje süresi en fazla 36 aydır. 2015 yılı için, Araştırma projeleri destek üst limiti (Burs dahil, Proje Teşvik İkramiyesi (PTİ), Kurum hissesi ve yurtdışı araştırmacı giderleri hariç) yıllık bütçe sınırlaması olmaksızın 360.000 TL'dir. Makine-teçhizat taleplerinin toplam bütçe ile dengeli olması gözetilir. Altyapı oluşturmaya yönelik olan projeler desteklenmez. Ayrıca, KKTC Üniversiteleri ilgili protokol kapsamında 1001 programına başvuru yapabilirler. (TÜBİTAK, 2016a)

1002 - Hızlı Destek Programı

Hızlı Destek Programının amacı, üniversitelerde, araştırma hastanelerinde ve araştırma enstitülerinde/istasyonlarında yürütülecek acil, kısa süreli, küçük bütçeli araştırma ve geliştirme projelerine destek sağlamaktır. Proje süresi en fazla 12 ay olabilir. 2015 yılı için, Hızlı Destek projeleri destek üst limiti (burs dahil) yıllık 30.000 TL'dir. 1 Ocak 2008 tarihinden sonra yapılan proje başvurularında, yürütücü ve araştırmacılara PTİ ödemesi yapılmamaktadır. (TÜBİTAK, 2016a)

1003 - Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı

Bu destek programının amacı, Ulusal Bilim Teknoloji ve Yenilik Stratejisi çerçevesinde belirlenecek öncelikli alanlarda sonuç odaklı, izlenebilir hedefleri olan, ilgili bilim/teknoloji alanlarının dinamiklerini gözeten ve yurt içinde yapılan Ar-Ge projelerini desteklemek ve bu projeler arasında eşgüdüm sağlamaktır. Küçük ölçekli projelerin süresi en fazla 24 ay, orta ve büyük ölçekli projelerin süresi en fazla 36 aydır. (TÜBİTAK, 2016a)

2016 yılı için, her üç ölçekte ayrı ayrı desteklenecek projeler için destek alt ve üst limitleri (burs dahil, Proje Teşvik İkramiyesi (PTİ), Kurum hissesi ve yurtdışı araştırmacı giderleri hariç) 500.000 TL ile 2.500.000 TL aralığında değişmektedir. Talep edilebilecek toplam makine-teçhizat, hizmet alımı ve burs miktarlarının üst sınırları, çağrı özelinde belirlenerek çağrı duyurularında ilan edilen tutarları aşmamalıdır. Proje bütçe kalemleri arasında projenin özelliğine bağlı olarak dengeli bir dağılım gözetilir. Özel sektörün yer aldığı projelerde ilgili özel kuruluşa verilecek makine-teçhizat bedelinin %50'si TÜBİTAK tarafından karşılanır. Altyapı oluşturmaya yönelik olan projeler desteklenmez. Orta ve Büyük Ölçekli projelerde alt proje PTİ hesaplamasında ilgili alt projenin süresi dikkate alınır. Orta ve Büyük Ölçekli projelerde her bir alt proje yürütücüsü ve araştırmacıları aynı PTİ oranlarından faydalanabilirler. Bu destek programı kapsamında desteklenen Orta ve Büyük Ölçekli projelerde Yurt içi ve/veya yurt dışı bilimsel toplantılara katılım/çalışma ziyareti için verilecek destek miktarı Bilim Kurulunca 1001 - Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Projelerini Destekleme Programı kapsamında belirlenen limitlerin sırasıyla en fazla 2 ve 3 katı olabilir. Bu destek programı kapsamında beklenen proje çıktılarının ilgili paydaşlar ile paylaşılmasına yönelik yapılacak toplantı, çalıştay vb. çalışmalar için proje bütçesinde en fazla 30.000 TL'ye kadar ödenek talebinde bulunulabilir. (TÜBİTAK, 2016a)

1005 - Ulusal Yeni Fikirler ve Ürünler Araştırma Destek Programı

1005 - Ulusal Yeni Fikirler ve Ürünler Araştırma Destek Programının amacı; ülkemizde ihtiyaç duyulan, teknolojik dışa bağımlılığımızı azaltacak ve/veya ülkemizin rekabet gücünü artıracak ulusal/uluslararası yeni bir ürün/süreç/yöntem/model geliştirme amacına yönelik uygulamalı araştırma ve/veya deneysel geliştirme projelerinin desteklenmesidir. Proje süresi en fazla 18 aydır. (TÜBİTAK, 2016a)

2015 yılı için, proje destek üst limiti (Burs dahil, Proje Teşvik İkramiyesi (PTİ) koşullu olarak, Kurum hissesi ve yurtdışı araştırmacı giderleri hariç) 200.000 TL'dir. Makine-teçhizat taleplerinin toplam bütçe ile dengeli olması gözetilir. Altyapı oluşturmaya yönelik olan projeler desteklenmemektedir. (TÜBİTAK, 2016a)

1007 - Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini D.P.

Kamu kurumlarının Ar-Ge ile giderilebilecek ihtiyaçlarının karşılanması ya da sorunlarının çözümü amacıyla 10 Mart 2005 tarihinde yapılan "Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu (BTYK)" toplantısında alınan karar doğrultusunda Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı (1007 Programı) başlatılmıştır. Bu program ile; Kamuda satın almaya dayalı tedarik yöntemi, teknolojik nitelikli ürün/sistem tedarikinin yurtdışından yapılması, teknolojik nitelikli ürün/sistem için çok miktarda kaynağın yurtdışına aktarımı, yerine Ar-Ge'ye dayalı tedarik yöntemi, teknolojik nitelikli ürün/sistem tedarikinin ulusal kaynaklardan sağlanması, teknolojik nitelikli ürün/sistem ithalatı için yurtdışına aktarılan kaynakların daha az maliyetle yurtiçinde üretime aktarılması, hedeflenmektedir. (TÜBİTAK, 2016a)

Kamu kurumları tarafından tespit edilen sorunların çözümüne ve/veya ihtiyaçlara yönelik olarak ilan edilen çağrılara üniversiteler, kamu Ar-Ge birimleri ve özel kuruluşların bilgi birikimi, yetişmiş insan gücü ve alt yapı imkanları kullanılarak sunulan Ar-Ge nitelikli projeler desteklenmektedir. Kamu kurumlarının Ar-Ge

nitelikli ihtiyaçlarını giderme öncelikli hedefi yanında; kamu, özel kuruluş ve üniversite işbirliği teşvik edilmekte, üniversitelerde yapılan temel ve uygulamalı araştırmaların sonuçları ürün geliştirmede kullanılarak, bilgi ve yüksek teknolojiye dayalı sanayi üretimi hedeflenmekte, ülkemizdeki Ar-Ge personeli istihdamına katkı sağlanmaktadır. (TÜBİTAK, 2016a)

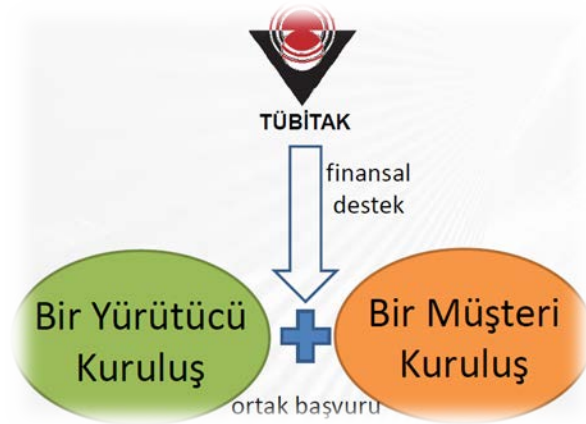
1007 Programına sunulan projeler KAMAG (Kamu Araştırmaları Destek Grubu) ve SAVTAG (Savunma ve Güvenlik Teknolojileri Araştırma Destek Grubu) tarafından desteklenmektedir. (TÜBİTAK, 2016a)

1505 - Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı

Bu programla, üniversite/kamu araştırma merkez ve enstitülerindeki bilgi birikimi ve teknolojinin, Türkiye’de yerleşik ve proje sonuçlarını Türkiye’de uygulamayı taahhüt eden kuruluşların ihtiyaçları doğrultusunda, ürüne ya da sürece dönüştürülerek sanayiye aktarılması yoluyla ticarileştirilmesine katkı sağlamak amaçlanmıştır. (TÜBİTAK, 2016d)

Programın uygulama esaslarında; Müşteri Kuruluş olarak anılan özel sektör kuruluşu ve Yürütücü Kuruluş olarak anılan üniversite ya da kamu araştırma merkez ve enstitüsü bir İşbirliği Sözleşmesi imzalayacaktır. Bu sözleşme çerçevesinde Yürütücü Kuruluş tarafından yapılacak; yeni bir ürün üretilmesi, mevcut bir ürünün geliştirilmesi, iyileştirilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi veya maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi projesi TÜBİTAK ve Müşteri Kuruluş tarafından finanse edilecektir. (TÜBİTAK, 2016d)

Program; yeni bir ürün üretilmesi, mevcut bir ürünün geliştirilmesi, iyileştirilmesi, ürün kalitesi veya standardının yükseltilmesi, maliyet düşürücü nitelikte yeni tekniklerin, yeni üretim teknolojilerinin geliştirilmesi konularındaki projeleri kapsamakta olup, proje kurgusu Şekil 3’te verilmiştir.

Şekil 3: 1505 - Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı Proje Kurgusu

Kaynak: (TÜBİTAK, 2015) *TÜBİTAK 1505 Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı*. 2015 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu: <http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1505sunumu-180213-1.pdf> adresinden alındı

Tablo 24: (1505 - Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı Proje Ekibi)

PROJE EKİBİ	Proje Yürütücüsü	Araştırmacı	Yardımcı Personel	Bursiyer
Yürütücü Kuruluş	√	√	√	√
Diğer Üniversite / Enstitü / Eğt.ve Arş. Hastaneleri	X	√	√	√
Müşteri Kuruluş	X	X*	X*	√**

(*) -Müşteri Kuruluş ortakları, yönetim organlarında görev alanlar ve bunların 1.derece akrabaları hariç (Uyg.Esasları Madde 13/3)- Müşteri Kuruluş çalışanlarından "Araştırmacı" veya "Yardımcı Personel" vasıflarını taşıyanlar ve projenin Ar-Ge faaliyetlerine katkıda bulunabilecekler varsa, bunlar proje süresince Müşteri Kuruludan ayrılarak, Yürütücü Kuruluda "Sürelili Sözleşmeli" olarak istihdam edilerek Proje Ekibinde yer alabilirler.

(**)-Müşteri Kuruluş ortakları, yönetim organlarında görev alanlar ve bunların 1.derece akrabaları hariç (Uyg.Esasları Madde 13/3)- Müşteri Kuruluş çalışanlarından "Bursiyer" vasfını taşıyanlar ve projenin Ar-Ge faaliyetlerine katkıda bulunabilecekler varsa, Müşteri Kuruluda çalışmaya devam ederek "Çalışan Bursiyer" veya Müşteri Kuruludan ayrılarak proje süresince "Çalışmayan Bursiyer" ücreti ile Proje Ekibinde yer alabilirler

Araştırmacı: Üniversite çalışmanı ise doktora derecesine, Eğitim ve Araştırma Hastanesi personeli ise tıpta uzmanlık derecesine, Kamu Araştırma Merkez ve Enstitüleri ile üniversitelerin

meslek yüksekokullarında tam zamanlı öğretim elemanı ise en az lisans derecesine sahip olmalıdır. Kadrolu (Süresiz Sözleşmeli) veya Süreli Sözleşmeli olabilir.

Proje Yürütücüsü: Araştırmacı vasıflarını taşıyan, kadrolu ve tam zamanlı Yürütücü Kuruluş Personelidir

Yardımcı Personel: Proje Yürütücüsü veya araştırmacıların gözetimi altında çalışan, Uzman, uzman yardımcısı, teknik eleman, teknisyen, laborant, işçi ve benzeri destek personeli (eğitim düzeyi ile ilgili bir şart yok) Kadrolu (süresiz sözleşmeli) veya süreli sözleşmeli olabilir.

Bursiyer: Türkiye'deki bir üniversitede en az yüksek lisans öğrencisi veya doktoralı kişiler Bir işte çalışan veya çalışmayan olabilir.

Kaynak: (TÜBİTAK, 2015) TÜBİTAK 1505 Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı. 2015 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu: <http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1505sunumu-180213-1.pdf> adresinden alındı

1513 - Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı

Bilim Teknoloji Yüksek Kurulunun 27 Aralık 2011 tarihinde gerçekleştirilen 23. toplantısında, üniversite sanayi işbirliğinin gelişimine katkı sağlayacak, teknolojinin ticarileşme sürecini destekleyecek ve akademik araştırmalara lojistik destek sağlayacak bir arayüz olan teknoloji transfer ofislerinin etkinliğinin artırılması ve yaygınlaştırılması amacıyla kamu kaynakları ile desteklenmesine karar verilmiştir. Bu amaçla oluşturulan 1513 - Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı ile Teknoloji Transfer Ofislerinin proje esaslı olarak üniversitedeki bilginin ticarileştirilmesine katkı sağlayacak çeşitli faaliyetlerinin desteklenmesi amaçlanmaktadır. TÜBİTAK Teknoloji Transfer Ofisleri (TTO) Destekleme Programı (1513 kodlu), üniversitelerdeki bilgi ve teknolojinin, uygulamaya dönüştürülerek ticarileştirilmesi, üniversite ve özel sektör kuruluşları arasında işbirliği oluşturulması ve sanayinin ihtiyaç duyduğu bilgi ve teknolojinin üniversitede üretilmesine yardımcı olunması amacıyla faaliyet gösteren TTO'ların desteklenmesini hedefleyen bir destek programdır. (TÜBİTAK, 2016a)

3001 - Başlangıç Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı

Programın amacı, Ar-Ge projesi hazırlama ve yürütme kültürünün yaygınlaşmasını sağlamak için, ARDEB tarafından desteklenen projelerde yürütücü olarak görev almamış olan, üniversite, kamu kurum/kuruluşu veya özel

kuruluşlardaki araştırmacıların sunacakları Ar-Ge projelerini desteklemektir. Proje süresi en fazla 24 aydır. (TÜBİTAK, 2016a)

Program bütçesi yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte 2015 yılı için, Başlangıç Ar-Ge Projeleri destek üst limiti (Proje Teşvik İkramiyesi (PTİ)* ve Kurum Hissesi hariç) yıllık bütçe sınırlaması olmaksızın toplam 60.000 TL'dir. Yurt içi/yurt dışı bilimsel toplantılara katılım/çalışma ziyareti amaçlı seyahatler için 10.000 TL'ye kadar, proje yayılım giderleri (Proje çıktılarının ilgili paydaşlar ve potansiyel yararlanıcılar ile paylaşılmasına yönelik yapılacak toplantı, çalıştay vb. çalışmalar) için 5.000 TL'ye kadar destek verilmektedir. (TÜBİTAK, 2016a)

3501 - Kariyer Geliştirme Programı

Kariyer Geliştirme Programı'nın (3501) amacı; kariyerlerine yeni başlayan doktoralı bilim insanlarının çalışmalarını proje desteği vererek teşvik etmektir. 21. yüzyılın akademik önderliğini yüklenecek genç araştırmacıların çalışmaları desteklenerek, hem genç bilim insanlarının kariyerlerini araştırmacı ve eğitimci olarak en iyi şekilde sürdürmeleri, hem de bilimsel düzeyimizin geliştirilmesi ve bilimin ülke kalkınmasındaki rolünün artırılması amacıyla yönelik bir programdır. Proje süresi en fazla 36 aydır. (TÜBİTAK, 2016a)

Program bütçesi yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte 2015 yılı için, KARIYER projeleri destek üst limiti (Burs dahil, Proje Teşvik İkramiyesi (PTİ), Kurum hissesi ve yurtdışı araştırmacı giderleri hariç) yıllık bütçe sınırlaması olmaksızın 225.000 TL'dir. Makine-teçhizat taleplerinin toplam bütçe ile dengeli olması gözetilir. Altyapı oluşturmaya yönelik olan projeler desteklenmez. (TÜBİTAK, 2016a)

4.1.2. Uluslararası Destek Programları

İkili Proje Destekleri

Bilim ve teknoloji alanında çeşitli ülkelerle hükümetlerarası ya da kurumlararası düzeyde imzalanan ikili işbirliği anlaşmaları mevcuttur. Söz konusu anlaşmalar çerçevesinde ortak araştırma projeleri desteklenmekte ve izlenmekte, ortak bilimsel toplantılar, uzman değişimleri, çalışma ziyaretleri vb. gibi etkinliklere maddi destek sağlanmaktadır. (TÜBİTAK, 2016b)

ERA-NET Projeleri Destekleme Programı

Avrupa Birliği Çerçeve Programları kapsamında kullanılacak bir uygulama aracı olarak tasarlanan ERA-NET ile Programa üye ülkelerde Kamu-Kamu işbirliklerini destekleyerek, ulusal ve bölgesel araştırma programları arasındaki koordinasyonun sağlanması, araştırma ve yenilik programlarının geliştirilip güçlendirilerek uluslararası işbirliğinin artırılması hedeflenmektedir. (TÜBİTAK, 2016b)

Söz konusu hedeflere katkı sunmak amacıyla AB Yenilik ve Teknoloji Programı Ufuk 2020 kapsamında ERA-NET Cofund Aracı geliştirilmiştir. AB 7. Çerçeve Programı'nda kullanılan ERA-NET ve ERA-NET Plus Araçlarının birleştirilmesiyle oluşturulan ERA-NET Cofund ile ulusal destek mekanizmalarının kullanıldığı ve uluslararası işbirliğinin sağlandığı ortak çağrılara çıkılması amaçlanmaktadır. (TÜBİTAK, 2016b)

ERA-NET Cofund aracı projelerinde tipik bir Ufuk 2020 Programı çağrı ve destek süreci izlenir. Programa üye ülkelerin öncelikleri ve Avrupa Komisyonu'nun yayımladığı strateji dokümanları göz önüne alınarak Ufuk 2020 Programı çalışma programlarında yayımlanan ERA-NET Cofund Aracı konularına, Programa üye ülkelerdeki ulusal fonlama kuruluşlarının bir araya gelerek oluşturdukları konsorsiyumlar tarafından projeler sunulur. Yapılan değerlendirme sonucunda başarılı bulunan projeler kapsamında ERA-NET Cofund ortak çağrısına çıkarılır. Avrupa Komisyonu, ERA-NET Cofund projesi kapsamında açılan ortak çağrılarını

sadece birincisi için proje ortakları tarafından oluşturulan ortak fon havuzuna ilave fon aktarır. Söz konusu katkı, fonlama ajansları tarafından kullanılır. (TÜBİTAK, 2016b)

Ortak çağrıya, ERA-NET Cofund proje konsorsiyumunda yer alan en az üç ülkenin paydaşlarının bir araya gelerek çağrı sekreteryasına proje sunmaları beklenmektedir. Ortak çağrıda iki aşamalı başvuru ve değerlendirilmede süreçleri uygulanır. Yapılan uluslararası değerlendirmelere ek olarak, fonlama ajansları tarafından ulusal paydaşlarına yönelik uygunluk değerlendirmesi ve teknik değerlendirme de yapılabilir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda başarılı olan projelerde yer alan paydaşlara dair fonlama işlemleri tamamen fonlamayı yapacak kuruluşun iç işleyişine ve kurallarına göre gerçekleştirilir ve ortak bir fonlama söz konusu değildir. Fonlama yapıldıktan sonra ise proje ortağı her ülkedeki araştırma ekibi, kendi ülkesindeki destek sağlayan kuruluşun iç işleyişinde göre izlenir ve değerlendirilir. (TÜBİTAK, 2016b)

COST (Bilimsel ve Teknik İşbirliği Alanında Avrupa İşbirliği)

COST (European Cooperation in Science and Technology), ulusal kaynaklarla desteklenmiş araştırma projelerinin Avrupa düzeyinde koordinasyonunu sağlamak ve Avrupa bilim insanlarının ortak çalışmalarını desteklemek amacıyla kurulmuş olan bir organizasyondur. COST'un misyonu, Avrupalı araştırmacılar arasında etkileşim ve işbirliğini destekleyerek; Avrupa'yı barışçıl amaçlar için bilimsel ve teknik araştırmada güçlendirmektir. COST ulusal olarak desteklenen araştırma projelerinin yürütücülerinin Avrupa düzeyinde oluşturulmuş ağlara (aksiyonlara) dahil olmalarını sağlamaktadır. COST aksiyonlarının en temel özelliği sabit bir programın olmaması (bottom-up) ve istenirse katılımında bulunulmasıdır. (TÜBİTAK, 2016b)

4.1.3. Konuk Araştırmacı Destek Programları

2221 - Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destek Programı

Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destekleme programı ile; yurt dışındaki üniversitelerde (en az doktora dereceli), yurt dışındaki kamu/özel araştırma kuruluşlarında (5 yıl sektör deneyimine sahip) çalışmakta olan Türk/yabancı seçkin bilim insanlarının Türkiye'ye getirilerek kamu veya özel sektör kurum ve kuruluşlarında araştırma yapma, konferans/kongre/çalıştay düzenleme, seminer verme, ders verme, ortak proje yazma, vb. gibi her türlü akademik çalışma ve Ar-Ge faaliyetlerini gerçekleştirmesine destek verilmektedir. Ayrıca, Akademik İzin Dönemini (sabbatical) Türkiye'de geçirmek isteyen bilim insanları da program kapsamında desteklenmektedir. Başvurular, konuk bilim insanını davet eden ilgili bilim insanı tarafından yapılır. (TÜBİTAK, 2016c)

2236 - Uluslararası Deneyimli Araştırmacı Dolaşımı Destek Programı

Türkiye'nin araştırmacılar için cazibe merkezi haline getirilmesi hedefine katkı sağlamak amacıyla, TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Daire Başkanlığı, Avrupa Birliği'nin katkısını da alarak 100 deneyimli bilim insanına/araştırmacısına; Türkiye'deki üniversiteler, kamu-Ar-Ge birimleri ve sanayi kuruluşlarında kadrolu istihdam edilmesine, araştırma yapmalarına olanak sağlamaktadır. (TÜBİTAK, 2016c)

2236-Uluslararası Deneyimli Araştırmacı Dolaşım Programı'nın sağlayacağı imkânlar şu şekilde sıralanabilir: (TÜBİTAK, 2016c)

- Araştırmalarını yurt dışından sürdüren Türk ya da yabancı araştırmacıların yurt içi araştırma ortamlarında çalışma yapmasına fırsat vermek,
- Her milletten katılım imkânı,

- Üniversite veya sanayi işbirliği ve katılımı,
- Proje konusunun araştırmacı ve ev sahibi kuruluş/araştırması tarafından belirlenmesi,
- 20-24 ay (son çağrı 12 ay) destek sağlama imkânı,
- Araştırmacının yaşam, seyahat giderlerinin karşılanması,
- Araştırmacı için sosyal güvenlik ve sağlık sigortasının sağlanması,
- Araştırmacıya yürüteceği araştırmalarda kullanılmak üzere araştırma fonu sağlanması,

2236 programı ile ilgili ayrıntılı bilgiye www.cocirc.tubitak.gov.tr adresinden ulaşılabilir.

4.2. TÜBİTAK Sanayi Destek Programları

4.2.1. Ulusal Destek Programları

1512 - Girişimcilik Aşamalı Destek Programı

Programla bireysel girişimcilerin, teknoloji ve yenilik odaklı iş fikirlerini, katma değer ve nitelikli istihdam yaratma potansiyeli yüksek teşebbüslere dönüştürebilmeleri için, fikir aşamasından pazara kadar olan faaliyetlerin desteklenmesi, böylece nitelikli girişimciliğin özendirilmesi ve uluslararası rekabet gücü olan, yenilikçi, teknoloji düzeyi yüksek ürün ve süreçleri geliştirebilen Ar-Ge yoğun başlangıç firmalarının oluşturulması amaçlanmıştır. (DOKA, 2015)

Program kapsamında girişimcilere girişimcilik eğitimi verilmekte, ayrıca sanayi deneyimi olan rehberler ile girişimciye teknik, ticari ve idari konularda destek sağlanmaktadır. Program, yenilikçi iş fikirlerinin aşamalı olarak ticari ürüne/sürece dönüştürülmesine yönelik olarak aşağıda belirtilen 4 aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; (DOKA, 2015)

- **Aşama 1;** bireysel girişimcinin iş fikri başvurusunu sunduğu ve bu fikrin olumlu değerlendirilmesi durumunda girişimciye bu fikri bir girişim planı ile projelendirmesi için isteğe bağlı olarak eğitim ve rehber desteği sağlanabilen aşamadır.
- **Aşama 2;** girişimcinin kuracağı sermaye şirketine geri ödemesiz teknogirişim sermaye desteği sağlanarak girişim planı çerçevesinde rehber desteği ile kavramsal tasarım, teknik ve ekonomik fizibilite, teknolojik doğrulama (ön prototip, demo, benzetim, yazılım algoritması vb.) çalışmalarının gerçekleştirildiği aşamadır.
- **Aşama 3;** ikinci aşamada geliştirilen çıktı üzerinde daha fazla Ar-Ge çalışmasına ihtiyaç duyulduğu durumlarda, kuruluşun detay tasarım, ticari prototipin geliştirilmesi, denemeler ve saha testleri gibi faaliyetlerinin TÜBİTAK 1507 KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı kapsamında desteklendiği aşamadır. Bu aşamadan 5746 sayılı kanun kapsamında diğer kamu kurumlarından teknogirişim sermaye desteği almış firmalar da faydalanabilir.
- **Aşama 4;** kuruluşun talebi üzerine TÜBİTAK'ın girişim sermayesi firmalarına mektup göndererek, kuruluşa veya proje çıktısına ortak olmaya davet ettiği ve/veya çıktılarını satışını kolaylaştırmak üzere belirli aralıklarla proje pazarları düzenlediği/desteklediği aşamadır.

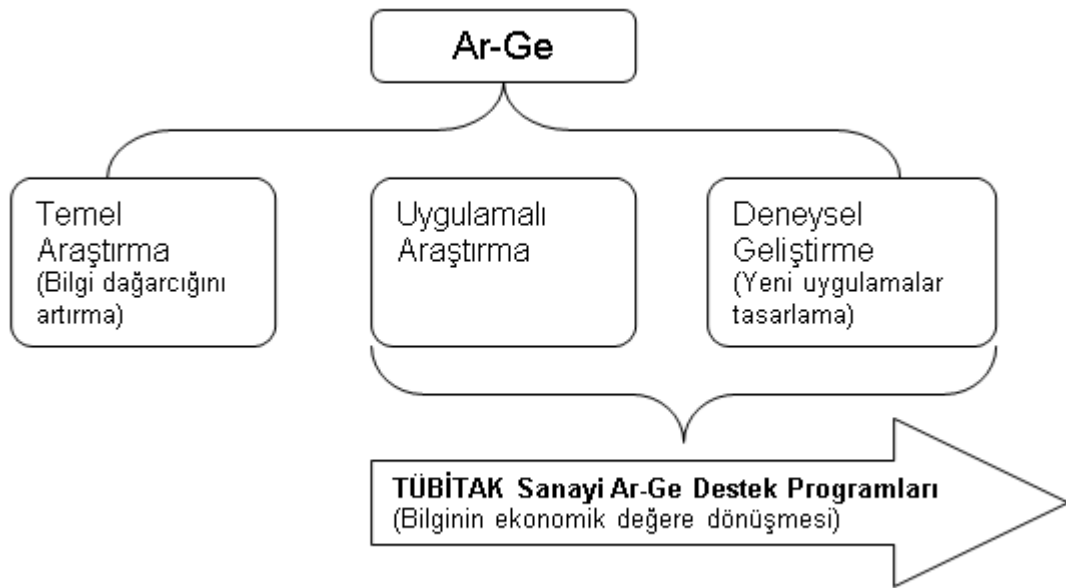
Programdan örgün öğrenim veren üniversitelerin herhangi bir lisans programından bir yıl içinde mezun olabilecek öğrenci, yüksek lisans veya doktora öğrencisi ya da lisans, yüksek lisans veya doktora derecelerinden birini başvuru tarihinden en çok 5 yıl önce almış kişiler yararlanabilir. (DOKA, 2015)

1501 - TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı

Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı, 1995 yılından 23 Eylül 2010 tarihine kadar TÜBİTAK ile Dış Ticaret Müsteşarlığı (DTM) işbirliği içinde yürütülmüştür. Yeni düzenlemeyle program sadece TÜBİTAK tarafından yürütülmektedir. Program, firma düzeyinde katma değer yaratan kuruluşların Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) çalışmalarını teşvik etmek ve bu yolla Türk sanayisinin Ar-Ge yeteneğinin yükseltilmesine katkıda bulunmak üzere oluşturulmuştur. (TÜBİTAK, 2016d)

1501 - TÜBİTAK Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programının amacı, ülkemiz sanayine kurumsal Araştırma - Teknoloji Geliştirme yeteneği kazandırarak, onu evrensel teknolojiye katkı sağlar hale getirmektir. Program kapsamına Türkiye’de yerleşik, katma değer yaratan kuruluşların Araştırma-Geliştirme (Ar-Ge) nitelikli ve yenilikçi proje harcamalarına, uluslararası tanım ve kavramlar çerçevesinde, geri ödemesiz (hibe) destek verilmektedir. Programda temel destek oranı %40’dır; ilave desteklerle oran en fazla %60’a ulaşabilmektedir. (TÜBİTAK, 2016d)

1501 Programında şekilsel anlatımı Şekil 4’te verilen OECD’nin hazırladığı Frascati Kılavuzundaki “Deneysel Geliştirme” ve “Uygulamalı Araştırma” tanımına uyan Ar-Ge projeleri desteklenmektedir

Şekil 4: Ar-Ge türleri ve TÜBİTAK Sanayi Destek Programları

Kaynak: (TÜBİTAK, 2012), Temmuz). *TÜBİTAK - Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı Proje Öneri Değerlendirme Raporu*. 2016 tarihinde https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//TEYDEB/1501/basvuru/1501-AGY200_Kilavuz_guncel.doc adresinden alındı

“Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Teknoloji ve Yenilik Destek Programlarına İlişkin Yönetmelik” ve “Sanayi Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı Uygulama Esasları” uygun olarak yürütülen programın amacı, sanayi kuruluşlarının Ar-Ge Projelerine %60’a varan oranlarda hibe şeklinde destek sağlamaktır. (TÜBİTAK, 2016d)

1503 - Proje Pazarları Destekleme Programı

Proje pazarları, somut Ar-Ge düşünce ya da proje önerilerine sahip olup, bunları gerçekleştirmek için kendi yetenekleri dışında başka uzmanlık alanlarında katkıya gereksinim duyan, proje öneri veya sonuçlarına ilişkin talep varlığını araştıran, arz edilen proje işbirliği önerilerine teknolojik veya finansal katkıda bulunmak isteyen, üniversite, araştırma ve özel sektör kuruluşlarından temsilcilerin bir araya gelerek aktif katılımları ile projelerini birbirlerine tanıtmaları yoluyla işbirliği olanaklarına ortam oluşturulmasına yönelik düzenlenen ulusal ve/veya uluslararası etkinliklerdir. (TÜBİTAK, 2016d)

Somut Ar-Ge düşünce ya da proje önerilerine sahip olup, bunları gerçekleştirmek için kendi yetenekleri dışında başka uzmanlık alanlarında katkıya gereksinim duyan, proje öneri veya sonuçlarına ilişkin talep varlığını araştıran ya da arz edilen proje işbirliği önerilerine teknolojik veya finansal katkıda bulunmak isteyen üniversite, araştırma ve özel sektör kuruluşlarından temsilcilerin bir araya gelerek aktif katılımları ile projelerini birbirlerine tanıtmaları yoluyla işbirliği olanaklarına ortam oluşturulmasıdır. En az bir üniversite ile sanayi odası, ticaret odası, ticaret ve sanayi odası, ihracatçı birliğinden herhangi biri veya daha fazlasının katılımcı olması zorunlu olup, bu katılımcı kuruluşlardan (üniversite, sanayi odası, ticaret odası, ticaret ve sanayi odası, ihracatçı birliği) herhangi biri TÜBİTAK’a etkinlik için destek başvurusunda bulunabilir. (TÜBİTAK, 2016l)

1507 - TÜBİTAK KOBİ Ar-Ge Başlangıç Destek Programı

Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelere (KOBİ) yönelik strateji ve eylem planlarında geliştirilen temel strateji; KOBİ’lerin verimliliklerini, katma değer

içindeki paylarının ve uluslararası rekabet güçlerinin artırılması esasına dayanmaktadır. Ülkemizde, Ar-Ge faaliyetlerinin önemli bir bölümü büyük ölçekli işletmelerle sınırlı olup, ülke sanayinin %98'ini oluşturan KOBİ'lerin Ar-Ge faaliyetleri istenilen düzeyin altında kalmıştır. Yukarıda belirtilen stratejik hedeflere ulaşmak için piyasa koşulları ve uluslararası anlaşmalar kapsamındaki yükümlülükler dahilinde, KOBİ'lerin Ar-Ge ve yenilik projeleri için farklılaştırılmış bir destek programı TÜBİTAK tarafından kurgulanmış ve uygulamaya alınmıştır. (TÜBİTAK, 2016d)

Projelere program kapsamında sağlanacak desteklerle KOBİ'lerin, teknoloji ve yenilik kapasitelerinin geliştirilerek daha rekabetçi olmaları, sistematik proje yapabilmeleri, katma değeri yüksek ürün geliştirebilmeleri, kurumsal araştırma teknoloji geliştirme kültürüne sahip olmaları, ulusal ve uluslararası destek programlarında daha etkin yer almaları hedeflenmektedir. (TÜBİTAK, 2016d)

1511 - TÜBİTAK Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik P. D. P.

1511 - TÜBİTAK Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı; ülkemiz öncelikli alanlarında hedef ve ihtiyaç odaklı, izlenebilir sonuçları olan projelerin desteklenmesi amaçlanmaktadır. Program kapsamında sağlanacak desteklerle, teknolojik yeterlilik ve bilgi birikiminin artırılması, mevcut yeteneklerin farklı alanlarda da değerlendirilmesi, özgün teknolojilerin geliştirilmesi, teknolojik gelişimde ivme kazanılması hedeflenmektedir. (TÜBİTAK, 2016d)

1511 programı, ülke ihtiyaçlarının belirlenerek teknolojik açıdan kuruluşların yönlendirilmesi, kapasitenin yeterli olmadığı alanlarda proje destekleri ile kapasite oluşumunu tetikleme, kısa ve orta vadede yapılacak proje bazlı desteklerle uzun vadede sürdürülebilir teknolojik gelişimi sağlanması oldukça önemli görülmektedir. (TÜBİTAK, 2016d)

1511-1003 Karşılaştırması

TÜBİTAK tarafından öncelikli alanlara yönelik özel sektörün yer alabileceği iki ayrı program bulunmaktadır. 1003 programı TÜBİTAK ARDEB tarafından, 1511 programı ise TÜBİTAK TEYDEB tarafından yürütülmektedir. (TÜBİTAK, 2016d)

1003 Programı ve 1511 Programı arasındaki farklar Tablo 25’de verilmiştir.

Tablo 25: TÜBİTAK 1511-1003 Destek Programları Karşılaştırması

	1003 - Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı	1511 - Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı
Programı Yürüten Birim	ARDEB	TEYDEB
Programın Amacı	1003-Öncelikli Alanlar Ar-Ge Projeleri Destekleme Programının amacı Ulusal Bilim Teknoloji ve Yenilik Stratejisi çerçevesinde belirlenecek öncelikli alanlarda sonuç odaklı, izlenebilir hedefleri olan, ilgili bilim/teknoloji alanlarının dinamiklerini gözeterek ve yurt içinde yapılan Ar-Ge projelerini desteklemek ve bu projeler arasında eşgüdüm sağlamaktır.	"1511 - TÜBİTAK Öncelikli Alanlar Araştırma Teknoloji Geliştirme ve Yenilik Projeleri Destekleme Programı" kapsamında; belirlenen öncelikli alanlarda hedef ve ihtiyaç odaklı, izlenebilir sonuçları olan projelerin desteklenmesi ve desteklenecek projelerle ülkemizde teknolojik yeterlilik ve bilgi birikiminin artırılması, mevcut yeteneklerin farklı alanlarda da değerlendirilmesi ve uluslararası düzeyde rekabet edebilecek özgün teknolojilerin geliştirilmesi amaçlanmaktadır.
Kimler Proje Yürütücüsü olabilir?	Doktora/tıpta uzmanlık/sanatta yeterlilik derecesine sahip olan Üniversite personeli veya Kamu kuruluşları veya özel kuruluşlarda çalışan, en az dört yıllık üniversite lisans eğitimi almış kişiler Proje Yürütücüsü olarak başvuru yapabilirler.	Sektör ve büyüklüğüne bakılmaksızın kuruluş düzeyinde katma değer üreten, Türkiye'de yerleşik bütün sermaye şirketleri.
Özgünlük/Yenilikçilik Tanımı/Kapsamı	Bu program kapsamında önerilecek projelerden; ilgili bilim/teknoloji alan(lar)ındaki literatür taraması ve değerlendirilmesi yapılarak proje konusunun literatürdeki önemi, arkaplanı, bugün gelinen durum, yaşanan sorunlar, eksiklikler, doldurulması gereken boşluklar vb. hususların ortaya konulması beklenmektedir. Ayrıca proje önerisinde ele alınan konunun kapsamı ve sınırları, projenin araştırma sorusu veya problemi açık bir şekilde ortaya konulmalı ve Çağrı Programıyla ilişkisi kurularak projenin özgün değeri (bilimsel kalitesi, farklılığı ve yeniliği, hangi eksikliği nasıl gidereceği veya hangi soruna nasıl bir çözüm geliştireceği ve/veya ilgili bilim/teknoloji alan(lar)ına metodolojik/kavramsal/kuramsal olarak ne gibi özgün katkılarda bulunacağı vb.) ayrıntılı olarak açıklanmalıdır.	Bu program ile yayımlanan çağrı duyurusundaki kapsamda önerilecek projelerden en az ulusal düzeyde; ürün ve/veya süreçte getireceği yenilik(ler)i, ortaya koyması ve hedeflenen yeniliğin pazar ve sektördeki (yurt içinde veya dışında) benzerlerine göre farklılıklar, avantajları ve üstünlüklerinin açıkça belirtilmesi beklenmektedir.
Değerlendirme Kriterleri	<ul style="list-style-type: none"> • Çağrı Programı Amaç ve Hedeflerine Katkısı • Özgün Değer • Yöntem • Yapılabilirlik • Yaygın Etki 	<ul style="list-style-type: none"> • Çağrı Konu ve kapsamına uygunluğu • Endüstriyel Ar-Ge İçeriği, Teknoloji Düzeyi, Yenilikçi Yönü • Proje Planının ve Kuruluş Altyapısının Proje İçin Uygunluğu • Proje Çıktılarının Ekonomik Yarara ve Ulusal Kazanıma Dönüştürülebilirliği
Fikri Hak Sahibi kimdir?	Desteklenmesine karar verilen projelerin yürütülmesi esnasında veya sonucunda ortaya çıkan Fikri Ürün üzerindeki Fikri Mülkiyet Haklarının tamamı, Fikri Ürün Bildirim Formunda belirtilen oranlar dahilinde Proje Personeline ve/veya Bursiyere aittir.	Desteklenen projeler kapsamında ortaya çıkması muhtemel fikri ürünler üzerindeki haklar proje sözleşmesi ile düzenlenir ve bu şekilde kuruluşa devredilebilir. Bu durumda kuruluş, Ar-Ge faaliyetleri sonucunda elde ettikleri fikri mülkiyete konu hakların Türk Patent Enstitüsü nezdinde kendi adına tescili için gerekli işlemleri yapar.

Kaynak: (TÜBİTAK, 2016d) *TÜBİTAK - Sanayi Ulusal Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu: <http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari> adresinden alındı

1601 - Yenilik Girişimcilik Alanlarında Kapasite Artırılmasına Yönelik Destek Programı

Bu destek programı ile Teknoloji Geliştirme Bölgesi (TGB) Yönetici Şirketlerinin girişimciler ve hedef olarak belirlenmiş iş kolları (sektörler) ağırlıklı olmak üzere çevre sanayicilere yönelik olarak aşağıdaki hizmetleri gerçekleştirmeleri amaçlanmaktadır. (TÜBİTAK, 2016d)

- Teknoloji geliştiricisi Ar-Ge kurum ve kuruluşlarının (üniversite, araştırma enstitüsü, vb.) sahip oldukları teknik ve akademik bilgi birikiminin, sanayi şirketleri tarafından kullanılmasına yönelik faaliyetler gerçekleştirilmesi,
- Bilimsel bulguların, buluş ve teknolojilerin kısa zamanda ve verimli şekilde rekabetçi ürüne dönüşmesinin desteklenmesi,
- Tematik alan bazında kümelenme faaliyetlerinin yürütülmesi,
- Sanayi şirketleri veya girişimcilere yönelik proje fikri doğrulama işlemleri,
- Teknoloji tabanlı yeni şirketlerin kurulması ve başarılı olması için girişimcilerin teşvik edilmesi ve desteklenmesi.
- İnovasyon yönetimi, teknoloji yönetimi ve Ar-Ge süreç yönetimi gibi konularda bilgi aktarılması, faydalanıcıların bu konularda yetenek kazanması
- Sanayi şirketleri veya girişimcilerin Ar-Ge projelerine yönelik verilen kamu desteklerinden daha etkin faydalanması
- Fikri mülkiyet haklarının korunması, pazarlanması, satılması, devredilmesi, transfer edilmesi, fikri mülkiyet haklarının satışından elde edilen gelirlerin yönetilmesi,
- Endüstriyel tasarım, hukuk, insan kaynakları gibi alanlarda ortak ve etkin hizmet alınabilmesi için işbirliği yapılarının oluşturulması,

1514 - Girişim Sermayesi Destekleme Programı (GİSDEP)

1514 - Girişim Sermayesi Destekleme Programı (GİSDEP) amacı, Türkiye’de yerleşik teknoloji ve yenilik odaklı KOBİ ölçeğindeki şirketlerin

çekirdek, başlangıç veya gelişme aşamalarındaki finansman ihtiyaçlarının, Girişim Sermayesi Fonları (GSF) aracılığıyla karşılanmasıdır. (TÜBİTAK, 2016d)

1514 (GİSDEP) hedefleri ise ülkemizdeki çekirdek, başlangıç ve gelişme aşamalarındaki finansman ihtiyaçlarının giderilmesine, GSF'leri ve bu fonları yönetecek Fon Yöneticilerinin kurulması teşvik edilerek girişim sermayesi ekosisteminin oluşturulmasına, girişim sermayesi ekosisteminin kamunun katkılarıyla iyileştirilmesine katkı sağlanmasıdır. (TÜBİTAK, 2016d)

Programın işleyişi ise aşağıdaki Şekil 5'de verilmiştir.

Şekil 5: Girişim Sermayesi Destekleme Programı İşleyişi

Fon Süresi yatırım döneminde 5 yıl, çıkış döneminde 7 yıl olmak üzere toplamda 12 yıldır.

Kaynak: (TÜBİTAK, 2016d) *TÜBİTAK - Sanayi Ulusal Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu: <http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari> adresinden alındı

1602 - TÜBİTAK Patent Destek Programı

Bilim Kurulunun 02 Kasım 2013 tarihinde gerçekleştirilen toplantısında, ülkemiz kaynaklı ulusal ve uluslararası patent başvuru sayısının artırılması, gerçek ve tüzel kişilerin patent başvurusu yapmaya teşvik edilmesi ve ülkemizdeki patent sayısının artırılmasını hedefleyen 1602 kodlu TÜBİTAK Patent Destek Programı 01.01.2014 tarihinde yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. (TÜBİTAK, 2016d)

Bu program kapsamında Türk Patent Enstitüsüne(TPE), Dünya Fikri Haklar Örgütüne(WIPO), Avrupa Patent Ofisine (EPO), Japonya Patent Ofisine(JPO), Amerika Birleşik Devletler Patent ve Marka Ofisine (USPTO) yapılacak olan patent başvuruları desteklenmektedir. (TÜBİTAK, 2016d)

1515 - Öncül Ar-Ge Laboratuvarları Destekleme Programı

TÜBİTAK 1515 Öncül Ar-Ge Laboratuvarları Destekleme Programının amacı, Türk bilim insanlarının araştırma niteliklerinin yükseltilmesi ve ülkemizin belirli bilim ve teknoloji alanlarında küresel çekim merkezi olmasının sağlanmasıdır. Belirtilen amaçlarla, alanında öncül bilimsel ve teknolojik bilgi üreten ulusal/uluslararası kuruluşların Türkiye’de kuracağı Ar-Ge Laboratuvarlarının belirli giderleri geri ödemesiz (hibe) olarak desteklenecektir. (TÜBİTAK, 2016d)

Alanında öncül bilimsel ve teknolojik bilgi üreten ulusal/uluslararası kuruluşların, geleceğin teknolojilerini geliştirmeye dönük bilimsel hedefler içeren ve değerlendirme sonucu TÜBİTAK tarafından kabul edilen araştırma programı kapsamında; yeni bilgiler üretilmesi ve uygulanması, bilimsel yorumların yapılması, güncel ve gelecekte karşılaşılabilecek muhtemel teknolojik ve bilimsel problemlerin çözümüne yönelik çalışmalar yapılması, kavramsal doğrulama, yeni kuramsal çerçeveler oluşturulması amaçlı temel ve/veya uygulamalı araştırmaya dayanan faaliyetlerinin desteklenmesi esastır. (TÜBİTAK, 2016d)

1007 - Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini D.P.

1007 - Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini D.P. destekleri *TÜBİTAK Akademik Destek Programları >> Ulusal Destek Programları* altında açıklanmıştır.

1513 - Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı

1513 - Teknoloji Transfer Ofisleri Destekleme Programı destekleri *TÜBİTAK Akademik Destek Programları >> Ulusal Destek Programları* altında açıklanmıştır.

4.2.2. Uluslararası Ortaklı Destek Programları

AB 7. Çerçeve Programı

AB 7. Çerçeve Programı (7.ÇP) kapsamındaki Tematik Alanları içeren İşbirliği Özel Programı'nın başlıca hedefi sanayi ve araştırma kuruluşları arasındaki işbirliğini tetikleyerek kilit alanlarda Avrupa'nın liderliğini sağlamaktır.

İşbirliği Özel Programı Tematik Alanları aşağıdaki gibidir: **(T.C. Çukurova Kalkınma Ajansı, 2016)**

- Sağlık
- Gıda, Tarım ve Biyoteknoloji
- Bilgi ve İletişim Teknolojileri
- Nanoteknoloji
- Enerji
- Çevre (İklim değişikliği dahil)
- Taşımacılık (Havacılık dahil)
- Sosyo Ekonomik ve Beşeri Bilimler

— Güvenlik

— Uzay

1509 - TÜBİTAK Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı

EUREKA, ERA-NET, ve Avrupa Birliği Çerçeve Programları altında ortak proje çağrılarında çıkan programlar ve benzeri uluslararası programlara sunulan uluslararası ortaklı araştırma geliştirme projelerinin desteklenmesi için oluşturulmuştur. Bu tür uluslararası programlara katılan, Türkiye’de yerleşik, firma düzeyinde katma değer yaratan tüm kuruluşlar bu programdan yararlanabilmektedir. (TÜBİTAK, 2016e)

Programın amacı, uluslararası Ar-Ge ve yenilik projeleri yapan Türkiye’de yerleşik kuruluşlara sağlanacak destekle, ülkemizdeki teknik yeterliliğin ve bilgi birikiminin artırılması, kuruluşların uluslararası teknoloji birikimine erişiminin ve teknoloji transferinin sağlanması, edinilen teknolojik bilgi ve deneyimin kuruluş bünyesinde içselleştirilerek, özgün teknolojilerin geliştirilmesinde ivme kazandırıcı ve yönlendirici bir etken olması ve kuruluşların uluslararası pazarlarda yer almasına katkı sağlamasıdır. (TÜBİTAK, 2016e)

EUREKA, EUROSTARS ve ERA-NET kapsamında oluşturulan uluslararası ortaklı projelerde her bir ortağın Ar-Ge faaliyetleri kendi ülkesindeki destek sağlayan kuruluşun iç işleyişine göre desteklenir ve izlenir. (TÜBİTAK, 2016e)

Uluslararası proje çağrılarında Türkiye’de yerleşik firmaların sunduğu projeler, TEYDEB tarafından 1509- TÜBİTAK Uluslararası Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı kapsamında desteklenmektedir. (TÜBİTAK, 2016e)

4.2.3. Sanayi Teşvikleri

T.C. Maliye Bakanlığı Ar-Ge İndirimi

Ülkemizde “Ar-Ge İndirimi”ne ilişkin; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda, 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanunda ayrı ayrı düzenlemeler yapılmıştır. 193 sayılı Kanun’daki “Ar-Ge İndirimi” ile ilgili düzenlemeler 31.07.2004 tarihinden, 5520 sayılı Kanun’da yer alan “Ar-Ge İndirimi” düzenlemeleri ise 01/01/2006 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Söz konusu Kanunlarda yer alan Ar-Ge İndirimi oranı 01/04/2008 tarihinde yürürlüğe giren 5746 sayılı Kanun ile %100’e yükseltilmiştir. (TÜBİTAK, 2016f)

193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun kapsamında mükelleflerin, münhasıran yeni teknoloji ve bilgi arayışına yönelik araştırma ve geliştirme faaliyetleri çerçevesinde, işletmeleri bünyesinde 2008 hesap döneminden itibaren yaptıkları harcamaların %100’ü kurum kazancının tespitinde Ar-Ge indirimini olarak dikkate alınabilecektir. (TÜBİTAK, 2016f)

5746 sayılı Kanun kapsamında Ar-Ge indiriminden yararlananlar, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda yer alan Ar-Ge indiriminden ayrıca yararlanamazlar. Bir başka ifadeyle mükellefler, aynı anda hem 5746 sayılı kanundaki Ar-Ge indiriminden hem de 193 sayılı Gelir Vergisi veya 5520 sayılı Kurumlar Vergisi kanunundaki Ar-Ge indiriminden faydalanamazlar. (TÜBİTAK, 2016f)

Gelir Vergisi mükellefleri, ya 5746 sayılı Kanun kapsamında Ar-Ge indiriminden yararlanacaklar, ya da Gelir Vergisi Kanununun 89 uncu maddesinin 9 numaralı bendindeki Ar-Ge indiriminden yararlanacaklardır. (TÜBİTAK, 2016f)

Kurumlar Vergisi mükellefleri ise, ya 5746 sayılı Kanun kapsamında Ar-Ge indiriminden yararlanacaklar, ya da Kurumlar Vergisi Kanununun 10 uncu

maddesinin birinci fıkrasının a) bendindeki Ar-Ge indiriminden yararlanacaklardır. (TÜBİTAK, 2016f)

4.3. TÜBİTAK Kamu Destek Programları

4.3.1. Ulusal Destek Programları

1007 - Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini D.P.

1007 - Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini D.P. destekleri *TÜBİTAK Akademik Destek Programları >> Ulusal Destek Programları* altında açıklanmıştır.

1301 - Bilimsel ve Tekn. İşblğ. Ağları ve Platf. Kurma Girişimi Proj. (İŞBAP)

1301 - Bilimsel ve Tekn. İşblğ. Ağları ve Platf. Kurma Girişimi Proj. (İŞBAP) destekleri *TÜBİTAK Sanayi Destek Programları >> Ulusal Destek Programları* altında açıklanmıştır.

4.3.2. Uluslararası Destek Programları

AB 7. Çerçeve Programı

AB 7. Çerçeve Programı destekleri *TÜBİTAK Sanayi Destek Programları >> Uluslararası Destek Programları* altında açıklanmıştır.

4.4. TÜBİTAK Girişimcilik Destek Programları

4.4.1. Ulusal Destek Programları

1512 - Girişimcilik Aşamalı Destek Programı

1512 - Girişimcilik Aşamalı Destek Programı destekleri *TÜBİTAK Sanayi Destek Programları >> Ulusal Destek Programları* altında açıklanmıştır.

2238 - Girişimcilik ve Yenilikçilik Yarışmaları Programı

Üniversite düzeyinde girişimcilik ve yenilikçilik desteklemek amacı ile iş fikri ve iş planı yarışmaları düzenlendiği destek uygulamasıdır. (TÜBİTAK, 2016k)

- Üniversite öğrencilerinin yenilikçilik temelli düşünme yeteneğine sahip olmalarını sağlayarak yenilikçiliği, girişimcilik sürecinin merkezine yerleştiren bir nesil yetişmesine katkıda bulunmak ve böylece girişimcilik ve yenilikçilik konularına yönelik farkındalığı arttırmak
- Çeşitli alanlarda yenilikçilik içeren iş fikri olan ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerine fikirlerini hayata geçirmelerine yönelik uygun ortamı hazırlamak için destek sağlamak

Bu kapsamda ulaşılmaması planlanan temel hedefler aşağıdaki gibi belirlenmiştir: (TÜBİTAK, 2016k)

- Ülkemizin uluslararası rekabet gücünü arttırmak için bilimsel bilginin ticari değere dönüşmesine katkı sağlamak,
- Gençlerin kendilerine hem maddi hem de manevi anlamda tatmin sağlayacak kariyer hedefleri oluşturmalarına ve böylece bilinçli ve nitelikli işgücünün yetiştirilmesine katkı sağlamak,
- Kariyerlerinde girişimcilik fırsatlarını değerlendirmeyi hedefleyen öğrencilere, bu hedeflerine katkı sağlayacak bir “öğrenme ve uygulama” deneyimi sunmak,
- Ülkemize etkin çalışabilen, stratejik düşünebilen, küresel entegrasyon sürecini başarıyla yönetebilecek yeni işletmeler kazandırmak.

1601 - Yenilik Girişimcilik Alanlarında Kapasite Artırılmasına Yönelik D.P.

1601 - Yenilik Girişimcilik Alanlarında Kapasite Artırılmasına Yönelik D.P. destekleri *TÜBİTAK Sanayi Destek Programları >> Ulusal Destek Programları* altında açıklanmıştır.

1514 - Girişim Sermayesi Destekleme Programı (GİSDEP)

1514 - Girişim Sermayesi Destekleme Programı (GİSDEP) destekleri *TÜBİTAK Sanayi Destek Programları >> Ulusal Destek Programları* altında açıklanmıştır.

4.5. TÜBİTAK Bilimsel Etkinlik Destek Programları

4.5.1. Etkinlik Düzenleme Destekleri

2229 - Bilimsel Eğitim Etkinliklerini Destekleme Programı

Doğa Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji, Tıbbi Bilimler, Tarımsal Bilimler, Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler alanlarında öğrenci, öğretmen ve bilim insanı/araştırmacıların ilgili alanlarda bilimsel ve güncel bilgileri edinmesine katkı sağlamak amacı ile yurt içinde düzenlenecek olan teorik/uygulamalı yaz/kış okulları, kurs, seminer ve benzeri diğer bilimsel eğitim etkinliklerine destek sağlanmaktadır. (TÜBİTAK, 2016g)

2237 - Proje Eğitimi Etkinliklerini Destekleme Programı

Herhangi bir kurumda çalışan yeterliliğini almış ve tezinin son aşamasındaki doktora öğrencileri ile doktora derecesi veya tıpta uzmanlık derecesine sahip araştırmacılara, ulusal proje çağrılarına yönelik olarak proje yazma süreci, bu süreçte yer alan bilimsel yaklaşımlar, proje yönetimi, bütçelendirilmesi ve değerlendirme aşamasında göz önünde bulundurulması gereken hususlar ile katılımcıların aktif olarak katıldığı uygulamalı araştırma projesi hazırlama tekniklerinin öğretilmesine yönelik, Doğa Bilimleri, Mühendislik ve Teknolojik Bilimler, Tıbbi Bilimler, Tarımsal Bilimler, Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler alanlarında yurt içinde kurum/kişilerce düzenlenmesi planlanan etkinliklere kısmi destek sağlanmaktadır. (TÜBİTAK, 2016g)

2223-B - Yurt İçi Bilimsel Etkinlik Düzenleme Desteği

Program kapsamında, Doğa Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji, Tıbbi Bilimler, Tarımsal Bilimler, Sosyal ve Beşeri Bilimler alanlarında kamu kurum/kuruluşları ve üniversiteler ile özel hukuk tüzel kişilikleri ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları himayesinde yurt içinde düzenlenen ulusal, uluslararası katılımlı ve uluslararası nitelikli; kongre, kolokyum, sempozyum ve çalıştay türü etkinlikler için kısmi destek verilmektedir. (TÜBİTAK, 2016g)

2223-C - Çok Katılımlı Uluslararası Etkinlik Düzenleme Desteği

Program kapsamında, Doğa Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji, Tıbbi Bilimler, Tarımsal Bilimler, Sosyal ve Beşeri Bilimler alanlarında kamu kurum/kuruluşları ve üniversiteler ile özel hukuk tüzel kişilikleri ve kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları himayesinde yurt içinde düzenlenen uluslararası nitelikli kongre, kolokyum ve sempozyum türü etkinliklerin düzenlenmesi için kısmi destek verilmektedir. (TÜBİTAK, 2016g)

2223-D - İşbirliği ve Öncelikli Alanlarla İlgili Etkinlik Düzenleme Desteği

“2016 Türkiye-Birleşik Krallık Bilim ve İnovasyon Yılı” kapsamında iki ülke arasında bilimsel ve teknolojik işbirliğini geliştirmeyi hedefleyen ortak araştırma projeleri oluşturma ve işbirliğinde ortak öncelikli alanlar belirlemeye yönelik yurt içinde düzenlenecek çalıştaylara TÜBİTAK – BİDEB tarafından 2223 - D İşbirliği ve Öncelikli Alanlarla İlgili Etkinlik Düzenleme Desteği Programı kapsamında destek verilecektir. Etkinlik desteği üst sınırı 50.000 TL olarak belirlenmiştir. “2016 Türkiye-Birleşik Krallık Bilim ve İnovasyon Yılı” için belirlenen Öncelikli Alanlar çerçevesinde etkinlik başvuruları alınacaktır. Belirlenen alanlar Sağlık, Gıda, Biyoteknoloji, Bilgi ve İletişim Teknolojileri, Nanoteknoloji, Enerji, Çevre, Sosyal Bilimler şeklindedir. (TÜBİTAK, 2016g)

4.5.2. Etkinliklere Katılma Destekleri

2224-A - Yurt Dışı Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programı

Doğa Bilimleri, Mühendislik ve Teknoloji, Tıbbi Bilimler, Tarımsal Bilimler, Sosyal Bilimler ve Beşeri Bilimler alanlarında Türkiye’de lisansüstü eğitim ve/veya araştırma ile doktora sonrası çalışmalar yapan bilim insanlarına Türkiye’den yurt dışı bilimsel etkinliklere katılmaları için kısmi destek verildiği uygulamadır. (TÜBİTAK, 2016h)

2224-B - Yurt İçi Bilimsel Etkinliklere Katılım Desteği

Türkiye’de gerçekleştirilecek ulusal, uluslararası katılımlı veya uluslararası kongre, sempozyum ve sunumlu konferanslara katılacak ve etkinlikte bildiri/poster sunumu yapacak olan genç araştırmacıların (35 yaş ve altı) yol, konaklama ve etkinlik katılım ücreti için kısmi destek sağlandığı destek uygulamasıdır. Çalıştay ve kolokyumlara katılım desteği sağlanmamaktadır. 2224-B’de çalıştay ve kolokyumlara katılım desteği verilmemektedir. (TÜBİTAK, 2016h)

2231 - TÜBİTAK - Lindau Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programı

TÜBİTAK ile Lindau Konseyi ve Vakfı arasında imzalanan “Mutabakat Zabtı” çerçevesinde Kimya ve Kimya Mühendisliği alanlarında Türkiye’de lisans veya lisansüstü eğitimlerine devam eden üstün başarılı öğrenciler ile yaptığı çalışmalarla bilime gelecekte ulusal ve uluslararası düzeyde önemli katkılarda bulunabilecek niteliklere sahip doktora dereceli genç araştırmacıların “Lindau Nobel Ödüllü Bilim İnsanları Toplantıları’na katılmaları için destek verilmektedir. (TÜBİTAK, 2016h)

Konsorsiyum Oluşturma Amaçlı Seyahat Desteği

Konsorsiyum Oluşturma Amaçlı Yurt Dışı Seyahat Desteği Programı'nın amacı Türkiye'de kurulmuş olan tüzel kişiliklerin, AB Çerçeve Programlarına katılan diğer ülke ekipleriyle işbirliği yaparak ortak projeler oluşturmak amacıyla yapacakları yurtdışı seyahatlerin desteklenmesinin sağlanmasıdır. (TÜBİTAK, 2016h)

4.5.3. Uluslararası Destekler

ICGEB (Uluslararası Gen Mühendisliği ve Biyoteknoloji Arş. Mer.) Destekleri

Ortak Araştırma Destekleri ve Kurs, Toplantı ve Çalıştaylar Destekleri 2 başlık altında destek sağlanmaktadır.

Ortak Araştırma Projeleri (CRP): ICGEB üye ülkelerinde yer alan Üniversiteler ve Ulusal Araştırma Enstitüleri, bu programdan yararlanabilme hakkına sahiptir. Programın amacı; üye ülkelerdeki araştırmacılar arasında işbirliğini arttırmak, gelişmeye açık laboratuvarlarda araştırma kapasitesinin güçlendirilmesini sağlamaktır. Ortak Araştırma Projeleri'nde destek süresi en fazla 3 yıl, destek miktarı ise laboratuvar başına yılda en çok 25.000 Avro olmaktadır. (TÜBİTAK, 2016i)

Kurs, Toplantı ve Çalıştaylar Destekleri ise ICGEB, organizasyona üye ülkelerin araştırmacılarının oluşturdukları Kurs, Çalıştay ve Araştırma Toplantılarını desteklemektedir. Uygulamalı ve teorik kurslar, toplantı ve çalıştaylar, her yıl ICGEB Merkezlerinde ve üye ülkelerdeki Bağlaşık Merkezlerde düzenlenmektedir. Katılımcılar, uluslararası düzeyde bilimsel çalışmalar yapan konuşmacılarla tanışma ve konudaki en son gelişmeleri öğrenebilme olanağını bulmaktadır. Süresi en fazla 10 gün olabilen bu organizasyonların bütçelerinin 20.000 Avro'ya varan miktarı ICGEB tarafından karşılanmaktadır. (TÜBİTAK, 2016i)

4.6. TÜBİTAK Bilimsel ve Toplum Destek Programları

4.6.1. Ulusal Destek Programları

4007 - Bilim Şenliği Destekleme Programı

4007 Bilim Şenliği Destekleme Programı, bilim iletişiminin sağlanması, bilimsel bilginin geniş toplum kitlelerine ulaştırılması ve bilim-teknoloji arasındaki etkileşimin kavratılması için sergi, sahne şovları, gösteri, atölye/laboratuvar çalışmaları, tematik bilim oyunları, yarışmalar, söyleşiler vb. etkinlikler yoluyla katılımcıların temel bilimsel olguları fark etmelerinin sağlanması, merak duygularının, araştırma, sorgulama ve öğrenme isteklerinin tetiklenmesini amaçlandığı destekleme uygulamasıdır. (TÜBİTAK, 2016j)

4003 - Bilim Merkezi Kurulması Destek Programı

TÜBİTAK'ın genel misyonu olan; *“Ülkemizin rekabet gücünü ve refahını artırmak ve sürekli kılmak için; toplumun her kesimi ve ilgili kurumlarla işbirliği içinde, ulusal önceliklerimiz doğrultusunda bilim ve teknoloji politikaları geliştirmek, bunları gerçekleştirecek altyapı ve araçları oluşturmaya katkı sağlamak, araştırma ve geliştirme faaliyetlerini desteklemek ve yürütmek, bilim ve teknoloji kültürü oluşturmakta öncü rol oynamaktır”*. Bu misyona uygun olarak Bilim ve Teknoloji Yüksek Kurulu Kararı ile Bilim ve Toplum Proje Destekleme uygulamasıdır. (TÜBİTAK, 2016j)

4004 - Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları

Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları Çağrısı, bilginin topluma anlaşılır bir biçimde aktarılmasını, bunu yaparken de bilginin mümkün olduğunca görselleştirilerek, etkileşimli uygulamalarla desteklenmesini amaçlar. Projelerde katılımcılara, olabildiğince fazla bilgi aktarılması değil, basit bilimsel olguları fark etmeleri sağlanarak, merak duygularının, araştırma, sorgulama ve öğrenme isteklerinin tetiklenmesi hedeflendiği destek uygulamasıdır. (TÜBİTAK, 2016j)

4005 - Bilim ve Toplum Yenilikçi Eğitim Uygulamaları

Bilim ve Toplum Yenilikçi Eğitim Uygulamaları Çağrısı, öğretmenlere; öğrencilerde ve toplumda bilime ve bilimsel konulara ilişkin olumlu tutum geliştirilmesi amacıyla, kendi branşlarına ve genel olarak öğretmenlik mesleğine özgü yenilikçi yaklaşım, strateji, yöntem ve tekniklerin etkileşimli olarak kazandırılmasının amaçlandığı destek uygulamasıdır. (TÜBİTAK, 2016j)

4006 - TÜBİTAK Bilim Fuarları Destekleme Programı

“TÜBİTAK Bilim Fuarları”, 5-12. sınıfta okumakta olan öğrencilerin öğretim programı çerçevesinde ve kendi ilgi alanları doğrultusunda belirledikleri konular üzerine araştırma yaparak, araştırmalarının sonuçlarını sergileyebilecekleri, öğrenciler ve izleyiciler için eğlenerek öğrenebilecekleri bir ortam oluşturmayı amaçlamaktadır. TÜBİTAK Bilim Fuarları ile hedeflenen genel amaçlar aşağıdaki gibidir: (TÜBİTAK, 2016j)

- Bilimin ve bilimsel çalışmaların yeni nesiller tarafından benimsenmesinin teşvik edilmesi,
- Bilimin günlük hayatla ilişkilendirilmesi,
- Araştırma tekniklerinin, bilimsel raporlamanın ve bilimsel sunum becerilerinin tabana yayılarak genç bireylere kazandırılması,
- Farklı gelişimsel ve bilişsel seviyedeki her çocuğa bilimsel proje yapma fırsatının sunulması,
- Öğrencilere bilimsel proje yapma ve paylaşma konusunda yeni ortam ve olanakların yaratılması,
- Öğrenciler üzerindeki yarışma baskısının ortadan kaldırılarak bilimin eğlenceli taraflarının ön plana çıkarılması,
- Farklı sosyo-ekonomik seviyedeki bölge okullarının bilimsel projelere eşit katılımının sağlanması,
- Gerçek hayattaki soru ve sorunlara çözüm bulunmasında bilimin ve bilimsel çalışmaların öneminin öğrenciler tarafından uygulayarak/yaşayarak öğrenilmesinin sağlanmasıdır.

5000 - Dijital İçerikli Açık Ders Kaynakları Destekleme Programı

Programın genel amacı, ilk ve ortaöğretim ile yükseköğretim kurumlarında okutulan dersler için Türkçe telif kaynakları artırarak ders materyali havuzunu genişletmek ve ilköğretim, ortaöğretim, ön lisans, lisans ve lisansüstü öğrencilerine fırsat eşitliği sağlayacak ulaşılabilir kaynaklar üretmektir. (TÜBİTAK, 2016j)

Yükseköğretim kurumlarında okutulan ön lisans / lisans / lisansüstü dersleri destek kapsamında olup, yükseköğretim kurumlarında okutulan ön lisans / lisans / lisansüstü dersleri destek kapsamındadır. Bu çağrıda İstatistiğe Giriş-1 ve İstatistiğe Giriş-2 dersleri destek kapsam dışında bırakılmıştır. (TÜBİTAK, 2016j)

4.6.2. Uluslararası Destek Programları

AB 7. Çerçeve Programı

AB 7. Çerçeve Programı destekleri *TÜBİTAK Sanayi Destek Programları* >> *Uluslararası Destek Programları* altında açıklanmıştır.

5. SERBEST BÖLGE DESTEKLERİ

Türkiye’de Serbest Bölgeler, 1980’li yıllarda başlayan liberalleşme, dışa açılım ve serbest ticaret programları kapsamında 1985 yılında 3218 sayılı Serbest Bölgeler kanunu ile hayat bulmuştur. (Işık & Çabuk, 2007) İlk uygulamalarında ticaret ve üretimin birlikte desteklendiği serbest bölgelerde Türkiye’nin cari açığını kapatmaya destek olmak amacı ile 2004 yılı Şubat ayı sonrası sadece ihracata yönelik üretim yapan kuruluşlar desteklenmeye devam edilmiş, iç piyasaya çalışacak kuruluşlara sağlanan destek unsurları azaltılmıştır.

Genel olarak, serbest bölgeler; ülkenin siyasi sınırları içinde olmakla beraber, dış ticaret, vergi ve gümrük mevzuatının uygulanması bakımından gümrük hattı dışında sayıldığından, ülkede geçerli ticari, mali ve iktisadi alanlara ilişkin yasal düzenlemelerin uygulanmadığı (Küçükarslan, 2001) özel yatırım bölgeleridir.

Serbest bölgeler, aynı zamanda yapılan sınai ve ticari faaliyetler için daha geniş muafiyet ve teşviklerin tanındığı, ülkenin diğer kısımlarından fiziki olarak ayrılan ve ticari, endüstriyel ve hizmet faaliyetlerinin yapıldığı yerler olarak da tanımlanabilir. (Gençyürek, 2004)

5.1. Türkiye’de ki Serbest Bölgelerin Kurulma Amaçları

Serbest bölgelerin kuruluş amaçları ülkelerin dünya ticaretinden kendilerine daha fazla pay alabilmelerini sağlamak (Işık & Çabuk, 2007) üzere uygun ortam yaratmak, özellikle yabancı sermayenin üretim odaklı yatırımlarını çekerek döviz girişi sağlamak, bununla birlikte yatırımları özendirerek istihdam olanakları yaratarak işsizlik sorununu azaltmak, ihracat odaklı üretimlerin daha fazla desteklenmesi ile Türk mallarının ihracatta rekabet şansını arttırmaktır.

Bu sonuca ulaşmak üzere de, ülke sınırları içerisinde uluslararası ticareti ve yatırımı teşvik edici ve kolaylaştırıcı bir teşvik aracı oluşturulması ve yatırımcının hazır altyapı, işlem kolaylığı ve tek merkezden yönetim bulabilmesi düşüncesi ön plana çıkmaktadır (Işık & Çabuk, 2007). Serbest bölgeler özellikle gelişmekte olan

ülkelerce dünya ekonomisine daha hızlı entegrasyon sağlamak amacıyla da kullanılan politikalardan birisidir.

Ülkemizdeki serbest bölgelerin kuruluş amaçları 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun 1. maddesinde aşağıdaki şekilde sayılmıştır: (3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu)

- İhracat için yatırım ve üretimi artırmak,
- Yabancı sermaye ve teknoloji girişini hızlandırmak,
- İşletmeleri ihracata yönlendirmek ve uluslararası ticareti geliştirmek

Yukarıda sayılan amaçlara paralel olarak Serbest Bölgelerin aşağıdaki fonksiyonları yerine getireceği düşünülmektedir (Işık & Çabuk, 2007).

- Dış ticareti kolaylaştırarak daha fazla pay alınması,
- Ülkeye yabancı sermaye ve teknolojilerin girişinin hızlandırılması sanayicinin ihtiyaç duyduğu ve dışa bağımlı olduğu hammadde ve ara malların hızlı, az masrafla ve işlem kolaylığı ile temin edilmesi,
- Sağlanan vergi teşviği ve avantajlarla daha düşük maliyetli mal üretim sağlanması ve rekabet gücünün artırılması,
- Türkiye dışından gelen malların re-export olarak diğer ülkelere satımı,
- Yeni yatırımları teşvik ve avantajlarla cezbederek yeni istihdam olanaklarının yaratılması,
- Gerek yabancı sermayeli yatırımları çekerek gerekse ihracatta rekabeti kolaylaştırarak ülkeye döviz girişini sağlanması,
- Gümrük vergisi muafiyetleri sayesinde pahalı yüksek teknoloji transferini sağlamak ve katma değeri yüksek imalatı desteklemek

5.2. Türkiye’deki Serbest Bölgelerin Kuruluş ve İşletme Modelleri

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanunu’nun ikinci maddesi ikinci paragrafında “Serbest bölgelerin, kamu kurum ve kuruluşlarınca, yerli veya yabancı gerçek veya

tüzel kişilerce kurulmasına, işletilmesine Bakanlar Kurulunca izin verilir.” denilmektedir. (3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu)

Bu kapsamda Türkiye’deki Serbest Bölgeler kuruluş ve işletme yapıları bakımından üç farklı yapıya sahiptir. Bunlar;

İlk model %100 kamu serbest bölgeleri olup arazisi kamuya ait olan sahalarda, Altyapısı Kamu Fonu’ndan temin edilen kaynak ile tamamlanarak, işletmesi yine işleticiliğini Kamunun üstelendiği modeldir. (Özdoğan, 2006) Bu modelde yatırımcı firmalara arazinin tapu devri yapılmamakta, sadece faaliyet süreleri boyunca kiralanabilmektedir. Kira süresi bittiğinde üzerindeki üstyapı ile birlikte kamuya devretmesi gerekmektedir.

İkinci Model yarı özel serbest bölge modelidir. Burada söz konusu olan arazi devlet tarafından temin edilecek yerlerde özel sektör firmalarınca da serbest bölgenin kurulması ve bu şirketler tarafından işletilerek, belirlenen sürenin sonunda devlete dönmesi durumudur. Ege Serbest Bölgesi, Mersin Serbest Bölgesi, Antalya Serbest Bölgesi bu modelin uygulayıcılarından sayılabilir. İşletici firmaların sorumlulukları arasında serbest bölgenin tüm altyapısını hazırlamak, üstyapılar için uygun hazır araziler oluşturmak bunları inşaa etmek ve kiraya vermektir. (Özdoğan, 2006)

Üçüncü model %100 özel serbest bölgelerdir. Yeni nesil serbest bölgeler olarak da adlandırılabilir. Burada söz konusu olan arazi ve kurulum işletilmesi sorumluluğu tamamen özel sektöre aittir. Kamu sadece kontrol vazifesi görmektedir. Bu modelin benimsenmesinde, serbest bölgeler için genel bütçeden ayrılan yatırım ödeneklerinin yetersizliği, kamulaştırma bedellerinin yüksekliliği özel sektörün işletmedeki verimliliği etkili olmuştur. (Özdoğan, 2006) Özel Serbest Bölgelerin en önemli farkı özel sektörün dinamizminin yanı sıra, yerli ve yabancı yatırımcılara “Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü” onayı ile arsa ve/veya kapalı işyeri satın alma olanağının sunulmasıdır. Herhangi bir sebepten dolayı kullanmadıkları alanları başka kullanıcılara satabilmektedirler. Özel Serbest Bölgelerde yatırımcılar tapu mülkiyet hakkından %3 tapu harcından muaf olarak

yararlanabilmektedirler. Bu modelin en önemli örneklerinden biri olarak Şahinler Holding tarafından kurulan ve işletilen Avrupa Serbest Bölgesi verilebilir.

5.3. Serbest Bölgelerimizin Sunduğu Avantajlar

Ekonomi bakanlığı tarafından “Serbest Bölge” avantajları aşağıdaki madde başlıkları altında sayılmıştır: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016a)

- Üretici kullanıcılar için vergi avantajlarından yararlanma imkânı,
- Orta ve uzun vadede geleceği planlayabilme imkânı,
- Kâr transferi imkânı,
- Ticaret kolaylığı imkânı,
- Gümrük vergisi prosedüründen arındırılmış ticari faaliyet imkânı,
- AB ve gümrük birliği kriterlerinin gerektirdiği serbest dolaşım belgelerinin temini imkânı,
- Yerli ve yabancı sermayeli yatırımcılara eşitlik prensibi,
- Mal kalış sürelerinde zaman kısıtlaması bulunmaması,
- Pazar ihtiyaçlarına ve şartlarına göre serbestçe belirlenecek ticari faaliyet imkânı,
- Gerçekçi bir enflasyon muhasebesi imkânı,
- Yerli ve yabancı tüm pazarlara erişim imkânı,
- Azaltılmış bürokratik işlemler ve dinamik işletme yönetimi,
- Stratejik avantaj,
- Her türlü ticari ve sınai faaliyete uygun ve ucuz altyapı imkânı,
- Tedarik zinciri imkânlarından yararlanma kolaylığı,

Serbest Bölgelerin sunmuş olduğu bu avantajlara detayları ile değinmemiz yatırımcılar için ne denli önemi bir yatırım teşvik modeli olduğu ve konunun yatırımcılar tarafından daha net anlaşılması için katkı sağlayacaktır. Bu doğrultuda Serbest Bölgelerin sağlamış olduğu teşvik, destek ve avantajlar aşağıdaki şekilde detaylandırılmıştır.

Vergi İstisna ve Muafiyetleri:

Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi:

3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun 5084 sayılı Kanunun 8. maddesiyle değişik 6. maddesi ve 9. maddesiyle eklenen geçici 3. maddesinin (a) bendi aşağıdaki gibidir:

“Geçici Madde 3- Bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla bu Kanuna göre kurulan serbest bölgelerde faaliyette bulunmak üzere ruhsat almış mükelleflerin;

“a) Bu bölgelerde gerçekleştirdikleri faaliyetleri dolayısıyla elde ettikleri kazançları, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarih itibarıyla faaliyet ruhsatlarında belirtilen süre ile sınırlı olmak üzere gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın 31/12/1960 tarihli ve 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.” (Resmi Gazete Tarih:03.04.2007 ve Sayı:26482)

İş bu defada 5810 sayılı “Serbest Bölgeler Kanunu İle Gümrük Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 7. Maddesinin (a) bendi, 3218 sayılı Serbest Bölgeler kanununun geçici 3. maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendini aşağıdaki şekilde değiştirmiştir:

“Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yılın vergilendirme döneminin sonuna kadar;

a) Serbest bölgelerde üretim faaliyetinde bulunan mükelleflerin bu bölgelerde imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununun 94 üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi ile 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun 15 inci ve 30 uncu maddeleri uyarınca yapılacak tevkifata etkisi yoktur.” (Resmi Gazete Tarih:25.11.2008 ve Sayı: 27065)

3218 sayılı Serbest Bölgeler kanununun geçici 3. maddesinin son paragrafında;

“Serbest bölgelerde faaliyette bulunan gelir veya kurumlar vergisi mükelleflerinin bu bölgelerde imal ettikleri ürünlerin satışından elde ettikleri kazançları Avrupa Birliğine tam üyeliğin gerçekleştiği tarihi içeren yıllık vergileme döneminin sonuna kadar gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır. Bu istisnanın Gelir Vergisi Kanununun 94'üncü maddesinin birinci fıkrasının (6) numaralı bendinin (b) alt bendi kapsamında yapılacak tevkifata etkisi yoktur.” (Resmi Gazete Tarih:04.09.2004 ve Sayı:25573)

Yukarıda ki maddelerden de anlaşıldığı üzere 5084 sayılı yasanın yürürlüğe girdiği tarih itibari ile (Resmi Gazete Tarih:06.02.2004 ve Sayı:25365) Serbest Bölgelerde faaliyette bulunmak üzere ruhsat almış mükellefler ruhsat süresi ile sınırlı olmak üzere Gelir ve Kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. Bu tarihten sonra Serbest Bölgelerde imalat (üretim) faaliyetinde bulunmak üzere ruhsat almış mükellefler faaliyetlerinden elde ettikleri kazançlar Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyeliğin gerçekleştiği hesap döneminin sonuna kadar Gelir ve Kurumlar vergisinden istisna edilmiştir. 6/2/2004 tarihinden sonra Serbest Bölgelerde imalat faaliyeti dışında diğer faaliyet (alım satım, kiralama, montaj, depoculuk vb.) konularında ruhsat almış mükellefler ise Gelir ve kurumlar vergisine tabidir.

Serbest bölge faaliyetlerinden elde edilen kazanç ve gelirler, hiç bir izne tabi olmaksızın yurt dışına veya Türkiye'ye banka kanalı ile transfer edilebilmektedir.

Çalışan Ücretleri Vergi Müstesnası;

3218 sayılı Serbest Bölgeler kanununun değişik 5810 sayılı “Serbest Bölgeler Kanunu İle Gümrük Kanunu'nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 7. Maddesinin 1. Fıkrasının (b) bendinde:

“b) Bu bölgelerde üretilen ürünlerin FOB bedelinin en az %85'ini yurtdışına ihraç eden mükelleflerin istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler gelir vergisinden müstesnadır. Bu oranı %50'ye kadar indirmeye ve kanuni seviyesine

kadar yükseltmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir. Yıllık satış tutarı bu oranın altında kalan mükelleflerden zamanında tahsil edilmeyen vergiler cezasız olarak, gecikme zammıyla birlikte tahsil edilir.” (Resmi Gazete Tarih:25.11.2008 ve Sayı: 27065)

12/03/2009 tarih ve 27167 sayılı resmi gazetede yayınlamış olan 1 Seri No'lu 3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Genel Tebliği ile Serbest Bölgelerde üretim faaliyetinde bulunan firmaların istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretler ilişkin usul ve esasları belirlenmiştir. (Resmi Gazete Tarih:12.03.2009 ve Sayı:27167)

Yukarıda ki maddelerden de anlaşıldığı üzere Serbest bölgelerde üretilen ürünlerin FOB bedelinin en az %85'ini yurt dışına ihraç eden mükelleflerin; istihdam ettikleri personele ödedikleri ücretlerin, Avrupa Birliği'ne tam üyelik tarihine kadar gelir vergisinden müstesna olması hükme bağlanmıştır. Ayrıca yukarıdaki oranı %50'ye kadar indirmeye ve kanuni seviyesine kadar yükseltmeye Bakanlar Kurulu yetkilidir.

KDV;

3065 sayılı KDV kanununun 11. Maddesi 1. fıkrasının (a) bendinde

“1. Aşağıdaki teslim ve hizmetler vergiden müstesnadır:

a) (5766 sayılı Kanununun 12/e maddesiyle değişen bent Yürürlük; 06.06.2008) İhracat teslimleri ve bu teslimlere ilişkin hizmetler, yurt dışındaki müşteriler için yapılan hizmetler, serbest bölgedeki müşteriler için yapılan fason hizmetler ve karşılıklı olmak şartıyla uluslararası roaming anlaşmaları çerçevesinde yurt dışındaki müşteriler için Türkiye'de verilen roaming hizmetleri,”

3065 sayılı KDV kanununun 12. Maddesi 1. fıkrasının (a) ve (b) bendinde

“a) Teslim yurt dışındaki bir müşteriye veya bir serbest bölgedeki alıcıya ya da yetkili gümrük antreposu işleticisine yapılmalı veya mallar yetkili gümrük antreposu işleticisine tevdi edilmelidir.

b) Teslim konusu mal Türkiye Cumhuriyeti gümrük bölgesinden çıkarak bir dış ülkeye veya bir serbest bölgeye vasıl olmalı ya da yetkili gümrük antreposuna konulmalıdır. Teslim konusu malın ihraç edilmeden önce yurt dışındaki alıcı adına hareket eden yurt içindeki firmalar veya bizzat alıcı tarafından işlenmesi veya herhangi bir şekilde değerlendirilmesi durumu değiştirmez.”

3065 sayılı KDV kanununun 17. Maddesi 4. fıkrasının (1) bendinde

“4. Diğer İstisnalar:

1) (5228 sayılı Kanununun 15 inci maddesiyle değişen bent. Yürürlük: 1.8.2004) Serbest bölgelerde verilen hizmetler,” denilmektedir. (3065 - Katma Değer Vergisi Kanunu)

Yukarıdaki maddelerden anlaşıldığı üzere Katma Değer Vergisi Kanununun 11 ve 12. maddelerine göre, yürürlükte bulunan ihracat ve gümrük mevzuatlarına uygun olarak serbest bölgelere gönderilen malların, serbest bölgedeki alıcılara teslim edilmesi ve serbest bölgeye vasıl olması şartıyla, ihracat istisnası kapsamında katma değer vergisi istisnası uygulanmaktadır.

İhracat istisnası kapsamındaki teslimlerin tevsikinde, asıl belge olarak gümrük beyannamesi aranılmakla birlikte, serbest bölgelerde tüketilmek veya kullanılmak üzere doğrudan bir üretimin girdisi olmaksızın 5.000 USD altı yapılan yiyecek, içecek ve temizlik maddeleri gibi eşyaların serbest bölgedeki alıcılara teslimi ve serbest bölgeye vasıl olduğunun serbest bölge işlem formu ile tevsik edilmesi yeterlidir. (Turan, 2008)

Serbest Bölgelere verilen hizmetlerin KDV’den istisna edilebilmesi için mutlaka Serbest sınırları içerisinde verilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan Türkiye’den Serbest Bölgelerdeki kullanıcılara verilen hizmetler genel hükümler çerçevesinde KDV’ne tabidir.

Gümrük Vergileri;

Serbest bölgeye getirilen Türkiye veya AB menşeli ya da buralarda serbest dolaşımda bulunan malların, serbest dolaşımda bulunma statüsü değişmediğinden, Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere girişinde gümrük vergisine tabi değildirler. Yine üçüncü ülke menşeli malların serbest bölgeye girişinde ve bu malların Türkiye veya AB üyesi ülkeler dışındaki 3. ülkelere gönderilmesi halinde de gümrük vergisi tabi değildirler. Ancak serbest bölgeden Türkiye'ye veya AB üyesi ülkelere gönderilen serbest dolaşım durumunda olmayan 3. Ülke menşeli mallar için Ortak Gümrük Tarifesinde belirtilen oran üzerinden telafi edici vergi olarak gümrük vergisi ödenmektedir. Bununla beraber serbest dolaşımda olmayan eşyanın serbest bölgeden Türkiye'ye ithalatında ise ticaret politikası önlemlerine tabi olunacağından gümrük vergisi tahsil edilmektedir.

Şekil 6: Serbest Bölge Gümrük Vergi Uygulaması

Buna ilave olarak Serbest bölgede bulunan emtia kaldığı süre boyunca Gümrük ve kambiyo mükellefiyetlerine dair mevzuat hükümleri uygulanmadan kalabilir. Böylece yatırımcılar Gümrük kanununun getirdiği fiyat, kalite, standartlarla ve ithalat, ihracat işlemleri uygulama yükümlüğünden muaf sayılırlar.

Damga Resim Harç

3218 sayılı Serbest Bölgeler kanununun değişik 5810 sayılı “Serbest Bölgeler Kanunu İle Gümrük Kanunu’nda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” 7. Maddesinin 1. Fıkrasının (c) bendinde:

“c) Bu bölgelerde gerçekleştirilen faaliyetlerle ilgili olarak yapılan işlemler ve düzenlenen kâğıtlar damga vergisi ve harçlardan müstesnadır.” (Resmi Gazete Tarih:25.11.2008 ve Sayı: 27065)

Yukarıdaki maddeden de anlaşılacağı üzere Serbest Bölgelerde faaliyette bulunmak üzere, ruhsat almış mükelleflerin bu bölgelerde gerçekleştirmiş oldukları faaliyetlerine ilişkin işlemler ve düzenlenen kâğıtlar damga vergisi ve harçlardan muafır. Örneğin Serbest Bölge dahilinde yapılan gayrimenkul satışları tapu harçlarından muafır.

Orta ve Uzun Vadede Geleceği Planlayabilme İmkânı

Türkiye’deki en uzun süreli yatırım teşvik izinleri kanuna göre aşağıdaki sürelerde verilmektedir. (Resmi Gazete Tarih:22.04.2010 ve Sayı:27560, 2010)

- Hazır işyeri kiralayan kiracı-kullanıcı firmalar için 15 yıl,
  - Hazır işyeri kiralayan üretici-kiracı-kullanıcı firmalar için 20 yıl,
  - Kendi işyerini inşa eden yatırımcı-kullanıcı firmalar için 30 yıl,
  - Kendi işyerini inşa eden üretici-yatırımcı-kullanıcı firmalar için 45 yıl,
- süreli faaliyet ruhsatı düzenlenmektedir.

Diğer taraftan, yatırımcı kullanıcılara Hazinesinin özel mülkiyetinde bulunan arazi, arsa ve binalar kiralanabilir veya bunlar üzerinde 49 yıla kadar irtifak hakkı tesis edilebilir. (Resmi Gazete Tarih:22.04.2010 ve Sayı:27560, 2010) Sadece özel olan Serbest Bölgelerde ise arsa ve/veya kapalı işyeri satın alarak mülkiyetini tapu devri ile tescil edebilmektedir.

Diğer

İşlem Kolaylığı – Tek noktadan Hizmet

- Serbest bölgelerde istihdam edilecek yabancı uyruklu kişilerin çalışma izinleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'ndan değil T.C. Ekonomi Bakanlığı Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Böylece firmalara faaliyet ruhsatlarını alırken daha en baştan ve tek merciden işlemlerini bitirebilme kolaylığı sağlanmıştır.
- Serbest bölgelerde Proje onayları, inşaat izinleri, imar iskan ruhsatları Serbest Bölge Müdürlükleri tarafından hızlı ve en uygun maliyetler ile sağlanmaktadır.
- Serbest Bölge'de yatırım yapacak olan firmalar vergisiz, hiçbir izne tabii olmadan yurtdışından 2. el, kullanılmış makine getirebilmektedirler.
- Altyapı bölgelerde işletici firma tarafından hazırlanmış ve firmaların hizmetine sunulmuştur. Firmalar doğrudan altyapı hizmet alımlarını başka 3. taraf mercilerle muhatap olmadan işletici firmalardan sağlayabilmektedir.
- Serbest bölgede sağlanan teşvik ve avantajlardan yerli ve yabancı bütün firmalar eşit olarak yararlanır. İşleticiler ve kullanıcılar, yatırım ve üretim safhalarında Bakanlar Kurulu'nca belirlenecek vergi dışı teşviklerden de yararlandırılabilir.
- Serbest Bölgelerdeki depolarda zaman sınırlaması olmadan gümrük vergileri ödenmeksizin mallar depolanabilmektedir.
- Serbest Bölgede merkezi bulunan yatırımcılar dilerlerse herhangi bir konvertible döviz cinsinden muhasebe kayıtlarını tutabilirler. Böylece gerçekçi bir enflasyon muhasebesi yapmış olurlar. Ancak merkezi Türkiye'de şubesi Serbest bölgede olan firmalar bu imkândan yararlanamayacaklar TL cinsinden hesap tutmaya devam edeceklerdir.

Diğer Teşvik Sistemleri

Serbest Bölgelerde faaliyet gösteren firmalar yukarıda belirtilen tüm teşvik ve avantajlara ilave ülke genelinde uygulanan teşviklerden de yararlanabilmektedirler. Örneğin Serbest Bölgeler “Kümelenmiş Yatırım Bölgesi” olarak kabul edildiği için Genel Teşvik Sisteminde Organize Sanayi Bölgeleri gibi bir alt bölgeye sağlanan desteklerden faydalanmaktadır. Ayrıca yapılarına uyan tüm teşvik modellerine başvurup kabul görmeleri durumunda faydalanmaları için önlerinde hiçbir engel yoktur : Eximbank kredileri, marka teşvikleri, yurtdışı fuar katılımları, Kalkınma Ajansı teşvikleri, KOSGEB, İŞKUR vb. kurumların teşvikleri vb.. Bu nedenle Serbest Bölge Teşvikleri En kapsamlı Teşvik Modeli olarak değerlendirilebilir.

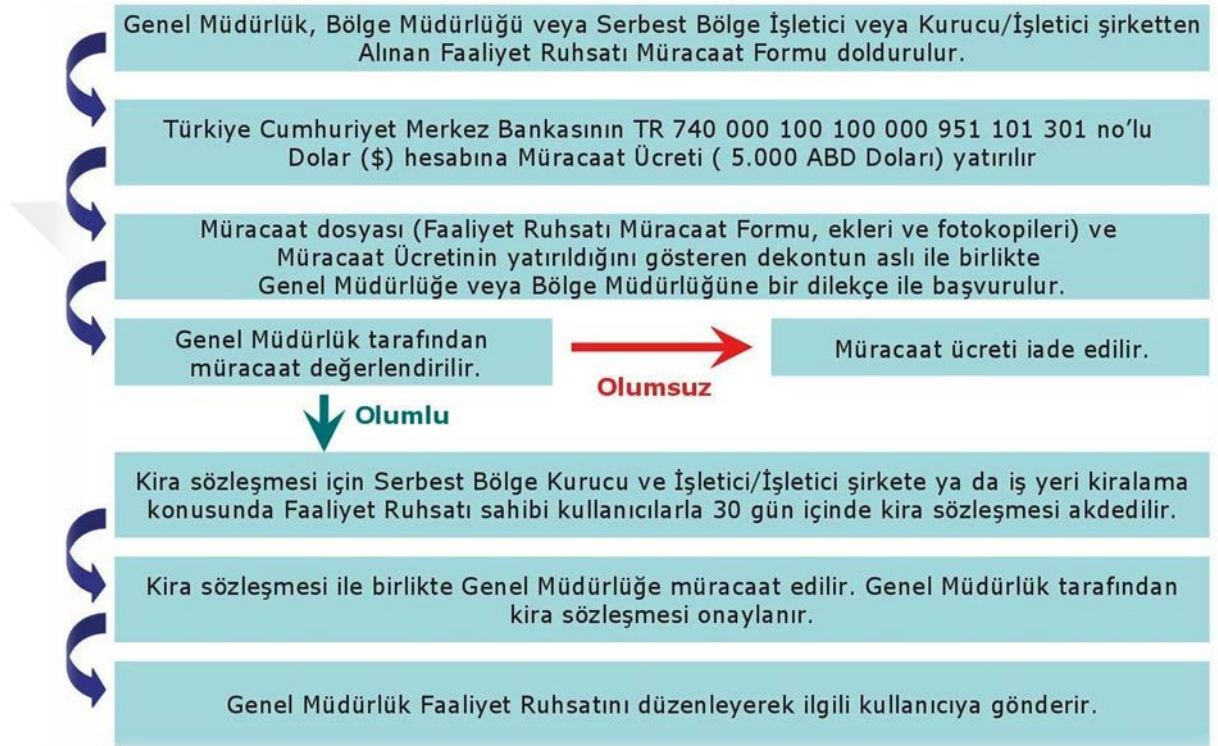
5.4. Serbest Bölge Faaliyet Türleri

Serbest Bölgelerde firmalar aşağıdaki belirtiler Faaliyet konularında faaliyet gösterebilirler. (www.ekonomi.gov.tr)

- Üretim: Üretilen malın yanı sıra, bu malın üretiminde kullanılan ham madde ve ara maddelerin alım-satımı, depolanması, markalanması, ambalajlanması, etiketlenmesi, sergilenmesi ve bakım onarımı yapılabilir.
- Alım –Satım: Ticareti yapılan malların alım-satımı, depolanması, etiketlenmesi, ambalajlanması ve sergilenmesi yapılabilir.
- Depo İşletmeciliği: Kullanıcı veya kullanıcı olmayan diğer kişi veya kuruluşların malları depolanabilir.
- İşyeri Kiralama: Kullanıcılara hazır işyerleri kiraya verilebilir.
- Montaj-De montaj: Faaliyet Ruhsat Başvurusunda belirtilen malların montajı veya de montajı yapılabilir.
- Bakım Onarım: Faaliyet Ruhsat Başvurusunda belirtilen malların bakımı ve onarımı yapılabilir.
- Lojistik
- Bankacılık
- Sigortacılık
- Kıyı Bankacılığı
- Finansal Kiralama
- Diğerleri (Yukarıda belirtilen faaliyetlerin dışında kalanlar) Diğerleri

5.5. Başvuru Prosedürü

Serbest bölgelerde faaliyette bulunmak isteyen yerli ve yabancı firmalar Ekonomi Bakanlığı Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğünden Faaliyet Ruhsatı alınması gerekmektedir. Ve bu faaliyet ruhsatını almak üzere yatırımcıların;

Şekil 7: Serbest Bölge Başvuru Prosedürü

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016c) *Faaliyet Ruhsatı Başvuru İşlemleri*. Nisan 2016 tarihinde

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070961> adresinden alındı

Şekil 7'deki Serbest Bölge başvuru prosedürünü izlemeleri gerekmektedir.

5.6. Serbest Bölge Örnekleri

Dünyadaki ve ülkemizdeki Serbest Bölgelere örnek olarak Jurong Petrokimya Özel Ekonomi Bölgesi (Singapur), Incheon Serbest Ekonomi Bölgesi (G. Kore), JAFZA-Jebel Ali Serbest Bölgesi (Dubai), Avrupa Serbest Bölgesi (Türkiye) bilgileri aşağıdaki gibidir.

Jurong Petrokimya Özel Ekonomi Bölgesi (Singapur)

- Toplam 42 milyar dolar yerli ve yabancı yatırım almıştır.
- Dünyanın en büyük petro kimya devleri dahil 150 şirket
- İstihdam: 30.000 kişi
- Kümelenme, ölçek ekonomisi ve dikey entegrasyon sayesinde sağlanan verimliliğin yanı sıra kuruluş maliyetlerinde %25-30, lojistik maliyetlerinde ise %10-15 tasarruf sağlanmaktadır.

Incheon Serbest Ekonomi Bölgesi (G. Kore)

- İlk Faz Açılış: 2009, Proje Bitiş: 2020
- Yapılacak Altyapı yatırımlarının toplamı 27,5 milyar dolardır.
- Bölge temel olarak uluslararası ticaret, lojistik, bilişim teknolojileri, biyoteknoloji, ar-ge ve turizm merkezi olarak faaliyet göstermektedir.

JAFZA-Jebel Ali Serbest Bölgesi (Dubai)

- Kuruluş 1985.
- Dünyanın en büyük ilk 500 şirketinin 120'si buradadır.
- Toplam 6.400 şirket
- Dubai Şeyhliği'nin toplam ihracatının %50'sini gerçekleştirmektedir.

- Dubai ekonomisinin %25'ini oluşturmaktadır.
- İstihdam:160.000
- BAE'ne gelen Doğrudan Yabancı Yatırımların %20'si buradadır.

Avrupa Serbest Bölgesi (Türkiye)

- Kuruluş 1996 16.10.1996 gün ve 96/9108 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile
- Toplam yatırım alanı 2 milyon m2
- Master planı ABD'li Svanke Hayden mimarlık bürosu
- İstihdam 4.000
- Ticaret Hacmi 2.5 milyar USD
- Yatırımcıların büyük çoğunluğu çok uluslu, teknoloji üretim firmaları oluşturmaktadır
- Lojistik
  - 4 Saatlik uçuş mesafesinde, Toplam 1,5 milyar nüfuslu, 22 Trilyon \$ GSMH'ya sahip dünyanın en önemli pazarlarının merkezi
  - TEM otoyoluna 1,2 km cepheli
  - Bulgaristan ve Yunanistan sınırına 125 km
  - İstanbul 'a 100 km
  - Ambarlı limanlarına 80 km
  - Tekirdağ limanına 45 km
  - Çorlu uluslararası havalimanına 15 km
  - İstanbul Atatürk Havalimanına 110 km
  - Çerkezköy tren istasyonuna 15 km
- ASB'de hizmetler ISO 9001, ISO 22000, ISO 14001,OHSAS 18001, ISO 50001 ile belgelendirilmiş olarak uluslararası standartlara uygun olarak sunulmaktadır. Tüm altyapı hizmetleri: Elektrik, su, atık su, doğal gaz, haberleşme, yol, yükleme-boşaltma hizmetleri, yemek, 24

saat özel güvenlik, inşaat ve bakım hizmetleri, IT destek hizmetleri vb.

ASB, yatırımcılarına kiralık ve satılık ofisler, depolar, üretim alanları, 2.500 m²'den başlayan altyapısı hazır arsalar da sunmaktadır. (ASB, 2016)

5.7 Serbest Bölge İstatistikleri

Ülkemizdeki teşvik sistemi içerisinde yer alan serbest bölgeler, dış ticaret açığının kapatılması yönünde aktif bir araç olarak kullanılmaktadır. Dolayısıyla serbest bölge istatistiki verilerinin dış ticaret verileri ile birlikte değerlendirilmesi faydalı olacaktır. İlk olarak ülkemiz 1991 -2015 yılları arasındaki dış ticaret hacmi Tablo 26’da değerlendirilmiştir.

Tablo 26: Türkiye Cumhuriyeti Dış Ticaret Hacmi, 1991-2015 (Bin ABD \$)

Yıllar	İhracat	İhracat Değişim(%)	İthalat	İthalat Değişim (%)	Dış Ticaret Dengesi	Toplam Dış Ticaret Hacmi	Toplam Dış Tic. Değişim (%)	TR İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1991	13.593.462	4,9	21.047.014	-5,6	-7.453.552	34.640.476	-5,6	65%
1992	14.714.629	8,2	22.871.055	8,7	-8.156.426	37.585.684	8,7	64%
1993	15.345.067	4,3	29.428.370	28,7	-14.083.303	44.773.436	28,7	52%
1994	18.105.872	18,0	23.270.019	-20,9	-5.164.147	41.375.891	-20,9	78%
1995	21.637.041	19,5	35.709.011	53,5	-14.071.970	57.346.052	53,5	61%
1996	23.224.465	7,3	43.626.642	22,2	-20.402.178	66.851.107	22,2	53%
1997	26.261.072	13,1	48.558.721	11,3	-22.297.649	74.819.792	11,3	54%
1998	26.973.952	2,7	45.921.392	-5,4	-18.947.440	72.895.344	-5,4	59%
1999	26.587.225	-1,4	40.671.272	-11,4	-14.084.047	67.258.497	-11,4	65%
2000	27.774.906	4,5	54.502.821	34,0	-26.727.914	82.277.727	34,0	51%
2001	31.334.216	12,8	41.399.083	-24,0	-10.064.867	72.733.299	-24,0	76%
2002	36.059.089	15,1	51.553.797	24,5	-15.494.708	87.612.886	24,5	70%
2003	47.252.836	31,0	69.339.692	34,5	-22.086.856	116.592.528	34,5	68%
2004	63.167.153	33,7	97.539.766	40,7	-34.372.613	160.706.919	40,7	65%
2005	73.476.408	16,3	116.774.151	19,7	-43.297.743	190.250.559	19,7	63%
2006	85.534.676	16,4	139.576.174	19,5	-54.041.498	225.110.850	19,5	61%
2007	107.271.750	25,4	170.062.715	21,8	-62.790.965	277.334.464	21,8	63%
2008	132.027.196	23,1	201.963.574	18,8	-69.936.378	333.990.770	18,8	65%
2009	102.142.613	-22,6	140.928.421	-30,2	-38.785.809	243.071.034	-30,2	72%
2010	113.883.219	11,5	185.544.332	31,7	-71.661.113	299.427.551	31,7	61%
2011	134.906.869	18,5	240.841.676	29,8	-105.934.807	375.748.545	29,8	56%
2012	152.461.737	13,0	236.545.141	-1,8	-84.083.404	389.006.877	-1,8	64%
2013	151.802.637	-0,4	251.661.250	6,4	-99.858.613	403.463.887	6,4	60%
2014	157.610.158	3,8	242.177.117	-3,8	-84.566.959	399.787.275	-3,8	65%
2015	143.838.871	-8,7	207.234.359	-14,4	-63.395.487	351.073.230	-14,4	69%

Kaynak: (TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2016, Haziran) Temmuz 2016 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı

Ülkemiz dış ticareti 1991 yılında 35 milyar USD’den 2015 yılı sonunda 10 kat artarak 351 milyar USD’e ulaşmıştır. Bu dönemde ülke ihracatı 1999,2009,2013 ve 2015 yılları hariç pozitif oranda artarak devam etmiştir. İhracat oransal olarak en

büyük yükselişini %33,7 ile 2004 yılında rakamsal olarak yaklaşık 25 milyar USD ile 2008 yılında gerçekleştirilmiştir. Yine ihracat en büyük düşüşünü oransal olarak %22,6 ile 2009 yılında rakamsal olarak yine aynı yılda 30 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. İthalat rakamları ise inişli çıkışlı bir seyir izlemiş Tablo 26'da verilen 25 yılın 9 yılı bir önceki yıla göre düşmüş, kalan 16 yılda ise bir önceki yıla göre artmıştır. İthalat oransal olarak en yüksek düşüşünü %30,2 2009 yılında gerçekleştirmiş olup, rakamsal olarak aynı dönemde 2009 yılında 61 milyar USD olarak gerçekleşmiştir. Yine ithalat en yüksek artış oransal olarak %53,5 ile 1995 yılında, rakamsal olarak 55 milyar USD olarak 2011 yılında gerçekleşmiştir.

Serbest bölgelerin ticaret hacmi verilerini vermeden önce, serbest bölgelerin özel yapısı nedeni ile ticaret hacminin nasıl oluştuğunun açıklanması faydalı olacaktır. Serbest bölgelerde beş işlem yönü bulunmaktadır. Bunlar; Yurtdışından serbest bölgeye, serbest bölgeden yurtdışına, yurtiçinden serbest bölgeye, serbest bölgeden yurtiçine ve bölge içi şeklindedir. Burada bölge içi olarak tanımlanan işlem yönü aynı serbest bölge içerisindeki kullanıcıların birbiri arasındaki alış ve satış işlemleri olup, bu veri sadece istatistik olarak tutulmakta, serbest bölge ticaret hacmini etkilememektedir. Serbest bölge ticaret hacmini oluşturan diğer dört işlem yönünün açıklaması aşağıdaki gibidir:

Yurtdışından serbest bölgeye: Serbest bölgeye yurtdışından mal veya hizmet alınmasını ifade etmektedir.

Serbest bölgeden yurtdışına: Serbest bölgeden yurtdışına mal veya hizmet verilmesini ifade etmektedir.

Yurtiçinden serbest bölgeye: Serbest bölgeye yurtiçinden mal veya hizmet alınmasını ifade etmektedir. Bu işlem ülkemiz dış ticareti açısından ihracat olarak değerlendirilmektedir.

Serbest bölgeden yurtiçine: Serbest bölgeden yurtiçine mal veya hizmet verilmesi ifade etmektedir. Bu işlem ülkemiz dış ticareti açısından ithalat olarak değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki verilen bilgiler ışığında serbest bölgeler için yurtdışından serbest bölgeye mal yada hizmet alınması ülkemiz dış ticaretindeki ithalat ile, serbest bölgeden yurtdışına mal yada hizmet verilmesini ülkemiz dış ticaretindeki ihracat olarak eşleştirilebilir. Tablo 26’da vermiş olduğumuz 1991 – 2015 yılları arası ülkemiz dış ticaret verileri ile aynı dönem için serbest bölge ticaret hacmi verileri Tablo 27’de verilmiştir.

Tablo 27: Serbest Bölge Ticaret Hacmi,1991-2015 19991-2015 (Bin ABD \$)

Yıllar	YURTDIŞINDAN S. BÖLGELERE	S. BÖLGELERDEN YURTDIŞINA	Değişim (%)	YURTDIŞINDAN S. BÖLGELERE	Değişim (%)	S. BÖLGELERDEN YURTDIŞINA	TOPLAM	Değişim (%)	SB'lerde İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1991	126.856	60.140		122.364		181.847	491.207		49%
1992	136.243	94.902	57,8%	186.517	52,4%	209.906	627.568	27,8%	51%
1993	215.760	177.860	87,4%	293.375	57,3%	333.914	1.020.910	62,7%	61%
1994	492.320	321.685	80,9%	442.718	50,9%	702.030	1.958.752	91,9%	73%
1995	545.439	543.184	68,9%	902.017	103,7%	968.989	2.959.629	51,1%	60%
1996	584.217	576.367	6,1%	1.230.079	36,4%	1.243.558	3.634.221	22,8%	47%
1997	683.828	761.243	32,1%	1.973.956	60,5%	2.088.847	5.507.874	51,6%	39%
1998	875.643	1.021.777	34,2%	2.815.572	42,6%	3.004.772	7.717.764	40,1%	36%
1999	854.466	1.063.809	4,1%	2.773.872	-1,5%	3.194.413	7.886.560	2,2%	38%
2000	982.807	1.173.717	10,3%	4.396.052	58,5%	4.748.017	11.300.593	43,3%	27%
2001	1.086.187	1.472.186	25,4%	2.713.213	-38,3%	3.059.660	8.331.246	-26,3%	54%
2002	1.527.505	2.257.017	53,3%	3.588.796	32,3%	3.729.278	11.102.596	33,3%	63%
2003	2.118.701	3.445.229	52,6%	5.637.677	57,1%	5.406.460	16.608.066	49,6%	61%
2004	2.882.293	4.243.193	23,2%	7.520.326	33,4%	7.464.590	22.110.402	33,1%	56%
2005	3.160.497	4.610.270	8,7%	7.703.962	2,4%	7.888.097	23.362.826	5,7%	60%
2006	3.071.081	4.862.882	5,5%	7.951.048	3,2%	7.939.017	23.824.029	2,0%	61%
2007	3.045.262	5.311.371	9,2%	8.299.939	4,4%	7.916.873	24.573.445	3,1%	64%
2008	3.194.849	5.873.559	10,6%	8.247.524	-0,6%	7.262.124	24.578.055	0,0%	71%
2009	2.176.871	4.913.524	-16,3%	5.492.960	-33,4%	5.173.528	17.756.882	-27,8%	89%
2010	2.294.777	4.360.716	-11,3%	6.625.524	20,6%	5.291.189	18.572.206	4,6%	66%
2011	2.668.180	6.924.450	58,8%	7.252.802	9,5%	5.800.743	22.646.175	21,9%	95%
2012	2.971.393	7.070.643	2,1%	7.257.543	0,1%	5.753.556	23.053.135	1,8%	97%
2013	2.886.929	7.701.394	8,9%	7.490.100	3,2%	5.161.974	23.240.397	0,8%	103%
2014	2.732.526	7.957.871	3,3%	7.058.603	-5,8%	4.683.242	22.432.242	-3,5%	113%
2015	2.205.295	7.493.675	-5,8%	6.549.732	-7,2%	4.011.960	20.260.661	-9,7%	114%

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016f) Serbest Bölge İstatistikleri. Haziran 2016 tarihinde www.ekonomi.gov.tr adresinden alındı

Serbest bölgelerin ticaret hacmi ülkemiz dış ticaretinden daha iyi performans sergileyerek 1991 yılında 491 milyon USD’den 2015 yılı sonunda 41 kat artarak 20 milyar USD’e ulaşmıştır. Bu dönemde yurtdışından serbest bölgelere 1999, 2001, 2008, 2009, 2014 ve 2015 yılları hariç pozitif oranda artış göstermiştir. Yurtdışından serbest bölgelere ticaret hacmi yükselişi oransal olarak en büyük

%103,7 ile 1995 yılında, rakamsal olarak yaklaşık 2.048 milyon USD ile 2003 yılında gerçekleştirilmiştir. Yine yurtdışından serbest bölgelere ticaret hacmi en büyük düşüşü oransal olarak %38,3 ile 2001 yılında rakamsal olarak 2.755 milyon USD ile 2009 yılında olarak gerçekleşmiştir. Serbest bölgeden yurtdışına ticaret hacmi 2009, 2010 ve 2015 yılları hariç pozitif oranda artış göstermiştir. Bu yönüyle yurtdışından serbest bölgelere ticaret hacmine göre daha iyi bir performans göstermiştir. Serbest bölgeden yurtdışına ticaret hacmi oransal olarak en yüksek düşüşünü %16,3 2009 yılında gerçekleştirmiş olup, rakamsal olarak aynı dönemde 2009 yılında 960 milyon USD olarak gerçekleşmiştir. Yine serbest bölgeden yurtdışına ticaret hacmi en yüksek artış oransal olarak %87,4 ile 1993 yılında, rakamsal olarak yaklaşık 2,6 milyar USD olarak 2011 yılında gerçekleşmiştir. Serbest Bölgelerin toplam ticaret hacmi verileri incelendiğinde en yüksek değerine yaklaşık 24,6 milyar USD ile 2007 yılında ulaşılmıştır. En fazla düşüşü ise %27,8'lik düşüş ile 2009 yılında gerçekleştirmiştir. Toplam ticaret hacmi 2001, 2009, 2014 ve 2015 yılları hariç genelde artış göstermiştir.

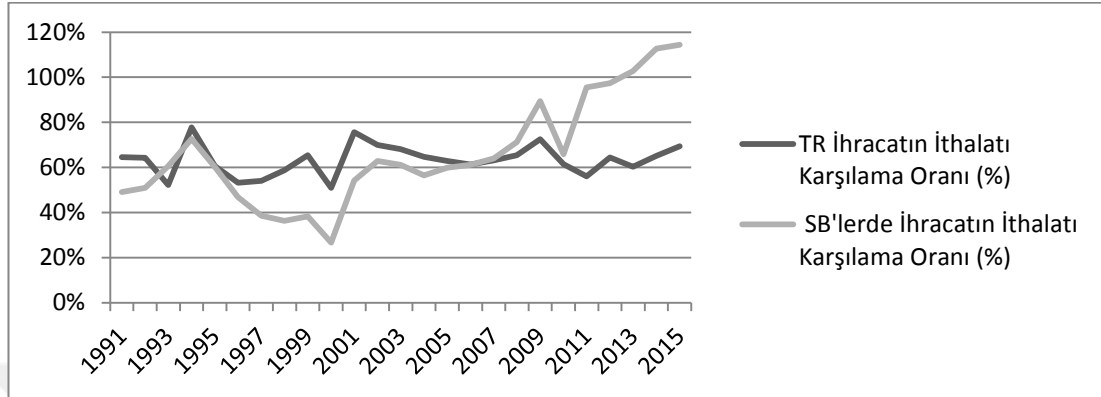
Ülkemizin dış ticaretini ve serbest bölgelerin ticaret hacmi verileri birlikte değerlendirildiğinde serbest bölgelerin ticaret hacminin ülkemiz dış ticareti açısından önemi anlaşılacaktır. 1991-2015 yılları arasında yıllık bazda ülkemiz dış ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranı ve serbest bölgeden yurtdışına ticaret hacminin yurtdışından serbest bölgeye ticaret hacmi oranı Tablo 28'de tablo olarak, Şekil 8'de grafik olarak verilmiştir.

Tablo 28: Ülkemiz Dış Ticareti ve Serbest Bölgelerin İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)

Yıllar	TR İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)	SB'lerde İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
1991	65%	49%
1992	64%	51%
1993	52%	61%
1994	78%	73%
1995	61%	60%
1996	53%	47%
1997	54%	39%
1998	59%	36%
1999	65%	38%
2000	51%	27%
2001	76%	54%
2002	70%	63%
2003	68%	61%
2004	65%	56%
2005	63%	60%
2006	61%	61%
2007	63%	64%
2008	65%	71%
2009	72%	89%
2010	61%	66%
2011	56%	95%
2012	64%	97%
2013	60%	103%
2014	65%	113%
2015	69%	114%

Kaynak: (TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2016, Haziran) Temmuz 2016 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden ve (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016f) Serbest Bölge İstatistikleri. Haziran 2016 tarihinde www.ekonomi.gov.tr adresinden alındı

Şekil 8: Ülkemiz Dış Ticareti ve Serbest Bölgelerin İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)

Kaynak: (TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2016, Haziran) Temmuz 2016 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden ve (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016f) Serbest Bölge İstatistikleri. Haziran 2016 tarihinde www.ekonomi.gov.tr adresinden alındı

Tablo 28 ve, Şekil 8’de verilen ülkemiz dış ticareti ve serbest bölgelerin ihracatın ithalatı karşılama oranları(%) değerlendirildiğinde; Analiz edilen 1991-2015 yılı arası ülkemiz dış ticaretinde ihracatın ithalatı karşılama oranında 1991 yılında %65 olan değer 2015 yılından %4’lük bir artışla %69 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde en küçük değer %51 ile 2000 yılında, en yüksek değer %78 ile 1994 yılında gerçekleşmiştir. Bu dönem için ortalama %63 olmuştur. Değerlendirmeye alınan 25 yıl için 11 yıl artış, 13 yıl azalış göstermiştir. En son düşüş 2013 yılında %64’ten %60’e %4 olarak gerçekleşmiştir. Serbest bölgelerde ise 1991 yılında %49 olan değer 2015 yılında %65’lik bir artışla %114 oranla %14’lük bir cari fazla vermiştir. Bu dönemde en küçük değer %27 ile 2000 yılında, en yüksek değer %114 ile 2015 yılında gerçekleşmiştir. Bu dönem için ortalama %66 olmuştur. 2006 yılına kadar ülkemiz dış ticaretinin paralelinde veya daha kötü performans sergileyen serbest bölgeler bu yıl itibari ile ülkemiz dış ticaretinden pozitif yönde ayrılmış bu yıldan sonra 2010 yılındaki yaşanan düşüş hariç sürekli olarak artış göstermiştir. Son 5 yıldır bu artış devam etmektedir. Bu yönüyle serbest bölgelerin cari açığın kapatılmasında daha etkin kullanılması ülkemiz dış ticareti açısından pozitif etki yaratacağı söylenebilir.

Tablo 29: Ülkemiz Dış Ticareti Yollara Göre İthalat 2000 -2015 (Bin USD)

Yıl	Toplam	Denizyolu	%	Demiryolu	%	Karayolu	%	Havayolu	%	Diğer	%
2015	207.234.359	124.439.886	60,05%	1.169.581	0,56%	34.364.154	16,58%	20.002.844	9,65%	27.257.894	13,15%
2014	242.177.117	141.381.287	58,38%	1.206.626	0,50%	37.300.980	15,40%	24.696.997	10,20%	37.591.227	15,52%
2013	251.661.250	139.927.201	55,60%	1.773.400	0,70%	40.058.217	15,92%	32.602.866	12,96%	37.299.565	14,82%
2012	236.545.141	129.029.330	54,55%	2.346.113	0,99%	39.414.333	16,66%	23.797.146	10,06%	41.958.219	17,74%
2011	240.841.676	133.440.206	55,41%	3.185.525	1,32%	44.516.802	18,48%	21.514.596	8,93%	38.184.548	15,85%
2010	185.544.332	98.629.933	53,16%	2.454.604	1,32%	42.442.194	22,87%	15.131.613	8,16%	26.885.987	14,49%
2009	140.928.421	73.962.307	52,48%	1.723.345	1,22%	33.514.253	23,78%	11.562.648	8,20%	20.165.868	14,31%
2008	201.963.574	105.743.822	52,36%	2.573.376	1,27%	41.296.201	20,45%	16.898.462	8,37%	35.451.714	17,55%
2007	170.062.715	86.670.036	50,96%	2.540.385	1,49%	38.631.797	22,72%	16.912.068	9,94%	25.308.429	14,88%
2006	139.576.174	68.354.704	48,97%	2.196.112	1,57%	32.694.202	23,42%	13.710.656	9,82%	22.620.501	16,21%
2005	116.774.151	56.497.886	48,38%	1.816.522	1,56%	28.667.246	24,55%	13.072.142	11,19%	16.720.355	14,32%
2004	97.539.766	49.465.830	50,71%	1.254.518	1,29%	23.979.223	24,58%	12.294.583	12,60%	10.545.612	10,81%
2003	69.339.692	33.774.929	48,71%	645.051	0,93%	17.822.702	25,70%	8.445.731	12,18%	8.651.279	12,48%
2002	51.553.797	23.720.891	46,01%	460.443	0,89%	14.201.483	27,55%	6.366.104	12,35%	6.804.876	13,20%
2001	41.399.083	20.170.596	48,72%	281.345	0,68%	13.511.686	32,64%	5.223.182	12,62%	2.212.274	5,34%
2000	54.502.821	27.558.493	50,56%	229.889	0,42%	18.301.107	33,58%	5.892.215	10,81%	2.521.117	4,63%
Toplam	2.447.644.069	1.312.767.337	53,63%	25.856.835	1,06%	500.716.580	20,46%	248.123.853	10,14%	360.179.463	14,72%

Kaynak: (TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2016, Haziran) Temmuz 2016 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı.

Tablo 29’da verilen ülkemiz dış ticareti yollara göre ithalat rakamları incelendiğinde 2000 – 2015 yılları arasında toplam ithalatın sırasıyla %53,63 ile denizyolu ile %20,46 karayolu ile %10,14 havayolu ile %1,06 demiryolu ile %14,72’lik kısmının bunların dışında gerçekleştiği görülmektedir. Burada ağırlıklı olarak %53,63 ile en yüksek orana sahip denizyolunun 2000 yılında %50,56 olan oranı %9,49’li bir artış göstererek 2015 yılında %60,05’e ulaşmıştır. %20,46 orana sahip karayolunda 2000 yılında 33,58 olan oranı %17’lik bir düşüşle %16,58 olarak gerçekleşmiştir. %10,14 orana sahip havayolu paralel bir seyir izleyerek 2000 yılında %10,81 olan oranı 2015 yılında %9,65 olarak gerçekleşmiştir. İthalatta en düşük orana sahip demiryolu taşımacılığı ortalama %1,06 olarak seyretmiş, 2000 yılında %0,42 olan oranı, en yüksek 2006 yılında %1,57 ulaşmış, daha sonra tekrar düşüş eğilimi göstererek 2015 yılında %0,56 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 30: Ülkemiz Dış Ticareti Yollara Göre İhracat 2000 -2015 (Bin USD)

Yıl	Toplam	Denizyolu	%	Demiryolu	%	Karayolu	%	Havayolu	%	Diğer	%
2015	143.838.871	78.036.876	54,25%	806.721	0,56%	46.708.755	32,47%	17.275.523	12,01%	1.010.997	0,70%
2014	157.610.158	86.304.496	54,76%	922.776	0,59%	55.270.960	35,07%	14.103.312	8,95%	1.008.613	0,64%
2013	151.802.637	82.930.885	54,63%	956.521	0,63%	53.674.535	35,36%	12.960.697	8,54%	1.279.999	0,84%
2012	152.461.737	77.983.403	51,15%	1.017.753	0,67%	50.440.156	33,08%	21.781.595	14,29%	1.238.830	0,81%
2011	134.906.869	73.576.384	54,54%	1.242.610	0,92%	50.257.713	37,25%	8.577.891	6,36%	1.252.272	0,93%
2010	113.883.219	57.784.065	50,74%	990.802	0,87%	45.948.708	40,35%	7.684.769	6,75%	1.474.875	1,30%
2009	102.142.613	47.145.609	46,16%	906.923	0,89%	42.392.616	41,50%	9.764.289	9,56%	1.933.175	1,89%
2008	132.027.196	66.456.960	50,34%	1.260.202	0,95%	50.923.205	38,57%	10.435.291	7,90%	2.951.539	2,24%
2007	107.271.750	52.174.049	48,64%	1.081.911	1,01%	44.482.360	41,47%	7.018.292	6,54%	2.515.138	2,34%
2006	85.534.676	42.670.650	49,89%	911.760	1,07%	35.170.349	41,12%	4.880.697	5,71%	1.901.219	2,22%
2005	73.476.408	35.425.856	48,21%	756.935	1,03%	31.602.012	43,01%	3.978.592	5,41%	1.713.013	2,33%
2004	63.167.153	31.259.851	49,49%	577.822	0,91%	27.104.284	42,91%	3.906.835	6,18%	318.361	0,50%
2003	47.252.836	23.233.359	49,17%	394.459	0,83%	20.306.073	42,97%	3.227.575	6,83%	91.370	0,19%
2002	36.059.089	17.013.192	47,18%	249.366	0,69%	16.416.566	45,53%	2.339.331	6,49%	40.634	0,11%
2001	31.334.216	15.521.220	49,53%	173.592	0,55%	13.219.437	42,19%	2.263.689	7,22%	156.277	0,50%
2000	27.774.906	13.080.017	47,09%	93.957	0,34%	12.013.620	43,25%	2.338.492	8,42%	248.819	0,90%
Toplam	1.560.544.333	800.596.870	51,30%	12.344.111	0,79%	595.931.349	38,19%	132.536.869	8,49%	19.135.133	1,23%

Kaynak: (TÜİK, Dış Ticaret İstatistikleri, 2016, Haziran) Temmuz 2016 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı.

Tablo 30'da verilen ülkemiz dış ticareti yollara göre ihracat rakamları incelendiğinde 2000 – 2015 yılları arasında toplam ihracatın sırasıyla %51,30 ile denizyolu ile %38,19 karayolu ile %8,49 havayolu ile %0,79 demiryolu ile %1,23'lik kısmının bunların dışında gerçekleştiği görülmektedir. Burada ağırlıklı olarak %51,30 ile en yüksek orana sahip denizyolunun 2000 yılında %47,09 olan oranı %7,16'lı bir artış göstererek 2015 yılında %54,25'e ulaşmıştır. %38,19 orana sahip karayolunda 2000 yılında 43,25 olan oranı %10,78'lik bir düşüşle %32,47 olarak gerçekleşmiştir. %8,49 orana sahip havayolu çok az artış göstererek 2000 yılında %8,42 den 2015 yılında %12,01'e yükselmiştir. İhracatta en düşük orana sahip demiryolu taşımacılığı ortalama %0,79 olarak seyretmiş, 2000 yılında %0,34 olan oranı, en yüksek 2006 yılında %1,07 ulaşmış daha sonra tekrar düşüş eğilimi göstererek 2015 yılında %0,56 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 29 ve Tablo 30'da veriler yollara göre ihracat rakamları birlikte incelendiğinde; Ülkemiz dış ticaretinin büyük bir ağırlık ile denizyolu aracılığı gerçekleştiği görülmektedir. Bu oran ithalatta ortalama %53,63 iken ihracatta %51,30'dur. İthalatta %20,46 karayolu taşımacılığın oranı ihracatta %17,73 lük

pozitif farkla %38,19 olarak gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda karayolu taşımacılığın ihracatta ithalata göre daha yoğun kullanıldığı anlaşılmaktadır. Havayolunda taşımacılığında nispeten değerler birbirine yakın olup ithalatta %10,14, ihracatta ise %8,49 olarak gerçekleşmiştir. Demiryolu taşımacılığı her iki yönde de çok düşük bir orana sahip olup, ithalata %1,06 ihracatta ise %0,79 olarak gerçekleşmiştir.

Bu bilgiler ışığında ülkemiz dış ticaretinin büyük çoğunluğunun denizyolu ve karayolu ile gerçekleştiği denizyolunda 2000 yılında bu yana ithalat %9,49'luk bir artışla %60,05'e, ihracat ise %7,16'lık bir artış ile %54,25 olarak yükseliş eğilimine sahip olduğu, karayolunda ise 2000 - 2015 yılları arasında ithalatın %17'lik büyük düşüş ile %16,58'e ihracatın ise %10,78'lik bir düşüşle %32,47 olarak seyretmektedir. Denizyolu taşımacılığının ithalatta ihracata göre daha yoğun kullanıldığı, karayolunda taşımacılığında ise ihracatta ithalata göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir. Havayolunda taşımacılığı ihracat ve ithalata %10 seviyelerinde seyrettiği, demiryolunda ise %1 mertebelerinde kaldığı görülmektedir.

Bu doğrultuda, teşvik sisteminin planlanmasında; dış ticaret firmalarının lojistik açıdan daha avantajlı konuma gelmesi için limanlara ve uluslararası karayolu ağlarına yakınlığının göz önünde bulundurulması ve maliyet avantajı sağlamak için demiryolunun dış ticaret taşımacılığındaki rolünün artırılması gerekmektedir. Toplam ulaşım ağları içinde demiryolu taşımacılığın ağırlığını artırabilmek için ulusal hatlar çoğaltılmalı, uluslararası ağlar ile entegrasyonu tamamlanmalıdır. Günümüzde ilgili birçok proje devam etmekte olup, bu projelerin tamamlanması ile birlikte yakın bir gelecekte demiryolu taşımacılığın ülkemiz dış ticaretindeki payının artacağı öngörülebilir. Ülkemizdeki serbest bölgelerin büyük çoğunluğunun liman kentlerinde ve/veya uluslararası kara yolu ağları üzerinde bulunması serbest bölgeleri lojistik olarak avantajlı bir konuma taşıyor olmakla birlikte ileride dış ticarete demiryolu taşımacılığın hatta havayolunun ağırlığın artacağı göz önünde bulundurulmalıdır.

Tablo 31: Serbest Bölgeler İtibariyle Ticaret Hacimleri (Bin USD)

BÖLGELER	2012	2013	12/13%	2014	13/14%	2015	14/15%
Ege	5.221.937	4.680.242	-10%	4.293.268	-8%	3.878.767	-10%
Mersin	3.832.246	3.552.257	-7%	3.509.193	-1%	3.389.099	-3%
İstanbul Endüstri ve Ticaret	3.220.084	3.367.671	5%	3.327.829	-1%	2.939.480	-12%
Avrupa	2.364.905	2.439.927	3%	2.447.756	0%	2.338.770	-4%
Bursa	1.532.317	1.907.397	24%	1.934.424	1%	1.746.803	-10%
İstanbul Trakya	1.443.596	1.723.958	19%	1.633.496	-5%	1.320.836	-19%
İstanbul Atatürk Havalimanı	2.103.566	1.797.352	-15%	1.518.438	-16%	1.271.014	-16%
Kayseri	696.971	798.250	15%	806.459	1%	737.563	-9%
Antalya	749.707	902.379	20%	833.450	-8%	682.537	-18%
Adana-Yumurtalık	295.816	397.467	34%	515.598	30%	570.263	11%
Kocaeli	738.265	662.729	-10%	700.819	6%	419.707	-40%
Trabzon	70.079	57.828	-17%	46.569	-19%	375.695	707%
İzmir	326.535	368.283	13%	319.987	-13%	242.664	-24%
Samsun	70.139	91.521	30%	111.085	21%	120.920	9%
Gaziantep	102.659	199.045	94%	134.455	-32%	86.296	-36%
TÜBİTAK-MAM Tek.	208.007	233.652	12%	174.486	-25%	76.052	-56%
Denizli	72.293	56.783	-21%	121.408	114%	61.012	-50%
Rize	4.012	3.657	-9%	3.522	-4%	3.185	-10%
TOPLAM	23.053.135	23.240.397	1%	22.432.242	-3%	20.260.661	-10%

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016d) Serbest Bölgeler İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri. Temmuz 2016 tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070996> adresinden alındı

Tablo 31’de verilen 2012 -2016 yılları arasında serbest bölgeler itibari ile ticaret hacmi verisini incelediğimizde; 2015 yılı ticaret hacmine göre ilk beş sırasıyla 3,9 milyar USD ile Ege Serbest Bölgesi, 3,4 milyar USD ile Mersin Serbest Bölgesi, 2,9 milyar USD ile İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi, 2,3 milyar USD ile Avrupa Serbest Bölgesi, 1,7 milyar USD ile Bursa Serbest Bölgesi yer almaktadır. 2012 yılında 23.053.135 bin USD olan toplam ticaret hacmi 2013 yılında %1’lık bir artışla 23.240.397 bin USD’e yükselmiş daha sonraki iki yıl için 2014 yılında %3’lük bir düşüş ile 22.432.242 bin USD, 2015 yılında %10’luk bir düşüş ile 20.260.661 bin USD olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılı ticaret hacmi verilerine göre 2015 yılı

içerisinde sadece Adana Yumurtalık Serbest Bölgesi (%11), Trabzon Serbest Bölgesi (%707), Samsun Serbest Bölgesi (%9) artış göstermiş diğer bölgelerin ticaret hacimleri bir önceki döneme göre düşüş göstermiştir. 2014 yılında ise sadece 7 serbest bölge durumunu korumuş veya ticaret hacminde artış olmuştur. 2013 yılında ise 7 serbest bölge dışındaki tüm serbest bölgelerin ticaret hacimlerinde artış olmuştur. Serbest bölgeler 2015 yılında ülkemizin toplam dış ticaret rakamlarına göre oransal olarak yaklaşık %4'lik daha iyi bir performans sağlamış 2013 ve 2014 yıllarında paralel olarak seyretmiştir.

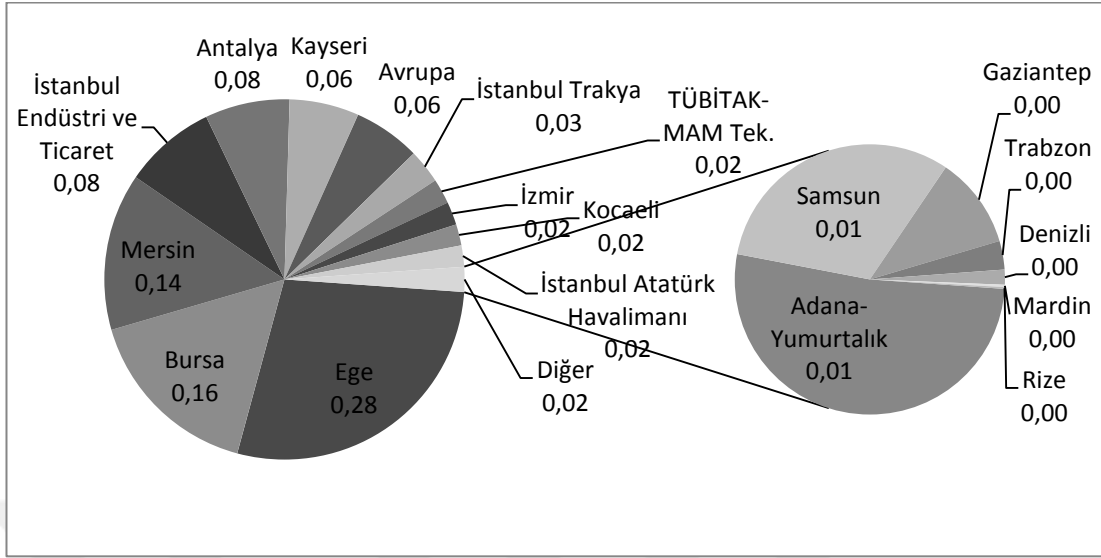
Tablo 32: Serbest Bölge İstihdam Verileri

BÖLGELER	2014				2015				14/15%
	İŞÇİ	BÜRO PERS.	DİĞER	TOPLAM	İŞÇİ	BÜRO PERS.	DİĞER	TOPLAM	
Ege	13.900	2.720	422	17.042	14.124	2.906	457	17.487	2,61
Bursa	8.200	990	81	9.271	9.175	921	20	10.116	9,11
Mersin	7.792	910	632	9.334	7.322	923	534	8.779	-5,95
Antalya	3.739	739	0	4.478	3.939	790	0	4.729	5,61
İstanbul Endüstri ve Ticaret	3.213	1.154	0	4.367	3.897	1.254	0	5.151	17,95
Kocaeli	1.188	105	65	1.358	1.020	105	65	1.190	-12,37
TÜBİTAK-MAM Tek.	1.022	385	9	1.416	958	429	5	1.392	-1,69
Avrupa	2.836	486	0	3.322	3.115	631	0	3.746	12,76
Kayseri	3.185	299	78	3.562	3.457	348	74	3.879	8,9
İzmir	1.209	271	63	1.543	927	293	63	1.283	-16,85
İstanbul Trakya	1.568	468	11	2.047	1.409	471	17	1.897	-7,33
İstanbul Atatürk Havalimanı	494	687	65	1.246	498	569	119	1.186	-4,82
Adana-Yumurtalık	1.778	97	2	1.877	645	78	3	726	-61,32
Samsun	351	50	0	401	386	54	0	440	9,73
Gaziantep	94	61	0	155	110	42	1	153	-1,29
Trabzon	34	6	7	47	34	4	10	48	2,13
Denizli	24	9	0	33	16	9	0	25	-24,24
Mardin	3	1	0	4	3	1	0	4	0
Rize	1	1	0	2	1	2	0	3	50
TOPLAM	50.631	9.439	1.435	61.505	51.036	9.830	1.368	62.234	1,19

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016e) Serbest Bölgelerde İstihdam. Temmuz 2016 tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070997> adresinden alındı

Tablo 32’de verilen Serbest bölge 2014 ile 2015 yılları istihdam verileri incelendiğinde 2014 yılı itibari ile 50.631 kişisi işçi, 9.439 kişisi idari personel, 1.435 kişi diğer olmak üzere toplamda 61.505 kişi olarak gerçekleşmiştir. Bu istihdam değeri 2015 yılında 51.036 işçi, 9.830 idari personel, 1.368 diğer olmak üzere toplamda 62.234 olarak %1.19’luk artış göstermiştir. Bölge bazında 2015 yılı istihdam verileri 2014 yılına göre 19 adet serbest bölgenin 9 adedi yükselmiş, 1 adedi değişiklik göstermemiş, 9 adedinde ise artıştır. Rize Serbest Bölgesi’nin 3 olan istihdam değerini değerlendirmeye dahil edilmediğinde yükseliş oransal olarak sırasıyla %17,95 (784 kişi) ile İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi, %12,76 (424 kişi) ile Avrupa Serbest Bölgesi, %9,73 (39 kişi) ile Samsun Serbest Bölgesi, %9,11 (845 kişi) ile Bursa Serbest Bölgesi, %8,9 (317 kişi) ile Kayseri Serbest Bölgesi, %5,61 (251 kişi) ile Antalya Serbest Bölgesi, %2,61 (445 kişi) ile Ege Serbest Bölgesi, %2,13 (1 kişi) ile Trabzon serbest bölgesi gelmektedir. Diğer noktada düşüş sırasıyla %-61,32 (1.151 kişi) ile Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesi, %-24,24 (8 kişi) ile Denizli Serbest Bölgesi, %-16,85 (260 kişi) ile İzmir Serbest Bölgesi, %-12,37 (168 kişi) ile Kocaeli Serbest Bölgesi, %-7,33 (150 kişi) ile İstanbul Trakya Serbest Bölgesi, %-5,95 (555 kişi) ile Mersin Serbest Bölgesi, %-4,82 (60 kişi) ile İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi, %-1,69 (24 kişi) ile TÜBİTAK-MAM Tek. Serbest Bölgesi, %-1,29 (2 kişi) ile Gaziantep Serbest Bölgesi gelmektedir.

2015 yılında 62.234 kişilik istihdam serbest bölgeler itibarı ile grafiksel gösterimi Şekil 9’te verilmiştir.

Şekil 9: 2015 Yılı Serbest Bölgeler İtibari ile İstihdam Verileri (%)

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016e) Serbest Bölgelerde İstihdam. Temmuz 2016 tarihinde

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070997> adresinden alındı

Şekil 9'deki grafikte verilen istihdam verileri oransal olarak sıralandığında %28,1 (17.487 kişi) Ege Serbest Bölgesi, %16,25 (10.116 kişi) Bursa Serbest Bölgesi, %14,11 (8.779 kişi) Mersin Serbest Bölgesi, %8,28 (5.151 kişi) İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi, %7,6 (4.729 kişi) Antalya Serbest Bölgesi, %6,23 (3.879 kişi) Kayseri Serbest Bölgesi, %6,02 (3.746 kişi) Avrupa Serbest Bölgesi, %3,05 (1.897 kişi) İstanbul Trakya Serbest Bölgesi, %2,24 (1.392 kişi) TÜBİTAK-MAM Tek. Serbest Bölgesi, %2,06 (1.283 kişi) İzmir Serbest Bölgesi, %1,91 (1.190 kişi) Kocaeli Serbest Bölgesi, %1,91 (1.186 kişi) İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi, %1,17 (726 kişi) Adana-Yumurtalık Serbest Bölgesi, %0,71 (440 kişi) Samsun Serbest Bölgesi, %0,25 (153 kişi) Gaziantep Serbest Bölgesi, %0,08 (48 kişi) Trabzon Serbest Bölgesi, %0,04 (25 kişi) Denizli Serbest Bölgesi, %0,01 (4 kişi) Mardin Serbest Bölgesi, %0 (3 kişi) Rize Serbest Bölgesi gelmektedir.

Serbest bölge ticaret hacmi verisi ve istihdam verisini birlikte değerlendirildiğinde kişi başına oluşan ticaret hacmine ve dolayısı ile kişi başı yaratılan katma değer verisine ulaşılabilir. Emek yoğun faaliyet gösteren serbest bölgelerde bu veri düşük, teknoloji yoğun ve yüksek katma değerli ürünler üretilen serbest bölgelerde ise bu değer yüksek olmaktadır. Yine alım satım işlemlerin yoğun olduğu serbest bölgelerde bu veri yüksek olmaktadır. Bu doğrultuda 2015 yılı için serbest bölgeler ticaret hacmi ve istihdam verileri Tablo 33’da verilmiştir.

Tablo 33: 2015 yılı Serbest Bölge Ticaret Hacmi ve İstihdam Verileri

BÖLGELER	Ticaret Hacmi (2015) (\$)	2015 İstihdam	Kişi Başı Ticaret Hacmi (2015) (\$)
Ege	3.878.767	17.487	222
Mersin	3.389.099	8.779	386
İstanbul Endüstri ve Ticaret	2.939.480	5.151	571
Avrupa	2.338.770	3.746	624
Bursa	1.746.803	10.116	173
İstanbul Trakya	1.320.836	1.897	696
İstanbul Atatürk Havalimanı	1.271.014	1.186	1.072
Kayseri	737.563	3.879	190
Antalya	682.537	4.729	144
Adana-Yumurtalık	570.263	726	785
Kocaeli	419.707	1.190	353
Trabzon	375.695	48	7.827
İzmir	242.664	1.283	189
Samsun	120.920	440	275
Gaziantep	86.296	153	564
TÜBİTAK-MAM Tek.	76.052	1.392	55
Denizli	61.012	25	2.440
Rize	3.185	3	1.062
TOPLAM	20.260.661	62.230	326

Kaynak: (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016d) Serbest Bölgeler İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri. Temmuz 2016 tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070996> adresinden ve (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016e) Serbest Bölgelerde İstihdam. Temmuz 2016 tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070997> adresinden alındı

Tablo 33’da yer alan 2015 yılı serbest bölge ticaret hacmi ve istihdam verileri incelendiğinde, ticaret hacmi olarak 1 milyar USD’nin üzerinde ticaret hacmine sahip serbest bölgede kişi başı ticaret hacmi ile sırasıyla 1.072 USD/kişi ile İstanbul Atatürk Havalimanı Serbest Bölgesi, 696 USD/kişi ile İstanbul Trakya Serbest Bölgesi, 624 USD/kişi ile Avrupa Serbest Bölgesi, 571 USD/kişi ile İstanbul Endüstri ve Ticaret Serbest Bölgesi, 386 USD/kişi ile Mersin Serbest Bölgesi, 222 USD/kişi ile Ege Serbest Bölgesi, 173 USD/kişi ile Bursa Serbest Bölgesi gelmektedir. Tüm serbest bölgeler arasında en yüksek değer 7.827 USD/kişi ile Trabzon Serbest Bölgesi, en küçük değer ise 55 USD/kişi ile TÜBİTAK-MAM Tek. Serbest Bölgesi tarafından gerçekleştirilmiştir.

5.8 Serbest Bölge SWOT Analizi

Serbest Bölgeler özelinde teşvik sisteminin daha iyi anlaşılabilmesi, aksayan yönlerin belirlenmesi ve bunların giderilmesi adına Serbest Bölgeler “SWOT Analizi” uygulanarak incelenmiştir. SWOT Analizi yüz yüze görüşme, telefonda veya anket yöntemleri ile veri toplanarak, katılımcıların ortak belirtmiş oldukları unsurlar değerlendirmeye alınmıştır. Elde edilen veriler ışığında güçlü yönlerinin korunması, zayıf yönlerinin iyileştirilmesi, fırsatların değerlendirilmesi ve tehditlerin alınacak önlemler ile fırsata dönüştürülmesi için atılabilecek adımlara değinilmiştir.

Güçlü Yönler:

Güçlü Vergisel Teşvikler: Serbest Bölge kullanıcı firmaları vergi resim harçlardan muaf olarak faaliyet göstermektedirler. Gümrük hattı dışında sayıldığı için satın alımlarını ihracat fiyatına ile yapabilmekte ve bu sayede düşük maliyetli mal üretimi yapabilmektedirler. Üretim firmaları satışların %85'ini yurtdışına yapmaları durumunda muhtasar vergisinden muafırlar. Gelir ve kurumlar vergisi mükellefleri üretim ruhsatı ile serbest bölgede imal ettikleri ürünler için AB'ye tam üyeliğe kadar Gelir ve Kurumlar vergisinden muafırlar.

Kümeleşmiş Sanayi: Enerji(doğalgaz, elektrik) kullanım suyu, Temizlik hizmetleri, genel çevre güvenlik hizmetleri, arıtma vb. hizmetler BKİ ya İşletici kuruluşlar aralığı ile alınabilmektedir. Buna ilave olarak Genel Teşvik sisteminde Bölgesel Teşvik Uygulamalarının, yatırım havzalarının oluşturulması ve kümelenmenin desteklenmesi hedefleri çerçevesinde; OSB’lerde veya Serbest Bölgelerde yapılacak yatırımlar, “Vergi İndirimi” ve “Sigorta Primi İşveren Hissesi Destekleri” açısından bir alt bölgede uygulanan desteklerden yararlanmaktadırlar.

Hazır Altyapı / Üstyapı İmkânı: Altyapı ve bazı bölgelerde üstyapı bölgelerde BKİ veya işletici firma tarafından hazırlanmış, projeye uygun hazır bina inşaatı ile satın alma ve kiralama seçenekleri firmaların hizmetine sunulmuştur.

Tek Noktadan Hizmet: Serbest Bölgelerde tüm birimler tek noktada olduğu için gümrük işlemleri diğer gümrükleme noktaları ile karşılaştırıldığında daha hızlı yapılabilmektedir.. Firmalar doğrudan altyapı hizmet alımlarını başka 3. Taraf mercilerle muhatap olmadan işletici firmalardan sağlayabilmektedir. Serbest bölgelerde Proje onayları, inşaat izinleri, imar iskan ruhsatları Serbest Bölge Müdürlükleri tarafından hızlı, uygun maliyet ve basit bir prosedür ile sağlanmaktadır. Serbest bölgelerde istihdam edilecek yabancı uyruklu kişilerin çalışma izinleri Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’ndan değil T.C. Ekonomi Bakanlığı Serbest Bölgeler, Yurtdışı Yatırım ve Hizmetler Genel Müdürlüğü tarafından verilmektedir. Böylece firmalara faaliyet ruhsatlarını almasından itibaren bunun gibi bir işlemi tek merciden bitirebilme kolaylığı sağlanmıştır.

Lojistik Avantajları: Ülkemizin coğrafi konumu olarak üç kıtanın kesiştiği noktada çok avantajlı bir noktada olmasını, gelişen ulaşım imkânlarımız ve Serbest Bölgelerin Lojistik olarak limanlara, hava alanlarına, demir ve karayollarına yakın olarak kurulmuş olması, gümrüklemenin yine bu Serbest Bölgeler içinde yapılıyor olması, ülkemiz Serbest Bölgeleri lojistik olarak avantajlı bir konuma taşımaktadır.

Diğer:

- Enflasyon Muhasebesi imkânı,

- Orta ve Uzun vadede planlayabilme imkânı,
- Mal stoklama süresinin sınırsız olması,
- İşlemlerin %100 oranında kayıt altında olması,
- Avrupa'ya oranla düşük maliyetli, nitelikli genç işgücü,
- Türkiye dışından gelen malların transit olarak diğer ülkelere satılabilmesi,
- Diğer Teşvik ve destek sistemlerinden yararlanmada bir engel olmaması,

Zayıf Yönler:

Yürürlükteki mevzuat fazlalığı: Özel kanunu olmasına rağmen, yürürlükteki mevzuatın fazla olması, diğer tüm kanunlarda etkilenmesi (Çevre, KDV, ÖTV, Gümrük, Çalışma vb.) ve tabi olunan mevzuatlar arasında tezatların bulunması, mevzuat istikrarsızlığı,

Vergi ve Fonlar:

- 2004 sonrasında Alım Satım için vergi avantajının kaldırılması,
- %85'in altında ihracat yapan üretici firmalar ve üretim dışında faaliyet ruhsatı sahibi kullanıcılar için teşviklerin yetersiz olması,
- Serbest Bölge'de üretilen malzemelerin Türkiye'ye geçişinde koruma kapsamındaki ithalat vergilerin uygulanması,
- Ödenen KDV'nin indirim konusu yapılamaması,
- Nihai olarak Serbest Bölgedeki kullanıcıların Serbest Bölge dışarısında almış oldukları hizmetlerin (Yurtiçi nakliye, telekomünikasyon vb.) KDV muafiyetin olmaması,
- Dolaylı vergiler, enerji kullanımı ve bazı bölgelerde emlak vergisi uygulamalarında OSB'lere tanınan istisnaların serbest bölgelerde uygulanmaması,
- Bölgelerde mal giriş çıkışlarında alınan fonlar, bir çeşit önde alınan vergi niteliğindedir. Her ne kadar oranlar az olsa dahi

Serbest Bölgelerin %100 kayıt altında olması nedeni ile yıllık bazda yatırımcılar için maliyet oluşturmaktadır.

Hazineye ait Serbest Bölgelerde mülkiyete sahip olunamaması:

Hazineye ait olan serbest bölgeler de kullanıcılar mülkün sahibi olamamakta sadece kiralama yapabilmektedirler. Özel serbest bölgelerde ise mülkün sahibi olunmakta olup, istendiği durumda satışı yapılabilmektedir.

Eşya giriş ve çıkışında yaşanan zorluklar:

- Satın alma olmaksızın işlem yapılması (irsaliye, konsinye, fason vb.),
- Anlık plansız ürünlerin tedarikinin mümkün olmaması,
- Küçük kargo ürünlerinin giriş ve çıkışlarında sorun yaşanması,
- Makine, tesisat, demirbaş vb. tamir ve bakıma gönderilmesin zor olması,
- Gelen hammadde giden mamul eşya akışlarında yüksek miktarda teminat gerekli olması,
- Gümrükleme işlemlerinde yaşanabilecek gecikmelerde üretimde yaşanan aksamalar,
- Üretim ve ambalaj atıklarının çıkışının zor olması
- Bedelsiz Numune çıkışları yaşanan zorluklar,
- Gıda veya gıda temaslı ürünler için her çıkışta belgelendirmesi,
- Türkiye'ye ikinci el makinaların çıkışındaki zorluklar.

SBM ve Gümrük birimleri 7/24 hizmet verilmemesi: Mesai saatleri dışında ve resmi tatillerde giriş çıkış işlemlerinin kısıtlı yapılabilmesi ticareti ve üretimde aksamalara neden olmaktadır.

Hizmet ve Lojistik Sektörü:

- BKİ, İşleticiler ve diğer hizmet üreten kullanıcıların Üretim firmalarının yararlanmış olduğu teşviklerden yararlanmamaktadır. BKİ ve/veya İşleticiler hizmet üreten ve bunu bölge içerisine

sunan dolayısı ile ihraç eden kuruluşlar olmasına rağmen üretici firmaların yararlanmış olduğu muafiyetlerden yararlanamamaktadırlar. Bu durumun ortadan kaldırılması hizmet kalitesinde kayda değer iyileşmeler olmasını sağlayacaktır.

- Türkiye'nin coğrafi konum avantajına sahip olduğu ve ülkemiz açısından önemli bir potansiyel taşıyan lojistik sektörünün geliştirilmesi amacıyla yönelik teşvik mekanizmalarının oluşturulmaması,

Diğer:

- Serbest Bölgelerde çalıştırılan personeller için yıllık olarak izin belgesi alınmasının gerekli olması,
- OSB'lere tanınmış bazı hakların Serbest Bölgelere tanınmamış olması (elektrik üretim ve satımı vb.),

Fırsatlar:

Yeni Kanun Tasarısı: Yeni kanun ile hizmet alanının genişletilmesi, zayıf noktalarının ortadan kaldırılması, bu bölgelere münhasır liberal ve tek mevzuatın yeniden oluşturulması serbest bölgeler adına en önemli fırsatlardan biridir.

Dünya 'daki başarılı Serbest Bölge Örnekleri: Dünyadaki başarılı Serbest Bölge örnekleri incelerken buralar için Kıyaslama (Benchmarking) yönetimi ile bunları iyi yönleri ülkemiz yeni nesil Serbest Bölgeleri için uygulanabilir.

Lojistik İmkânlar: Ülkemize doğrudan yabancı yatırımcı çekebileceğimiz Avrupa ülkelerinde yükselen maliyetler nedeni ile Avrupa pazarına mal satmak isteyen yatırımcılar için tercih edilebilirlik serbest bölgeler için bir fırsattır.

Tecrübe: 1985 yılında kurulan Serbest Bölgelerimiz adına otuz yılı aşkın işletme tecrübe ve birikimlerimiz ülkemiz Serbest Bölgeleri adına bir fırsat niteliğinde olup, bunun iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

Teknoloji transferi sağlamak için aracılık: Yabancı büyük teknoloji firmalarının Serbest Bölgelere yapmış olduğu doğrudan yatırımlar ile birlikte ülkemiz adına ileri teknolojinin transferi için imkan ve fırsat sağlanacaktır.

İhracatın geliştirilmesi: Serbest Bölgeler ülkemize doğrudan yatırımların çekilmesi ve bu doğrultuda ihracatımızın artırılması, istihdamın artırılması için araç kullanılabilecek yatırım havzaları niteliğinde olması

Tehditler

Siyasi istikrarsızlıklar: Serbest Bölgeler yatırım havzaları olması nedeni ile siyasi istikrarsızlıklardan, endişelerden ilk etkilenen alanların başında gelmektedirler. Bu nedenle siyasi istikrarsızlıklar Serbest Bölgeler için tehdit oluşturmaktadır.

Mevzuattaki olumsuz değişiklikler: Az sayıda yaşanan olumsuz örnekler baz alınarak olumsuz olarak mevzuat değişiklikleri ve burada müktesep hakların korunmaması problemler Serbest Bölge'ler için tehdit oluşturmaktadır.

Ticaret yapılan ülkelerle yaşanan sorunlar: Serbest Bölgeler yoğun olarak ihracata odaklı faaliyet göstermesi nedeni ile ticaret yapmış olduğumuz ülkeler ile yaşanan problemler Serbest Bölge'ler için tehdit oluşturmaktadır.

Avrupa Birliğine kesin giriş: Avrupa Birliği mevzuatı uyum sürecinde serbest bölge avantajlarını koruyacak şekilde konunun ele alınması durumunda yatırımcılar bundan olumsuz olarak etkilenecektir. Bu konuda hükümetimiz tarafından pazarlık unsuru olabilecek ortam yaratılabilir.

Kapasite Doluluğu: Tam kapasiteye yakın ve etkin çalışan bazı serbest bölgelerin fiziki alan açısından sınırlı olması nedeniyle genişleyememesi,

Çevre ülkelerdeki alternatif yatırım alanları: Balkanlarda ve Türki Cumhuriyetler 'de gelişen Serbest Bölgeler ve Organize Sanayi Bölgeleri ve bunların doğrudan yabancı yatırımcı çekmek konusunda sağladıkları imkânları genişletme çabaları ülkemiz ve dolayısı ile Serbest Bölgeler için tehdit oluşturmaktadır.

Güvenlik problemleri: Serbest Bölgeler yatırım yapmanın önemli kriterlerinden olan, ülkenin/bölgenin içerisinde bulunduğu güvenlik problemleri direk veya dolaylı olarak etkilenmektedirler. Buradaki tehdit kullanıcılar bir bölgeye sonrasında Ülkeye ve nihayetinde bir alana yatırım yapma kararı veya mevcut yatırımın durumu bölgenin içinde bulunduğu güvenlik riskleri nedeni ile iptal etme eğiliminde olmalarıdır. Bu kararı alma nedenleri olarak üretim ve sevkiyatta oluşabilecek aksaklıklar ve kayıplar, yönetici ve kalifiye personel istidadında yaşanacak problemleri vb. sayabiliriz.

SWOT Sonucu:

Serbest Bölgelerin tekrar hareketli yatırım alanları haline gelebilmesi, ülkenin kalkınmaya ve ihracata daha fazla destek sağlayabilmesi için Serbest Bölgeler modelini aktif bir devlet politikası olarak yeniden ele alınması ve kullanılması gerekmektedir. Bu kapsamda SWOT analizinde detaylarına değinilen güçlü yönlerin korunması hatta daha da iyileştirilmesi, zayıf yönlerinin güçlendirilmesi, fırsatların değerlendirilmesi ve tehditlerin alınacak önlemler ile fırsata dönüştürülmesi gerekmektedir. Burada öncelikli olarak;

- ✓ Siyasi istikrar devam ettirilmesi, ticaret yaptığımız ülkeler ile sorunlarımızın ulusal menfaatlerimiz göz önünde bulundurularak müzakere ederek ortadan kaldırılması, güvenlik problemlerinin azaltılması,
- ✓ Dünyadaki başarılı Serbest bölge örneklerinin incelenmesi bunları iyi yönlerinin ülkemiz serbest bölgeleri için uygulanması,

- ✓ Yeni Serbest Bölgeler Kanun Tasarısı ile kullanıcıların karşılaşmış olduğu problemler, bürokratik engeller için mevzuat iyileştirmeleri ve diğer kanunlar ile uyumsuzlukların giderilmesinin sağlanması,
- ✓ Eşya giriş çıkışında karşılaşılan sorunlar ortadan kaldırılması, kiralama veya geçici araç-gereç giriş, bakım-onarım vb. prosedürlerinin kolaylaştırılması,
- ✓ 2004 öncesinde olduğu gibi Serbest Bölgelerde alınan hizmetlerin vergi istisnası uygulanması,
- ✓ BKİ, İşletici ve diğer Hizmet sektörlerine de serbest bölgelerdeki yatırım teşviklerinden yararlanma imkanı getiren, aynı zamanda lojistik sektörüne muhtasar, gelir ve kurumlar vergisi istisnası tanınmasına yönelik düzenlemeler içeren Serbest Bölgeler Kanun Tasarısı'na dâhil edilmesi,
- ✓ Hazırlanan Kanun Taslağı ile lojistik imkânlarla donatılmış, sektör kümelenmelerinin ön planda olduğu her alanda ileri teknolojinin kullanıldığı serbest bölge alanları oluşturularak özellikle ülkemizin ithalata bağımlı olduğu sektörlerde yatırımcı gruplarının çekilmesi amaçlanmalıdır.
- ✓ BKİ ve İşletici firmaların daha iyi hizmet verebilmesi adına Serbest Bölgeler geliştirme fonunda desteklenmesi,
- ✓ Devlet ve özel sektöre denetiminin bir arada olduğu otonom bir denetim yapısının kurulduğu, denetimin firmaların üretimi veya ticareti aksatmayacak yöntemlerle yapıldığı bir yapı tesis edilmesi,
- ✓ Mevzuatlarda beyan esası dikkate alınarak iyileştirmeler getirilmesi,
- ✓ OSB'lere tanınan hakların Serbest Bölgelere 'de tanınması (elektrik üretim ve satımı vb.),
- ✓ Serbest bölgelerle ilgili politikaların uzun vadeli politikalara dönüştürülmesi,

Önem arz etmektedir.

Bunun sonucunda Serbest Bölgeler, yatırımların, istihdamın ve iş hacminin artmasına zemin hazırlayarak ülke ekonomisindeki kalkınmaya doğrudan katkı sağlayacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Türkiye açısından uygulamaya konulan teşvik ve destekler sayesinde ekonomik kalkınma ve büyümenin sağlanması amaçlanmıştır. Zaman içerisinde ihtiyaçlar doğrultusunda bu teşvik ve destekler revize edilmiş ve bunlara yenileri eklenmiştir. Yaşanan ekonomik krizler zaman zaman büyüyerek şiddetini artırmış ve global ekonomik krizler olarak karşımıza çıkmıştır. Ülkemizde de bu kapsamda alınan ekonomik tedbirler artırmış, uygulama sahasını genişletmiş ve buna bağlı olarak teşvik ve destek unsurlarını da genişletilerek yatırımcıya uygun yatırım ortamını oluşturmaya çalışmaktadırlar.

Günümüzde yukarıda detayları belirtilen Ekonomi bakanlığı öncülüğünde uygulanan, Genel Teşvik Sistemi, Yatırım Ajansları Teşvikleri, KOSGEB Teşvikleri, TÜBİTAK, Serbest Bölge vb. teşvik programlarının kapsamı oldukça geniş olup, yatırımcılar bu teşviklerin büyük bir bölümünden yeterli bilgiye sahip olmadıkları için yararlanmamaktadır. Bu kapsamlı teşvik sistemlerine kullanıcıların daha kolay ulaşabilmesi için yatırımcının devletten talep ettiği değil devletin sunduğu bir mekanizma oluşturulmalıdır. Burada sistem akıllı bilişim sistemleri ile desteklenebilir. Özel danışmanlık hizmet kuruluşlarının, özel sektörün, Yatırım Ajansları, KOSGEB'in buradaki rolleri artırılabilir. Yatırımcılar teşvik havuzundan daha fazla yararlanabilmek için kendi iç kaynaklarını kullanmalı veya uzman danışmanlık hizmeti almalıdır. Unutulmamalıdır ki teşvik sistemlerindeki vergisel vb. teşvikler bir araç olup, amacımız cari açığın kapatılması, bölgeler arası farkın azaltılması, nitelikli iş gücünü artırma, gelişmiş altyapı sağlama, ileri teknoloji üretim odaklı yarımlar yaratmaktır.

Eksikleri olmak ile birlikte, bu kadar geniş kapsama sahip teşvik ve destekler hedef kitle olan yatırımcı ve girişimciler ile buluşmamaktadır. Burada birçok yatırımcı uygulanan teşvik ve destek sistemleri hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıklarını ya da prosedür ve şartların fazla olması nedeni ile bu teşviklerden yararlanamadıklarını ifade etmişlerdir. Sistemin daha çok yatırımcı ve girişimci ile buluşabilmesi için öngörülmuş iyileştirme fırsatları aşağıdaki gibidir;

Teşvik ve Destek Sistemi hakkında daha fazla yatırımcı ve girişimcinin faydalanabilmesi için bilinç ve farkındalığı artırıcı eğitim, tanıtım organizasyonları düzenlenmelidir.

Projeler kapsamında teşvik ve destek sistemleri danışmanlık şirketlerinin de desteklendiği, ödüllendirildiği bir sistem oluşturulmalıdır.

Tüm teşvik sistemlerinin tek bir web tabanlı portalda toplanması teşvik arayan şirketlerin tüm teşviklerden haberdar olmasını sağlayacaktır. Şu andaki gibi çok farklı kuruluş ve birimler tarafından yürütülen sistemde nerede ne var, hangi kuruluş hangi teşviği veriyor ve teşvik kimleri destekliyor sorularının cevaplarını bulmak kolay olmamaktadır. Akıllı bilişim sistemleri geliştirilmesi bu farkındalığı arttıracaktır. Suiistimalleri önleyici mekanizmalarını gözden geçirip denetleme fonksiyonunu akıllı teknolojiyi kullanarak yeniden hayata geçirmesi gerekmektedir.

Diğer noktada teşvik ve destek sistemlerinin yararlanma şartları yumuşatılmalı kişi yâda kurumun değil projelerin hatta fikirlerin desteklendiği bir yapı oluşturulmalıdır. Örneğin bir girişimci çalıştığı için KOSGEB girişimci desteklerinden yararlanmamakta bunun sonucunda belki onlarca kişilik istihdam imkânı daha başlamadan son bulmaktadır.

Devletin yürütmüş olduğu teşvik ve destek programlarına ilave “melek yatırımcı” konseptinde olduğu gibi mali durumu güçlü kurum ve girişimcilerin diğer girişimcileri devlet garantisi ve koordinasyonunda desteklediği yapılar geliştirilebilir. Bu sayede devletin üzerindeki mali yük azalacak olup, sisteme özel sektörün dinamizmi dâhil olabilecektir.

Teşvik ve destek uygulamalarının etkinliğini arttırmak için, sağlanan teşvik ve destek unsurları, lojistik avantajları ile birlikte değerlendirilmeli, girişimci ve yatırımcıların “tedarik zinciri yönetimi” konusunda da desteklenmelidir.

Yine teşvik sistemlerinin etkin uygulanması için girişimcilere veya kurumsal yapılarda yöneticilere büyük sorumluluklar düşmektedir. Burada bahse konu olan yönetim hatalarından dolayı desteklenen projenin beklentileri

karşılammaması veya başarısızlıkla sonuçlanma olasılığıdır. Teşvik sisteminde aktarılan kaynağın heba olmaması için yatırımcıların alacakları danışmanlık hizmetleri, eğitimler teşvik kapsamına dahil edilmelidir. Özellikle kurumların bilgi çağının gereklerine uygun olarak modern yönetim anlayışını, bilişim sistemleri ile destekleyerek merkezi yönetim anlayışının yerine tüm paydaşların yönetime dahil olduğu yönetişim anlayışını benimsemeleri ve kurumun tümüne yaymaları sağlanmalıdır.

Detaylı olarak değinilen en kapsamlı teşvik modellerinden biri olan, tahmini dünya ticaretin %10'ine yakının gerçekleştiği, ülkemizde 2015 yılı sonu itibari ile 20 milyar USD ticaret hacmi (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016d) ve doğrudan 62.000 kişinin istidam edildiği (T.C. Ekonomi Bakanlığı, 2016e) serbest bölgelerin önemi ve ağırlığı her geçen gün artmaktadır. Bu doğrultuda başta çok uluslu firmalar olmak üzere yatırımcılar rekabette bir adım öne geçebilmek, karlılıklarını artırmak adına serbest bölgeleri seçerek istihdam yoğun yatırımlarını burada hayata geçirmektedirler. Muafiyetlerin yanı sıra başta iş gücü temini, lojistik avantaj gibi birçok motivasyon da önemli rol oynamaktadır. Gelişmiş ülkelerdeki bölgelerin üretim ağırlıklı, gelişmekte olan ülkelerde ise ticaret ağırlıklı olduğu, Güney Kore ve Tayvan gibi Uzakdoğu ülkelerinin kalkınmalarında serbest bölgeler büyük rol oynamaktadır. (Dış Ticaret Dünyası /3 Türkiye'de Serbest Bölgeler, 2010)

Türkiye'deki serbest bölgeleri dünyadaki örnekleri ile kıyasladığımızda dünyadaki kadar avantaja sahip olmadığı ve yatırımcıların zaman zaman engeller ile karşılaştığı söylenebilir. Dünyada yeni nesil olarak adlandıracağımız serbest bölgeler doğa ile tam barışık, kendi enerjisi dönüştürülebilir enerji ile ürettiği ileri teknoloji ile donatılmış, üretim ve yatırım üstleri olma yolunda ilerliyor. Ülkemizde serbest bölgelerin yeni dönemde yatırım, yüksek katma değer ve verimlilik yaratan bir yapıya kavuşması, doğaya saygılı, ileri teknoloji ile desteklenmiş, bir yatırım cazibe merkezi olması fayda sağlayacaktır. Burada SWOT analizde detaylarına değinmiş olduğumuz güçlü yönlerin korunması hatta daha da iyileştirilmesi, zayıf yönlerinin güçlendirilmesi, fırsatların değerlendirilmesi ve tehditlerin alınacak önlemler ile fırsata dönüştürülmesi gerekmektedir.

Kalıcı ve nitelikli yabancı sermaye yatırımı, katma değeri yüksek üretim için vergisel nitelikli teşvik merkezli yaklaşım yerine;

- Nitelikli işgücü
- Gelişmiş altyapı
- Lojistik hizmetler
- Yatırımlara göre farklılaştırılmış teşvikler
- İleri teknoloji üretimi odaklı yatırımlar
- Yerel ekonomi ile stratejik olarak bağlı tedarik zinciri yönetimi
- Yatırım güvencesi
- Kolaylaştırılmış prosedürler geliştirilmelidir.

Yeni Serbest Bölge Kanun Tasarısı ile «Serbest Bölgeler» hem kapsamaları genişleyerek, hem de Özel Lojistik imkânlarla donatılmış, ihtisasa dayalı olarak kümelenme alanları olması bekleniyor. Eğer bu tasarıya SWOT Analizinde değinilen yatırımcıların beklentileri de dahil edilirse sistemin daha güçlü bir yapıya kavuşması sağlanabilir. Bu da ülkemiz ekonomisine bugünden çok daha yararlı bir model ortaya koyabilecektir.

KAYNAKÇA

3065 - Katma Değer Vergisi Kanunu. (tarih yok). *Yayımlandığı Resmi Gazete* :
Tarih:02.6.1984 Sayı:18563. Aralık 2015 tarihinde
<http://www.gib.gov.tr/gibmevzuat> adresinden alındı

3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu. (tarih yok). *Yayımlandığı Resmi Gazete* :
Tarih:15.6.1985 Sayı:18785. Ocak 2016 tarihinde
<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.Asp?MevzuatKod=1.5.3218&sourceXmlSearch=&MevzuatIliski=0> adresinden alındı

ASB. (2016). Şubat 2016 tarihinde Avrupa Serbest Bölgesi BKİ: www.asb.com.tr
adresinden alındı

Başkent Danışmanlık Hizmetleri. (2016, Mayıs). *Kalkınma Ajansı Destekleri*. Mayıs
2016 tarihinde Başkent Danışmanlık Hizmetleri:
<http://www.baskent.com.tr/kalkinma-ajansi-destekleri> adresinden alındı

Dış Ticaret Dünyası /3 Türkiye’de Serbest Bölgeler. (2010, Nisan 2010). Mayıs 2016
tarihinde İstanbul Ticaret Odası: <http://www.ito.org.tr/itoyayin/0024911.pdf>
adresinden alındı

DOKA. (2015). *Tübitak Destekleri*. 2015 tarihinde T.C. Doğu Karadeniz Kalkınma
Ajansı Web Sitesi: <http://www.doka.org.tr/destekler/tubitak-destekleri.pdf>
adresinden alındı

Gençyürek, L. (2004, Ekim 08). *Serbest Bölgelerde Vergileme Esasları*. Haziran
2016 tarihinde Alo Maliye: www.alomaliye.com/2004/10/08/serbest-bolgelerde-vergileme-esaslari/
adresinden alındı

GMKA. (2016, Nisan). *TÜBİTAK Destekleri*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Güney
Marmara Kalkınma Ajansı: http://www.gmka.org.tr/tubitak_destekleri adresinden
alındı

Işık, İ., & Çabuk, M. (2007). *Vergi, Muhasebe ve Dış Ticaret Uygulamaları
Açısından Serbest Bölgeler*. Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları.

KOBİ-LINE. (2016). *Kalkınma Ajansı Hibe ve Destekleri*. 2016 tarihinde KOBİ-LINE: <http://www.kobi-line.com.tr/kalkinma-ajansi-hibe-ve-destekleri> adresinden alındı

KOSGEB. (2015, Kasım 09). *KOSGEB Gelişen İşletmeler Piyasası Kobi Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde KOSGEB Web Sitesi: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=24> adresinden alındı

KOSGEB. (2016a, Ocak 07). *KOSGEB - Kredi Faiz Desteği*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=32> adresinden alındı

KOSGEB. (2016b, Şubat 22). *KOSGEB - Laboratuvar Hizmetleri*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=37> adresinden alındı

KOSGEB. (2016c, Mart 03). *KOSGEB Desteklenen Sektörler Nelerdir*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/site/tr/genel/detay/179/desteklenen-sektorler-nelerdir> adresinden alındı

KOSGEB. (2016d, Mart 07). *KOSGEB AR-GE, İnovasyon ve Endüstriyel Uygulama Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=6> adresinden alındı

KOSGEB. (2016e, Mart 07). *KOSGEB Genel Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=7> adresinden alındı

KOSGEB. (2016f, Mart 07). *KOSGEB Girişimcilik Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi

Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=8> adresinden alındı

KOSGEB. (2016g, Mart 07). *KOSGEB İşbirliği Güçbirliği Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=5> adresinden alındı

KOSGEB. (2016h, Mart 07). *KOSGEB KOBİ Proje Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=3> adresinden alındı

KOSGEB. (2016i, Mart 07). *KOSGEB Tematik Proje Destek Programı*. Nisan 2016 tarihinde T.C. Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı: <http://www.kosgeb.gov.tr/Pages/UI/Destekler.aspx?ref=4> adresinden alındı

Küçükarslan, Ö. (2001). Dış Ticarete Bankacılık ve Gümrük Prosedürü.

Özdoğan, F. (2006). *Serbest Bölgeler*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Özyaşar, K. (2016). *Ulaştırma Sistemleri- Lojistiğe Giriş*.

Resmi Gazete Tarih:03.04.2007 ve Sayı:26482. (tarih yok). *1 Seri No'Lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği*.

Resmi Gazete Tarih:04.09.2004 ve Sayı:25573. (tarih yok). *Kurumlar Vergisi Genel Tebliği (Seri No: 85)*.

Resmi Gazete Tarih:06.02.2004 ve Sayı:25365. (tarih yok). *5084 Yatırımların ve İstihdamın Teşviki ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun*.

Resmi Gazete Tarih:12.03.2009 ve Sayı:27167. (tarih yok). *3218 Sayılı Serbest Bölgeler Kanunu Genel Tebliği (Seri No: 1)*.

Resmi Gazete Tarih:22.04.2010 ve Sayı:27560. (2010, Nisan 22). *Serbest Bölgeler Uygulama Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik.*

Resmi Gazete Tarih:25.01.2006 ve Sayı:5449. (2006, Ocak 25). *Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun.*

Resmi Gazete Tarih:25.11.2008 ve Sayı: 27065. (tarih yok). *5810 Serbest Bölgeler Kanunu ile Gümrük Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.*

rgp.sabanciuniv.edu. (2016). *T.C. Kalkınma Bakanlığı - Kalkınma Ajansları*. 2016 tarihinde Sabancı Üniversitesi - Araştırma ve Lisansüstü Politikalar:
<http://rgp.sabanciuniv.edu/tr/tc-kalkinma-bakanligi-kalkinma-ajanslari> adresinden alındı

T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı. (tarih yok). *Teşvikler - Invest in Turkey*. 06 2016 tarihinde T.C. Başbakanlık Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Web Sitesi: <http://www.invest.gov.tr/TR-TR/INVESTMENTGUIDE/INVESTORSGUIDE/Pages/Incentives.aspx> adresinden alındı

T.C. Çukurova Kalkınma Ajansı. (2016, Mayıs). *AB Çerçeve Programları Destekleri*. Mayıs 2016 tarihinde T.C. Çukurova Kalkınma Ajansı:
<http://www.cka.org.tr/main.aspx?id=238> adresinden alındı

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2015a, Ocak). *Yeni Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. T.C. Ekonomi Bakanlığı: www.ekonomi.gov.tr adresinden alınmıştır

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2015b, Ağustos). *Yatırım Teşvik Sistemi Yatırımlarda Devlet Yardımları*. Mayıs 05, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı:
<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-208652> adresinden alındı

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2016a). *Serbest Bölgelerimizin Sunduğu Avantajlar*. Mart 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı:

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070958>
adresinden alındı

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2016b, 06 02). *Yatırım Teşvik Sistemi Nedir*. 06 02, 2016 tarihinde T.C. Ekonomi Bakanlığı:

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/yatirim/yatirimTesvik/yatirimTesvik-TesvikSistemiNedir> adresinden alındı

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2016c). *Faaliyet Ruhsatı Başvuru İşlemleri*. Nisan 2016 tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070961> adresinden alındı

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2016d). *Serbest Bölgeler İtibariyle Yıllık Ticaret Hacimleri*. Temmuz 2016 tarihinde

<http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070996>
adresinden alındı

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2016e). *Serbest Bölgelerde İstihdam*. Temmuz 2016 tarihinde <http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/uuid/dDocName:EK-070997> adresinden alındı

T.C. Ekonomi Bakanlığı. (2016f). *Serbest Bölge İstatistikleri*. Haziran 2016 tarihinde www.ekonomi.gov.tr adresinden alındı

T.C. İzmir Kalkınma Ajansı. (2016). *Teknik Destek*. 2016 tarihinde T.C. İzmir Kalkınma Ajansı: <http://www.izka.org.tr/destekler/diger-destekler/teknik-destek/> adresinden alındı

T.C. Trakya Kalkınma Ajansı. (2016, Mayıs). *Ajans Destekleri Genel Bilgiler*. Mayıs 2016 tarihinde T.C. Trakya Kalkınma Ajansı: http://www.trakyaka.org.tr/content-119-ajans_destekleri_genel_bilgiler.html adresinden alındı

T.C. Zafer Kalkınma Ajansı. (2015). 01 16, 2015 tarihinde T.C. Zafer Kalkınma Ajansı Web Sitesi: <http://www.zafer.org.tr> adresinden alındı

Turan, S. (2008, Mayıs 20). *Kullanılmak veya Tüketilmek Üzere Serbest Bölgelere Gönderilen Mallarda KDV Uygulaması*. Alo Maliye:

<http://www.alomaliye.com/2008/05/20/kullanilmak-veya-tuketilmek-uzere-serbest-bolgelere-gonderilen-mallarda-kdv-uygulamasi/> adresinden alınmıştır

Tutar, H., Demir, E., Elyıldırım, G., & Borazan, A. (2013, Nisan). *25 Soruda Yatırımlarla Devlet Yardımları (Hazine Teşvikleri)*. Ocak 2015 tarihinde T.C. Serhat Kalkınma Ajansı:

<http://www.serka.gov.tr/store/file/common/1f00d6578cb32b911c1ae57f5810b64b.pdf> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2012, Temmuz). *TÜBİTAK - Sanayi Ar-Ge Projeleri Destekleme Programı Proje Öneri Değerlendirme Raporu*. 2016 tarihinde

https://www.tubitak.gov.tr/tubitak_content_files//TEYDEB/1501/basvuru/1501-AGY200_Kilavuz_guncel.doc adresinden alındı

TÜBİTAK. (2015). *TÜBİTAK 1505 Üniversite-Sanayi İşbirliği Destek Programı*. 2015 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:

<http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1505sunumu-180213-1.pdf> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016). 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu: <http://www.tubitak.gov.tr/> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016a). *TÜBİTAK Akademik Ulusal Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:

<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/ulusal-destek-programlari> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016b). *TÜBİTAK Akademik Uluslararası Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:

<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/uluslararasi-destek-programlari> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016c). *TÜBİTAK - Akademik Konuk Araştırmacı Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/konuk-arastirmaci-destek-programlari> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016d). *TÜBİTAK - Sanayi Ulusal Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016e). *TÜBİTAK Sanayi Uluslararası Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/uluslararasi-ortakli-destek-programlari> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016f). *TÜBİTAK Sanayi Teşvikleri / T.C. Maliye Bakanlığı Ar-Ge İndirimi*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/sanayi-tesvikleri/icerik-tc-maliye-bakanligi-ar-ge-indirimi> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016g). *TÜBİTAK Bilimsel Etkinlik Destekleri*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/bilimsel-etkinlik/etkinlik-duzenleme-destekleri> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016h). *TÜBİTAK - Etkinliklere Katılma Destekleri*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/bilimsel-etkinlik/etkinliklere-katilma-destekleri> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016i). *ICGEB Destekleri*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/uluslararasi/cok-terafli-programlar/icgeb/icerik-icgeb-destekleri> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016j). *TÜBİTAK Bilim ve Toplum Ulusal Destekleme Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/bilim-ve-toplum/ulusal-destek-programlari>
adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016k). *TÜBİTAK Girişimcilik Uluslararası Destek Programları*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/girisimcilik/ulusal-destek-programlari/icerik-2238-girisimcilik-ve-yenilikcilik-yarismalari-programi> adresinden alındı

TÜBİTAK. (2016l). *TÜBİTAK 1503 Proje Pazarları Destekleme Proqramı*. 2016 tarihinde Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu:
<http://www.tubitak.gov.tr/sites/default/files/1503-sunumu.pdf> adresinden alındı

TÜİK, *Dış Ticaret İstatistikleri*. (2016, Haziran). Temmuz 2016 tarihinde www.tuik.gov.tr adresinden alındı